

Erdélyi Magyar Adatbank – Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság

Dr. Szatmáry Ferenc

**A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
SZÉKHÁZPERÉNEK
KILENCÉVES TÖRTÉNETE**

**Nagyvárad
2012**

Partiumi füzetek
71

Erdélyi Magyar Adatbank – Partiumi és Bánsági Múemlékvédő és Emlékhely Társaság

Dr. Szatmáry Ferenc

A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
SZÉKHÁZPERÉNEK KILENCÉVES TÖRTÉNETE

Dr. Szatmáry Ferenc

A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
SZÉKHÁZPERÉNEK
KILENCÉVES TÖRTÉNETE

Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság

Varadinum Script Könyvkiadó
Nagyvárad, 2012

A sorozatot szerkeszti:
DUKRÉT GÉZA

Összeállította és szerkesztette:
BENEDEK KLÁRA

Szöveggondozás:
MIHÁLKA MAGDOLNA

Fedőlapon: Az Elkán Károly tervezte
Református Egyházkerületi Székház

Hátlapon: Az úJVárosi református templom a múlt század elején.
A restaurált épületben a Partiumi Keresztény Egyetem működik

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SZATMÁRY, FERENC

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület székház-
perének kilencéves története / dr. Szatmáry Ferenc. – Oradea:
Varadinum Script, 2012

ISBN 978-606-8307-35-0

347.235

Készült
a Bihar Megyei Tanács,
az RMDSZ Bihar Megyei Szervezete és
a Királyhágómelléki Református Egyházkerület
támogatásával.

Készült a nagyváradi LITERA PRINT nyomdában.
Tel.: 0732-115.445; e-mail: literaprint@gmail.com

ELŐSZÓ

Mielőtt egyházkerületünk székházának kilencéves pereről beszélhetnénk, elkerülhetetlennek tartom legalább nagyvonalakban felvázolni, hogy maga a Királyhágómelléki Református Egyházkerület, mint intézmény, mikor és milyen körülmények között jött létre – hiszen gyülekezeteink évszázadokon át a Debrecenben székelő Tiszántúli Református Egyházkerület alkotó részei voltak.

Talán legjellemzőbben Áprily Lajos költőnk a Tetőn című versének kezdősoraival határozza meg az időpontot, anélkül, hogy évszámot használt volna: *„Ősz nem sodort még annyi árva lombot, annyi riadt szót, minden összeomlott.”*

Világos, hogy szeretett költőnk idézett soraiban az első véres pokol drámai következményeire utal, melyek mérhetetlen fájdalmat és bánatot zúdítottak reánk, amikor is Európa részei, s főként a mi világunk traverzei omlottak össze, olyannyira, hogy hosszú időn át csak dermedten néztünk egymásra, némultan, bambán, azt érezve, hogy tenni kellene valamit – de mit? – nem tudtuk.

Aztán lassan mégis derengeni kezdett. Újra megpendíteni a bénult akarat húrjait, megmozdítani a gondolat gépezetét és elindulni azon az úton, amelyen megtaláltuk önmagunkat.

Erre a titáni munkára biztatta Kós Károly bánffyhunyadi hallgatóságát azzal a történelmi beszédével, amelyben felvázolta további feladatunkat: szívósan dolgozni és úgy élni, mint a tartóoszlopok összeomlása előtt – hittel, szeretettel és reménységgel a lelkünkben.

TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

Ezeknek a gondolatoknak jegyében bontotta zászlaját egyházi vonalon Sulyok István, a maga szárnyaló és buzdító beszédeivel, szervezői adottságaival és fáradhatatlan, kitartó munkájával, felébresztve hívei lelkében az együvé tartozás érzését, tudatosítva református egyházunk történelmi feladatait és küldetését, hitünk, anyanyelvünk és kultúránk megőrzése és továbbfejlesztése érdekében.

E célból Trianon után megszervezte a Királyhágómelléki Református Egyházkerületet, amelynek élére híveink serege Őt első püspökké választotta.

Bölcs vezetése alatt egyházközségeink, egyházmegyéink és iskoláink fejlődésnek indultak, lassan visszanyerték önbizalmukat, vallási, kulturális és anyagi függetlenségüket, anyagilag összeszedték magukat, olyannyira, hogy 1931-ben – gazdasági válság közepette – egyházkerületünk híveinek összefogása eredményeképpen sikerült megvásárolni Nagyváradon a Teleki utca 27. számú ingatlant, majd az elavult és alkalmatlan épület helyébe, rövid időn belül, hozzáláltunk egyházkerületünk jelenlegi székházának felépítéséhez.

A püspökség hivatalai addig a Nagyvárad-újvárosi Egyházközség helyiségeiben fejtették ki napi tevékenységüket.

Sulyok István, az általa megszervezett, s a Partium területén létesített Királyhágómelléki Református Egyházkerületnek 1921-től 1941-ig, tehát húsz éven keresztül volt alkotó, építő püspöke.

Egyházkerületünknek e két évtizedes fejlődésére nagy és kedvező hatással volt a Kolozsvári Református Teológiával létesített szoros kapcsolata, azzal a kiváló szellemi műhellyel, ahol abban az időben nagyhírű professzorok oktatták a jövőendő lelkészeit: Tavaszgy Sándor, Nagy Géza, Imre Lajos, Maksai Albert, Gönczy Lajos és jeles társaik.

Az Erdélyi Református Egyházkerület élén Makkai Sándor tevékenykedett, a híres egyházi szónok, kiváló író és tudós.

Ebben a két évtizedben szökkenett szárba és fejlődött ki az a csodálnivaló gazdag erdélyi irodalom: Helikon, Erdélyi Szépmíves Céh, Pásztortűz stb. – amely egész népünk, s így egyházi életünkre is nagy hatást gyakorolt (Makkai, Tavasz, Maksai, Reményik, Áprily, Tompa László, Dsida Jenő, Tamási, Nyíró, Tabéry Géza stb.), igen jelentősek ebben a korszakban. Virágkorát élte az erdélyi sajtó, könyvkiadás. Nagy jelentőséggel bírtak az egyházi felekezeti iskolák, melyeknek évszázados hagyományai voltak, hiszen Erdélyben az első iskolákat az egyházak alapították.

Sulyok püspök tudatában volt az anyanyelvi oktatás fontosságának és mindent elkövetett annak fejlődése érdekében. A kisebbségi élet és sors elviselése során óriási feladat és felelősség hárult az egyházakra, amelyek a kisebbségi kultúra és azonoságtudat kifejlődésének, s megőrzésének elsőrendű tényezőjévé váltak. (Ezt a hagyományt ébresztette fel tetszhalott állapotából egyházkerületünkben az 1989-es forradalmi változások eredményeként, Tőkés László püspökünk.) Egyházkerületünk létrehozása után nagy eredményként könyvelhettük el, hogy bár óriási anyagi áldozatok árán, mégis felépítettük székházunkat és azzal, mint legértékesebb egyházi ingatlanunkkal büszkélkedhettünk.

A fent ismertetett két évtized be sem fejeződött, amikor kitört a második véres pokol, a maga még szörnyűbb következményeivel. Akkor még nem is sejthettük azt a mostoha sorsot, amelyre egyházi ingatlanaink jutottak rövid időn belül, a fasiszta diktatúra után, melyet új világgént a kommunizmus zsarnoksága váltott fel, a maga elviselhetetlen sötétségével.

Az államosítással a kommunista állam bejutott a hajdani egyházi kezelésű magyar iskolák falai közé, amelyek a két világháború között még a nemzetiségi művelődés fellelegvőjai voltak. Az időközben hozott megszorító intézkedések közepette szinte csoda, hogy viszonylag önálló intézményként fennmaradtak az egyházak. Anyagi bázisaiktól, nemzeti kultúrát szolgáló intézményeiktől és külfölddel kapcsolatos intézményes lehetőségeitől megfosztva, a kommunista diktatúra az egyházakat a templomok falai közé szorította.

Ilyen körülmények között méltán tevődik fel Reményik Sándorral a kérdés: *„Kik vagyunk mi? Oh, nem az alázat, csak a megalázottság fiai... Nemzedékek büszke hídfői közt görbülő ív, görnyedő átmenet...”*

Miután a kommunista párt energikus intézkedésekkel „eredményesen” felszámolta a demokratikus intézményeket, politikai pártokat, 1952-ben önkényesen elfoglalta egyházkerületünk székházát és azt pártpropaganda-iskolaként használta 1989. december 22-ig. Ennek a végnélküli oktatásnak fő célja mi más lett volna, mint megteremteni azt a robotembert, aki nem gondolkodik, nem bírál, azt látja, ami nincs, s hűségesen bizonygatja annak ellenkezőjét, mely a napnál is világosabb. A hazugságnak ez az áradata több mint négy évtizeden át zavartalanul folyt, míg nem a temesvári események hírei megismertették a világgal a tagadhatatlan történelmi tényt, hogy 1989. december 22-én a szabadság fuvallatai törtek be életünkbe. A televízió képernyőjén ország-világ láthatta, hogy Tőkés László valóságosan áttörte a hallgatás falát, megdöntve a Ceaușescu-zsarnokság hatalmát, forradalmi tette nyomán, mely magával ragadta a széles néptömegeket, a Ceaușescu-rendszer fémjelezte legkeményebb kommunista és ugyanakkor szélsőséges nacionalista diktatúra porba hullt.

Jogi harcunk kezdete

Semmi sem lett volna természetesebb, mint az, hogy a kommunista párt felszámolásával egyidejűleg székházunk újból egyházunk tényleges birtokába kerüljön vissza, minden pereskedés vagy hatósági adminisztráció nélkül. Reménység töltött el, hogy egy türelmes és következetes politika begyógyíthatja a múlt sérelmeit, semlegesíteni fogja az azokból fakadó és táplálkozó nacionalista ideológiákat, valamint lehetővé teszi azt, hogy a román nemzet felismerje a két nép objektívan adott történelmi egymásrataltságát.

Sajnos, a kommunizmus helyébe hamarosan felerősödött az addig is parázsló átkos nacionalizmus, amely már 1990 március közepén a marosvásárhelyi progromba torkollott.

Az 1989. december 22-én bekövetkezett fordulat után haladéktalanul próbálkoztunk birtokunkba venni székházunk épületét.

Egyházi kiküldötteink meglepetésszerűen kemény ellenállásba ütköztek, annak ellenére, hogy az önkényuralom tagadhatatlanul összeomlott. Kiküldöttjeink azzal a meggyőződéssel léptek fel az épületben visszamaradott alkalmazottakkal szemben, hogy az ingatlan egyházunk tulajdona és ennél fogva annak birtoklása is bennünket illet meg, hiszen az ingatlan nem volt államosítva soha. Annak ellenére, hogy a hatalom közegei ezt a pusztá tényt egy pillanatig sem tagadták, mégis azt hangoztatták, hogy az ingatlan a román állam tulajdonát képezi, mert telekkönyvileg a nevéen szerepel. Ennek a körülménynek tisztázása során megdöbbenve állapítottuk meg, hogy a telekkönyv 1962-ben a román állam tulajdonjogát ajándékozási jogcímen bekelezte be.

Mindez hogyan történhetett meg? Tevődött fel körünkben a kérdés.

Vizsgálataink során kiderült, hogy az ingatlan önkényes birtokbavétele után, abból a célból, hogy a kommunista párt ingyenes örök használatot biztosíthasson a maga számára, a székházunkra vonatkozó tulajdonjogot „ajándékozás” ürügye alatt, a kommunista állam javára, az egyház részéről kikényszerítette. Bizonyította mindezt az 1961 folyamán megjelent törvényerejű rendelet (decret), mely szerint a román állam tulajdonát képező ingatlanokat a román kommunista párt bérmentesen, tehát ingyenesen örök időközön át használhatja. Ezen cél megvalósítása érdekében a román állam tulajdonjogának telekkönyvi bekebelezését, mint jogügyletet a helybeli hatóságok villámgyorsan foganatosították.

Az akkori Vallásügyi Főigazgatóság megyei meghatalmazottja (împuternicit) felszólította a Királyhágómelléki Református Egyházkerület akkori püspökét, hogy egyik lelkésze útján az Állami Jegyzői Hivatal előtt tegyen ajándékozási nyilatkozatot. Miután a püspök válaszában erre illetéktelennek tekintette magát, mind a párt, mind az állam részéről gyakorolt politikai és erkölcsi kényszer alkalmazása következtében, 1962. június 16-án Búthi Sándor püspök sajátkezű aláírásával, püspöki minőségében megbízta dr. Eszenyei Béla várad-velencei lelkészt, hogy püspöki székházunkat ajándékként kínálja fel a román államnak. Ennek megvalósítására, az erkölcsi és politikai hatalom kényszerhatása alatt álló püspök román nyelven pár soros, úgynevezett „delegációt” állított ki, kérvén az Állami Jegyzői

Hivatalt, hogy a székházunkra vonatkozó ajándékozási kínálatot megbízottjától nyilatkozat formájában foglalja közokiratba. Ezt a delegációt Búthi Sándor püspök sajátkezű aláírásával látta el.

Az Állami Jegyzői Hivatal a követelt ajándékozási kínálatot 1962. június 16-án közokiratba foglalta.

Ezen ajándékozási kínálat megtörténte után a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottsága a kínálatot haladéktalanul határozatba foglalva elfogadta, és az Állami Jegyzői Hivatal kezelésében levő telekkönyvi hivatalt azzal a kéréssel kereste meg, hogy a létrejött ajándékozási szerződés alapján az állam tulajdonjogát az illető ingatlanra kebelezze be. Az ekként létrejött ajándékozási szerződés azonban, az ingatlan tényleges telekkönyvi tulajdonosának akaratnyilvánítása és tudta nélkül, a fennálló jogszabályok értelmében semmis! Ennek ellenére a telekkönyvi hivatal a román állam tulajdonjogának bekebelezését, ebben az esetben minden ellenőrzés nélkül, önkényesen fogatosította.

Ezen végső következtetések levonása után beadványokkal fordultunk mind a helyi, mind a központi hatóságokhoz, kérve ügyünk békés rendezését.

Sajnos, kéréseink minden vonalon süket fülekre találtak.

Utolsó kísérletként Tőkés László püspökkel személyesen jelentünk meg a Vallásügyi Felügyelőség (Departamentul Cultelor) előtt és dokumentáltan mutattunk rá, hogy a jelen esetben, az adott körülmények között, pusztán egy látszólagos ajándékozási szerződéssel állunk szemben, hiszen az ingatlan tényleges tulajdonosa nemcsak hogy nem járult hozzá az ajándékozási szerződés megkötéséhez, de még tudomást sem szerezhetett arról, hogy feje fölött egyszemélyes püspöki aláírással, annak kiküldöttje teljesen illetéktelenül tette meg 1962. június 16-án az ajándékozási nyilatkozatát.

A megejtett vita során a Vallásügyi Felügyelőség jogtanácsosa szilárdan kitartott azon véleménye mellett, hogy az ajándékozó református egyház és a megajándékozott román állam között mégiscsak egy kétoldalú magánjogi ügylet jött létre, amelynek érvényességét vagy érvénytelenségét nem lehet közigazgatási hatóság beiktatásával elbírálni, mivel ebben az esetben kizárólagosan csakis bíróságaink illetékesek a döntő szót kimondani. Ilyen körülmények között eredménytelennek bizo-

nyult minden érvelésünk, annak ellenére, hogy meggyőződésünk szerint egyetlen személy sem akadhatott vitapartnereink között, aki ne látta volna világosan, hogy jelen esetben jóhiszeműen nem lehet érvényes ajándékozásról beszélni.

Ilyen előzmények közepette kénytelenek voltunk 1990 tavaszán megnyitni peres eljárásunkat székházunk visszaszerzése érdekében.

„AZ IGAZSÁG ÉS TÖRVÉNYESSÉG NEVÉBEN”

Ennek a két fogalomnak a jegyében indítottam meg székházunk visszaszerzésének perét.

Az elajándékozásához kapcsolódó tényállás felderítése, majd az állami hatóságokkal megejtett, ingerültségtől sem mentes vitáink során meggyőződhattünk arról, hogy véleményeink homlokegyenesen ellenkeznek, különösen a jogi fogalmak kérdésében.

Tapasztalhattuk, hogy a totalitáriusi negyvenéves rendszer, különösen pedig a Ceaușescu-féle egységes nemzetállam sokat hangoztatott függetlensége és szuverenitása minden kérdésben nagyon is jelen van azoknak az agyában és lelkében, akik az államhatalmat gyakorolják, és amelyre jellemző Jaringnek az a megfogalmazása, hogy „die Macht ist Recht”, vagyis az erő jog, nem pedig fordítva, hogy „die Recht ist Macht”, mint a demokratikus civilizált államokban tapasztalható, egyszóval a jog képezi és jelenti az erőt és a hatalmat.

Ami az igazságot illeti, a mi esetünkben külön bizonyítás nélkül, a tagadhatatlan ténykörülmények felsorolása is bőven elegendő kellene hogy legyen, mint például az a tény: székházunkat híveink ezreinek aprópénzéből építettük fel, kifejezetten egyházunk céljainak megvalósítása érdekében.

Ám alighogy felépült, rövid használata után önkényesen a kommunista párt azt hatalmába kerítette. Tízévi bitorlás után, s ingyenes örök használat végett erkölcsi és politikai fenyegetésekkel rákényszerítette akkori püspökünket, hogy illetéktelenül tétessen egy alattvalójával ajándékozási nyilatkozatot a kommunista állam javára.

Vajon mi is képezhette volna a jelen esetben az ilyen ajándékozási készségnek a rugóját, hogy püspöki székházunkat

a kommunizmus megvalósításának céljaira ajándékozzuk? Talán a kommunista párt és állam azon megfosztó politikája, hogy egyházainkat minden vagyonunktól megfosztotta, s azokat a templom falai közé kényszerítette?

Minden tárgyilagos és jóhiszemű ember világosan láthatja, hogy ebben az esetben teljesen hiányzik az ajándékozási készség, amely minden ingyenes juttatásban az „animus donandi” kívánalma kell hogy legyen. Hiszen így esetünkben azt kellene feltételeznünk, hogy az ajándékozó püspök homlokegyenesen ellenkező célokra kívánja megváltoztatni az ingatlan eredeti rendeltetését.

Jogi hivatkozással élve, az 1954-ben életbe lépett és a per idején is érvényes 31. számú Törvényerejű Rendelet (Decret), 34. és 35. szakaszai tétélesen kimondják a jogi személyek jogainak korlátait:

34. szakasz: *A jogi személyeknek csak olyan jogai lehetnek, amelyek a törvényben, az alapítási okiratban vagy az alapszabályzatban megállapított céljának megfelelnek.*

2. bekezdés: *Mindazok a jogügyletek, amelyeket nem ennek a célnak a megvalósítása érdekében eszközölnek, semmisenek.*

35. szakasz: *A jogi személy szervei útján gyakorolja jogait és teljesíti kötelezettségeit.*

Mindettől függetlenül az ingatlan a református egyház tulajdonát, nem pedig a püspök tulajdonát képezte egyfelől, másfelől pedig egyházi Statútumunk 126-os paragrafusára szerint a püspöknek nem állt jogában egyházi ingatlanok fölött rendelkezni és küldetésénél fogva azokat elidegeníteni, még kevésbé ingyenesen, – ellenkezőleg, éppen megőrizni és hatékonyan kihasználni volt köteles minden egyházi ingatlant, rendeltetéséhez mérten. Annak ellenére, hogy ezek a kérdések minden tárgyilagos és jóhiszemű ember számára világosak, vajon közülünk ki tudta volna előre megjósolni, hogy székházunk visszaszerzése céljából megnyitott perünk kilenc esztendő fog igénybe venni, míg nem megszületik a várva várt kedvező döntés.

Mielőtt azonban részletesebben feltárnám az ajándékozási jogügylet ténybeli körülményeit és rámutatnék azokra a jogszabályokra, amelyekre egyházunk keresetét támasztottam, meg kell jegyezmem, hogy székházunk ajándékozásán kívül rábukkantunk a nagyváradi-olaszi református egyház esetében egy másik ingatlan elajándékozására is. Ez esetben Papp László, a

Ceaușescu kommunista, nacionalista zsarnokságát szolgálóan és híven támogató püspök, a Várad-olaszi Református Egyházköztség telkéből 648 négyzetméter házhelynek való területet ajándékként kínált fel a román állam javára. Papp László módszere a székházunk esetében már bevált módszerrel mindenben azonos volt. Magához rendelt egy köztisztelőben álló presbitert, kezébe nyomta sajátkezűleg aláírt delegációját, akinek meghagyta, hogy jelentkezzen ezzel a papírral az Állami Jegyzői Hivatalban, ahol bizonyára már tárt karokkal várták, miként történt ez dr. Eszenyei Béla püspöki kiküldött esetében is. Az ajándékozási nyilatkozatot közokiratba foglalták, a mitsem értő presbiterrel aláírtatták, s a kifogástalan és a neki kijáró szívélyes bánásmód után kijelentették, hogy minden rendben van, elmehet.

Arra való tekintettel, hogy a Várad-olaszi Református Egyházköztség esetében az ajándékozás tárgyának értéke összehasonlíthatatlanul kisebb volt székházunk értékéhez mérten, előbbi ingatlanra vonatkozó visszaszerzési perünket joggyakorlat megteremtése érdekében korábban lejárattam.

Első fokon a bíróság egyből helyt adott keresetünknek, majd az állam felülvizsgálási kérelmének folytán, az ügy a Bihar Megyei Törvényszék színe elé került. Legnagyobb örömünkre, a Törvényszék tanácsában az akkori elnök, Burta Pavel és az előtte 15 éven át a törvényszéki elnöki funkciót betöltő Vârva Ioan vettek részt, s 1990. augusztus 17-én meghozott véghatározatukkal az alperesi állam felülvizsgálati kérelmét, mint alaptalant elutasította. A Törvényszék elutasító döntését akként indokolta, hogy a peres ingatlan ajándékozását nem hagyták jóvá azok az illetékes szervek, amelyeket a református egyház Statútuma előír.

Ennek a jogerős bírói határozatnak a birtokában megszületett az a joggyakorlat, amely alapját képezte a székházunk perének sikeres kimenetelére. Ez volt az a pótlólagos öröm, amely eltöltött bennünket a Törvényszék, mint felülvizsgálati bíróság, döntésekor.

Keresetünk tárgya és indokai

Mindezek előrebocsátása után vizsgáljuk meg, mostmár részleteiben, hogy székházunkra vonatkozóan milyen kérelmet terjesztettem az illetékes Nagyváradai Bíróság elé, – milyen ténybeli és jogi alapokra támasztottam keresetünket.

Kérelmünk tárgya az volt, hogy bírósági úton megállapítást nyerjen, mely szerint a kívánt ajándékozás jogilag meg sem születhetett, hiszen a Nagyváradai Református Eklézsia, mint telekkönyvileg bejegyzett tulajdonos, tudomással sem bírt arról, hogy a peres ingatlant valaki más felkínálta. Ennél fogva kértük, hogy a bíróság ezt a pusztá tényt, s egyidejűleg az ajándékozás jogügyletének semmisségét bírói határozatban állapítsa meg és következképpen rendelje el a román állam nevére bekebelezett tulajdonjog törlését, s egyben ez által állítsa vissza az eredeti telekkönyvi állapotot. Tényállásként előadtuk a már fentebb ismertetett adatokat: mikor vásároltuk meg peres ingatlanunkat, s hogy nagy áldozatok árán építettük fel jelenlegi székházunkat, a régi elavult épületek helyett. Ezt követően pedig alig használhattuk ingatlanunkat, mivel 1952-ben a kommunista párt zsarnoki hatalmánál fogva azt elorozta, majd 1962-ben örök időkre szóló ingyenes használata érdekében, erkölcsi és politikai kényszer útján a tulajdonjogot – engedelmes eszközére –, a román állam nevére kebelezte be.

A fent jelzett 1962. év a szocializmus dicső győzelme éveként lett elkönyvelve: a gyárak, vállalatok, intézmények, bankok, felekezeti iskoláink államosítása után a kommunista párt vezetésével és zsarnoki hatalmánál fogva rábírta parasztságunkat is, hogy „önkéntesen” szerény lakóházán, 250 négyzetméteres udvarán és egy tehenén kívül mindenéről mondjon le, földjeit és termelőeszközeit a kollektív gazdaságoknak adja át.

Keresetünk jogi alapját református egyházunk Statútumának előírásai képezték.

Statútumunk 70. szakasza egyházi ingatlan megszerzése, elidegenítése vagy megterhelése esetén a döntést igen demokratikusan egyházközseink presbitériumára bízta, a 72. szakaszban található azon megszorítással, hogy a presbitérium határozata csakis az egyházmegye, majd az egyházkerület közgyűlésének, illetve azok igazgatótanácsainak jóváhagyó

döntése után válik végrehajthatóvá, a Statútum 107. szakasz/j., 189. szakasz/s. pontjai szerint (...)

Székházunk elajándékozásának esetében erről a hosszadalmas, háromlépcsős kötelező eljárásról még csak beszélni sem lehetett.

A per folyamán feltárt bizonyítékokból félreérthetetlenül kiderült, hogy Búthi püspök akkor, amikor a Vallásügyi Felügyelőség tartományi megbízottja (împuternicit) felszólította őt, hogy ajándékozza a peres ingatlant a román államnak, közölte vele, hogy ez nem áll módjában, mert a Statútum kifejezetten és parancsolóan előírja, miképpen lehet gyakorolni az egyházi ingatlanok fölött a rendelkezési jogot. Az állami megbízott ezek tudomásulvétele után közölte a püspökkel, ne törődjön a Statútum ezen rendelkezéseivel, az állam megelégszik az ő részéről egy egyszerű ajándékozási kínálattal. A megbízott még arra is kioktatta, hogy az ajándékozási kínálatot egy általa aláírt delegáció alapján megteheti az Állami Jegyzői Hivatal színe előtt, valamelyik lelkésze útján. Így került aztán sor dr. Eszenyei Béla várad-velencei lelkészre, hogy ő tegye meg a kívánt ajándékozási nyilatkozatot.

A valós tényállás feltárása végett meg kell jegyeznem, hogy a püspök a „delegáció” szövegében arra utasította megbízottját, hogy a nagyváradi 507-es telekkönyvi betétben 2813. hrsz. alatt foglalt ingatlant, mint a Nagyváradi Református Püspökség kiküldöttje ajándékozza a román államnak. Hangsúlyozom tehát, hogy Búthi püspök dr. Eszenyei Bélát a Nagyváradi Református Püspökség részéről küldötte ki, hogy a peres ingatlanra vonatkozóan írjon alá ajándékozási okiratot.

Dr. Eszenyei Béla 1962. június 16-án jelent meg az Állami Jegyzői Hivatalban Popovici Gheorghe jegyző előtt. Az eljáró állami jegyzőnek kötelessége lett volna, hogy lelkiismeretesen leellenőrizze mindenekelelt az adományozó kilétét, másodsorban pedig a kijelölt megbízójának illetékességét. Popovici állami jegyző jól képzett szakember volt és bizonyára nagyon is jól ismerte a jogi személyekre vonatkozó 31/1954. számú Törvényerejű Rendelet 34. és 35. szakaszaiban foglalt rendelkezéseket. Ezen törvényes rendelkezések parancsoló jellegűek. Áthágásuk esetén maguk után vonják annak a jogügyletnek a semmisségét, mely az említett két szakaszban foglalt, jogi személyre vonatkozó követelmények megsértésével jött létre. Ezek

a rendelkezések világosak. Ingyenes jogügyletek esetében különösen figyelmet érdemelnek. A 34. szakasz szerint a jogi személynek csakis olyan jogai lehetnek, amelyek a törvényben, a jogi személy alapító okiratában vagy Alapszabályzatban (statútum) megállapított célokkal összhangban vannak. E szakasz második bekezdése kimondja, hogy bármilyen jogügylet, mely nem ezen cél megvalósulásának érdekében kötött, semmis. A 35. szakasz a következő alapszabályt tartalmazza: a jogi személy saját szervei által gyakorolja jogait és teljesíti kötelességét. Azon jogügyletek, melyek a jogi személy szervei útján jöttek létre, az őket felruházott megbízások keretein belül, az illető jogi személy jogügyleteinek tekinthetők.

A mi esetünkben ezeket az – írott malasztként kezelt – törvényes előírásokat durván, lábbal letiporták a Kárpátok géniuszának és győzedelmes kommunista pártjának szolgálalkú alkalmazottai. A jelen esetben nem egyszerű tévedéssel vagy tudatlansággal állunk szemben, hanem egyetemet végzett szakemberek szándékos, durva törvénysértéseivel, akik tudatosan igyekeztek maguk is hozzájárulni, részeseivé válni kisebbségi egyházunk székháza elorzásának bűnös elrablásában.

Az ajándékozási kínálat okiratba foglalása után a Nagyvárad Városi Néptanácsnak Végrehajtó Bizottsága még aznap, 1962. június 16-án örömmel fogadta el székházunk ajándékozási kínálatát, és tette ezt azonos igyekezettel a Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottsága is, hogy ez által megvalósultnak tűnjék a kívánt ajándékozási szerződés létrejötte. Petre Apetrei, a Vallásügyi Felügyelőség tartományi megbízottja mámoros örömmel jelenthette bukaresti feletteseinek, hogy a Nagyvárad Református Egyházkerület székházára vonatkozó ajándékozási szerződés létrejött, az elajándékozott ingatlan a román állam tulajdonát képezi és így a román kommunista párt örökidőkre ingyenesen használhatja.

Igen, látszólagosan az ajándékozó református egyház akarattal nyilvánítását (declarație – manifestare de voință) az Allami Jegyzői Hivatal látszólagosan érvényes közokiratba foglalta, majd ezt követően a román állam képviselőjében a városi és tartományi néptanácsok végrehajtó bizottságai az ajándékozási kínálatot határozatilag elfogadták és ennek következtében az ajándékozási jogügylet látszólagosan létrejött. Az említett ajándékozási kínálat és annak elfogadására vonatkozó végrehajtói bizottsági

határozatok alapján a megajándékozott román állam haladéktalanul kérte tulajdonjogának ajándékozási jogcímen való bekebelezését. A telekkönyv a román állam tulajdonjogát a nagyváradi 507. tkv. betétben foglalt 2813. hrsz. ingatlanra, tulajdonjogának bekebelezését ajándékozási jogcímen a B.15 sorszám alatt 1354/1962. számú végzése alapján haladéktalanul foganatosította.

A telekkönyvi rendtartás tételes előírásai szerint a „megajándékozott” tulajdonjogának bekebelezése iránti kérelmét vitán felül a telekkönyvnek is felül kellett volna bírálnia és elutasítania, mert az eljáró telekkönyvvezetőnek látnia kellett volna az iratokba foglalt ellentmondásokat és fonákságokat. Meggyőződésem szerint a telekkönyvvezető látta is ezeket a kirívóan feltűnő ellentmondásokat, ám azt is tudta, hogy az állami gépezet a kommunista párt vasmarkában, mint eszköz szerepelt és ennek az eszközgépezetnek egy nagyon alacsony szintű, szolgálékú részecskéjét képezi. Fölötte árgus szemekkel őrködött a Galacból Nagyváradra kinevezett Állami Jegyzőség főnöke, akinek számára távolról sem a telekkönyvi rendtartás szigorú előírásai voltak kötelezőek, hanem elsődlegesen a kommunista párt és állam érdekei. Tegyük fel, hogy a közokiratot szerkesztő állami jegyző elmulasztotta ellenőrizni, hogy dr. Eszenyei Bélát Búthi Sándor püspök nem a Nagyvárad Református Eklézsia – mint az elajándékozott ingatlan telekkönyvi tulajdonosának nevében –, hanem a Nagyvárad Református Püspökség kiküldöttjeként delegálta, hogy az ajándékozási kínálatot tegye meg. Ezzel szemben az állami jegyző által megszerkesztett nyilatkozatban nem a Nagyvárad Református Eklézsia – vagy annak összetevő egyházközségei –, sem pedig a Nagyvárad Református Püspökség szerepel ajándékozóként, amelynek nevében ki lett küldve, hanem egy harmadik jogi személy, a Várad-újvárosi Református Egyházközség az ajándékozó.

Érdeemes dr. Eszenyei Béla nyilatkozatának idevonatkozó sorait először eredetiben, román nyelven, majd fordításban, magyar nyelven idézni. Nyilatkozatát ekként kezdi: „*Subsemnata Parochie reformată din Oradea, Orașul Nou, cu sediul în Oradea, str. I. Kalvin nr. 1, regiunea Crișana, reprezentată prin dr. Eszenyei Adalbert preot reformat, domiciliat în Oradea, str. Doja nr. 29, regiunea Crișana, ca delegat în baza delegației 1820/1962 a Episcopiei Reformata din Oradea, declar că, donez fără sarcini*

imobilul nostru întreg inscris în C.f. nr. 507. a oraşului Oradea...”, vagyis „Alulírott, Nagyvárad-újvárosi Református Egyházközség Nagyvárad, Kálvin utca 1. szám alatti székhellyel, Crişana tartomány, dr. Eszenyei Béla református lelkész, Nagyvárad, Dózsa út 29. szám, Crişana tartományi lakos, a Nagyvárad Református Püspökség 1820/1962. számú delegáció kiküldötti minőségemben kijelentem, hogy tehermentesen, egészében elajándékozom a mi ingatlanunkat, mely a nagyvárad 507. tv. betétben foglaltatik...”

A nyilatkozatban említett egyházi egységek külön-külön önálló jogi személyeket képeznek.

Az ajándékozási nyilatkozat megtétele céljából és a Nagyvárad Református Püspökség képviseletében kiállított delegációt egyedül Búthi Sándor püspök írta alá, Petre Apetrei, a Vallásügyi Felügyelőség meghatalmazottjának kifejezett akarata szerint. Ez az egyszemélyes aláírás, még ha pecsét is kíséri, a nyilatkozatban említett egyházi egységek közül egyiket sem képviselheti kötelezően, még kevésbé az ingatlan telekkönyvi tulajdonosát, aki még csak megemlítve sincs a nyilatkozatban. A nyilatkozatban szereplő Nagyvárad, Kálvin u. 1. szám alatti Református Parókia azonos a Várad-újvárosi Református Egyházközséggel, amelynek megvoltak és megvannak ma is a külön illetékes szervei: lelkész, kurátor, presbitérium, közgyűlés. A Statútum szerint a Református Egyházkerületet, mint egyházunk harmadik fokú egységét, a püspök a főgondnokkal együtt képviseli, nem pedig egyedül. Az egyházközségek ingatlanai fölött rendelkezési joga nincs. Egyébként a Várad-újvárosi Református Egyházközség tudta és beleegyezése nélkül szerepel a dr. Eszenyei Béla nyilatkozatában.

Íme a valódi arculata az állami jegyző által összefércelt okiratnak, melyben az egyházi kiküldött, teljesen törvénytelenül, ingyenesen és illetéktelenül kínálta fel székházunkat a román állam számára.

A már fentebb említett egyházunk statútumi és a 31/1954. jogi személyekre vonatkozó előírásain kívül – megnyitott keresetünk jogi alapjául szolgált továbbá –, az 1962. június 16-án látszólagosan szabályosan létrejött ajándékozási szerződés semmisségének megállapítása végett, a Román Polgári Törvénykönyv (C.c) 948. szakasza és a 969. szakaszba foglalt alapszabály, hogy a szabályosan megkötött megállapodások a felek törvényét képezik. Az idézett 948. szakasz tételesen felsorolja

azokat a meghatározó lényeges feltételeket, amelyeknek tiszteletben tartása garantálja a megkötött szerződések törvényességét. Az említett szakasz 2. pontja szerint a törvényesség egyik elengedhetetlen ilyen lényeges feltétele mindkét szerződő fél részéről, az érvényes akaratnyilvánítás, amelyről a mi esetünkben még csak beszélni sem lehet, hiszen az elajándékozott ingatlan valós tulajdonosa egyáltalán tudomást sem szerezhetett arról a jogügyletről, amely a feje fölött, megkérdezése nélkül, létrejött. Ugyancsak a 948. szakasz 4. pontja szerint a megkötött szerződés másik lényeges feltétele az az ok és indok valós és törvényes jelenléte, amely a feleket arra készítette s bírta, hogy megkössék a jelen vitatott megállapodást (megengedett jogalap).

A visszterhes szerződések (contract sinalagmatic oneros) esetén a római jog ennek az indítéknak jelenlétét tömören két szócskában fejezte ki: „do ut des”, vagyis adok, hogy adjál!

Egyoldalú vagy ingyenes juttatások (contract unilateral, gratuit), tehát ajándékozás esetén is, a jogügylet megkötésének indítéka kérdését – vita alkalmával – a bíróságnak éles nagyító alá kell helyeznie és megvizsgálnia: mi készítette az ajándékozót arra, hogy a megajándékozottat ingyenes juttatásban részesítse? (Megjegyezzük, hogy a jogtudomány szerint a fizikai személyek közt ennek a készítetésnek a rugója a legtöbb esetben abban a lélektani valóságban nyilvánul meg, hogy a felek szeretik egymást, vagy az ajándékozó a megajándékozottnak a figyelmeségét, jócselekedetét kívánja ajándékával viszonzni, elismerni, esetleg a megajándékozottat egy olyan kezdeményezésének megvalósításában kisegíteni, amely egész társadalmunk, vagy bizonyos rétegek jótéteményű intézmények érdekeit szolgálja.)

Jogi személyek esetében ez az ajándékozási indíték, a római jog által meghatározott „animus donandi” (magyarul ajándékozási szándék), az ajándékozó fél azon céljai megvalósulásának érdekét kell hogy szolgálja, amelyeket az illető megajándékozó jogi személy számára a törvény, alapítási okirat vagy az alapszabályzat (statútuma) ír elő. A mi esetünkben az ajándékozó fél kifejezetten egyházi jellegű intézmény, melynek írott vagy íratlan céljai református kálvinista hitünk s valláserkölcsei értékeink, magyar anyanyelvünk és kultúránk minél szélesebb körben való terjesztése s kiteljesedése lehetnek. A vita tárgyát képező székházunkat, híveink ezrei nagy áldozatok árán, e nemes célok megvalósítása érdekében építették fel.

A fentebb idézet 31/1954. számú Törvényerejű Rendelet 34. szakasza 2. bekezdése szerint: mindazok a jogügyletek, amelyeket nem ennek a célnak a megvalósítása érdekében eszközölnek, semmissek. Akadhat-e jóhiszemű ember, aki az adott körülmények között parancsszerűen nem azt a kizárólagos következtetést vonná le, hogy a mi esetünkben székházunk elajándékozása a kommunista állam javára nem éppen homlok-egyenesen ellenkező célokat volt hivatva szolgálni? Hiszen – nyilvánvaló az ellentmondás –, székházunk további rendeltetése egyértelműen az lett volna, hogy örökre a kommunista párt ingyenes használatát biztosítsa.

Az első ítélet: győztünk!

A Nagyváradai Bíróság keresetünket a 2382/1990. dossziészám alatt iktatta be. 1990. szeptember 3-án 3362/1990. számú Határozatával megállapította a felek között az 1962. június 16-án létrejött ajándékozási szerződés semmisségét és elrendelte a megajándékozott román állam tulajdonjogának a nagyváradai 507. számú tkv. betétben foglalt ingatlanunkra B./15. szám alatt bekebelezett tulajdonjogának törlését és egyidejűleg a telekkönyv eredeti állapotának visszaállítását. Ennek a győzelemnek a kivívásában nagy szerepet játszott Roșca Liviu ügyvéd.

Am a Nagyváradai Bíróság számunkra kedvező elsőfokú határozatot a megajándékozott román állam alperes minőségében a törvényes határidőn belül felülvizsgálati kérelemmel (recurs) megtámadta.

A felülvizsgálati bíróság előtt

A megajándékozott alperes felülvizsgálati kérelme folytán a Nagyváradai Bíróság székházunk perét a Bihar Megyei Törvényszékhez – mint felülvizsgálati bírói fórum – elé terjesztette fel. Ebben a helyzetben a Törvényszék feladata az volt, hogy megvizsgálja az alsó bíróság határozata ténybeli megállapításának alaposságát, valamint annak törvényességét.

A fentiekben már említés történt, hogy a székházunkra vonatkozó per megnyitása előtt – joggyakorlat megteremtése

végett – a Várad-olaszi Református Egyházközség nevében pert nyitottunk meg olyan tényállás alapján, mely minden vonatkozásban azonos volt székházunk adományozásának tény-körülményeivel.

Jogi érdekességnek számít, hogy amikor 1990. szeptember 2-án székházunkra vonatkozó perünket a Nagyváradai Bíróság előtt érdemben tárgyaltuk, abban a szerencsés helyzetben voltunk, hogy már előzőleg, a Várad-olaszi Református Egyházközség házhelyének ajándékozási perében a Bihar Megyei Törvényszék 1990. augusztus 17-én, mint felülvizsgálati bíróság, 563/1990. számú határozatával elutasította a megajándékozott alperes román állam felülvizsgálati kérelmét és ezáltal megerősítette a Nagyváradai Bíróság számunkra kedvező, ebben a perben hozott 1990. április 29-i 1558. számú határozatát. A Törvényszék kedvező döntésének indoklásában kifejezetten azon érvelés alapján állapította meg az érdemi bíróság határozatának alaposágát és törvényességét, hogy az olasz parókia telkének ajándékozása törvénytelen azon oknál fogva, hogy az ajándékozás a református egyház Statútuma előírásainak megsértésével történt, vagyis az illetékes egyházi presbitérium megkerülésével. Döntésének indoklásában a Törvényszék még azt is hozzátette, hogyha létezett is volna presbitériumi határozat, azt csakis az Egyházmegye és az Egyházkerület közgyűléseinek megerősítő határozatai után lehetett volna végrehajtani. (Megjegyzendő az a körülmény, hogy a Törvényszéknek ezt a számunkra kedvező döntését olyan hármastanács hozta, melynek tagjai voltak Burta Pavel, a Törvényszék elnöke és Várva Ioan, aki Burta Pavel előtt 15 éven át töltötte be a Törvényszék elnöki funkcióját. Tagadhatatlan, hogy egy olyan törvényeségi döntés, melyet egy volt és egy jelenlegi elnök ír alá, nyomatékkel bír, példát mutatva ez által kollégáik előtt, miként kell tárgyilagosan bírászkodni nemrég visszanyert demokratikus rendszerünkben.)

Érthető tehát, hogy egy ilyen felülvizsgálati bíróság számunkra igen kedvező döntése birtokában abban a hitben ringathattuk magunkat, hogy egy kitaposott út áll előttünk, minél fogva szerepünk pusztán arra fog szorítkozni, hogy a tárgyalás alkalmával meglobogtatjuk Bihar Megye Törvényszékének fent említett kedvező határozatát, s annak bemutatása után joggal várhatjuk székházunk esetében is az újabb és ugyanolyan

értelmű meghozatalát. Ezt a hitünket a Bihar Megyei Törvényszék az első tárgyalás alkalmával tanúsított hűvös magatartásával alaposan megtépázta. Érezni lehetett, hogy a háttérben valami nagyon is megváltozott. A későbbiekben pedig több mint egy éven át a Törvényszék hivatalból (din oficiu) újabb és újabb meglepetésszerű pergátló kifogásokat emelt (exceptiî procedurale), amelynek végső célja nyilvánvalóan az volt, hogy keresetünket elévültnek (perscris) nyilvánítsa, és mint ilyet, ügyünk érdemi részének tárgyalása nélkül elutasítsa. Keresetünk elévülésének kifogását a Törvényszék és az alperes képviselői a Minisztertanács 218/1960. és 712/1966. számú határozataira (HCM) alapozták. Ezen két minisztertanácsi határozat értelmezése hosszú hónapokat vett igénybe. Az elévülés kérdésében ezek a határozatok rendkívüli módon eltérő szabályokat állapítottak meg a Polgári Törvénykönyben (Cod civ.) megszabott rendelkezésekkel szemben.

A Polgári Törvénykönyv szerint az ingatlanra vonatkozó tulajdonjog elbirtoklás (prescriptie achizitiva, uzucapiune) útján való megszerzésére az hivatkozhat, aki 30 éven át az ingatlant békésen, megszakítás nélkül, tulajdonosként használta. A fenti két Kormányhatározat ezt a határidőt két évre szállította le. A mi esetünkben ez a kétéves elbirtoklási határidő azonban nem volt alkalmazható, mert mindkét határozat a célból látott napvilágot, hogy tisztázza azoknak a jogi helyzetét, amelyeket tulajdonosai gazdátlanul hagytak el, vagy önként adtak át az államnak, esetleg más társadalmi egységeknek, hogy két év eltelte után az ilyen javakat volt tulajdonosaik természetben ne kérhessék vissza. Nálunk a peres ingatlan sem elhagyott nem volt, sem pedig nem volt önkéntesen átadva az alperes román állam, vagy a kommunista párt részére. Abban az esetben, ha a két év elbirtoklási határidő fennállt volna, úgy a román állam, mint alperes, nem kellett volna ajándékozási szerződés megkötésére bírja a református egyház püspökét.

Szerintünk, a román állam egy perceg sem birtokolta a peres ingatlant, hiszen azt 1989. december 22-ig a kommunista párt bitorlóként használta, azt követően, hogy 1952-ben, a Magyar Népi Szövetség feloszlata nyomán, önkényesen lépett az ingatlan használatába. Már pedig egy ilyen önkényes lépés, egy korlátlan hatalommal felruházott politikai intézmény lépése, amely semmiképpen nem hivatkozhat elbirtoklási jogcímre,

hiszen birtoklása nem minősíthető békés, zavartalan, megszakítás nélküli, jóhiszemű birtoklásnak (PTK-Cod civ. 1847–1853. szakaszai). Egyébkén a román állam hatóságai útján éppen azért kényszerítették püspökünket a vitatott ajándékozási szerződés megkötésére, mert belátta, hogy ez esetben nem alkalmazható a kétéves elbirtoklási határidő.

Új erővel erősít az ellenfél – a Prefektúra perbe lépése

Időközben beavatkozott a perbe a Bihar Megyei Főispáni Hivatal (Prefectura) és bejelentette, hogy segíteni kíván a megajándékozott alperes további védekezésében, lépés, melyet perrendtartásunk megenged (interventie). Mint utólagos beavatkozó (intervenient), a Prefektúra a 115/1938. számú törvény 27. szakasza alapján „pontosította” (precizare) peres védekezését azzal is, hogy az állam, mint telekkönyvi tulajdonos, hivatkozik a jelzett szakaszban szabályozott tízéves elbirtoklási határidőre és amennyiben a bíróság semmisnek nyilvánítaná a felek között 1962. június 16-án megkötött ajándékozási szerződését, ennek a rendelkezésnek alapján tulajdonosnak tekinti magát.

Egyházunk védekezéseit írásban megszerkesztett periratokban fejtettük ki, és egyre határozottabban kértük alperes kifogásainak elutasítását, kiemelve azon tagadhatatlan valóságot, hogy a 218/1960. és a 712/1966. számú Minisztertanácsi Határozatok (HCM) kifejezetten a megálmodott szocializmus megteremtését voltak hivatva segíteni, és semmiképpen nem alkalmazhatók egy olyan szerződéses jogviszony esetében, melyet a felek szerződéses úton hoztak létre.

Védekezésünk indokai

Védekezésünk arra összpontosított, hogy kimutassa: jelen per keretén belül a bíróság arra hivatott, hogy a felperes kereseti kérelmére állapítsa meg: törvényes-e, vagy semmis a vitatott ajándékozási szerződés. Kihangsúlyoztuk, ami a tízéves elbirtoklási határidő kérdését illeti, a megajándékozott alperes és a perbe belépő segítőtársa a 115/1938. számú törvény 27.

szakaszára csakis viszontkereset (acțiune reconvențională) megnyitása esetén hivatkozhattak volna, nem pedig egyszerűen álláspontjuk „pontosítása” (precizare) révén. Továbbá ahhoz, hogy a tízéves elbirtoklási határidő alkalmazható legyen, a törvény két alapfeltételt állapít meg: egyfelől a tulajdonos bekebelezett jogcíme ne legyen valamelyes oknál fogva érvényesnek tekinthető jogügylet, mely a jelen esetben fennáll, másodsorban a bekebelezett tulajdonos tíz éven át jóhiszeműen, tényleges birtoklást gyakoroljon a peres ingatlan fölött; a mi esetünkben ez a feltétel végképpen hiányzik.

Több mint egyéves kemény szakmai küzdelem után sikerült elérnünk, hogy a Törvényszék mellőzte alperes perrendi védekezéseit, és érdemben adta meg a szót a feleknek, véget vetve ennek a tárgyalássorozatnak. Legnagyobb elképedésünkre 1991. október 22-én meghozta 837/1991. számú véghatározatát, melyben helyt adott alperes felülvizsgálati kérelmének, érdemben utasította el keresetünket, azon megállapítás alapján, hogy a szerződő felek között létrejött ajándékozási szerződés érvényes.

Határtalan keserűséggel a lelkünkben vettük tudomásul ezt a végleges és jogerős törvényszéki határozatot, még akkor is, ha a tárgyalások során éreztük a mostohaság szeleit. A döntést igazságtalannak és elfogadhatatlannak tartottuk. A szocializmus negyvenöt éve hozzászoktatott a zsarnokság diktálta megfélemtetésekhez, de azt elképzelni sem tudtuk, hogy a sokat hangoztatott rendszerváltás kikürtölt demokratikus rendszerében szinte ugyanaz a bírói tanács, a már említett két elnökkel, szinte szó szerint azonos tényállású, szinte azonos felek között létrejött, virítva szemetszűrő törvénytelen jogviszony kérdésében – homlokegyenesen ellenkező döntést hozzon. A Bihar Megyei Törvényszék távolról sem jogi, hanem kifejezetten politikai jellegű határozatával egyházunk igazságos és minden szempontból törvényes ügyét a szokással ellentétben két méternél is mélyebb feneketlen sírba hantolta el. Érvényesnek nyilvánította véglegesen azt a szerződéses torzarcú jogviszonyt, melyet a zsarnokság ajándékozási szerződésnek csúfolt. Határozatának indoklásában a Törvényszék lényegében tényként állította be azt a körülményt, hogy dr. Eszenyei Béla lelkész maga a püspök, egyházunk legmagasabb rangú főpapja küldte ki, hogy a peres ingatlant ajándékként kínálja fel a román államnak. Búthi Sándor főpapi minősége magát a legmagasabb egyházi fórumot

testesítette meg, ennél fogva ebből a Törvényszék azt a következtetést vonta le, hogy a püspök helyettesítette mindazokat az egyházi szerveket, melyeket Statútumunk felsorolt a 70., 72., 103/j és 138/s szakaszaiban (...)? A Törvényszék szerint a felperesnek az a panasza, hogy Búthi Sándor püspök politikai nyomás következtében tette azt, amit tett, nem vehető figyelembe, mert ebben az esetben a 167/1958. Törvényerejű Rendelet (Decret) előírásai szerint az ajándékozónak három éven belül kellett volna megnyitnia a keresetét, az erőszakosság megtörténte napjától számolva. A Törvényszék ezen érvelését még azzal a jogelv idézésével is alátámasztja, hogy saját mulasztása alapján senki sem érvényesíthet jogokat magának („nemo auditur propriam turpitudinem allegans”). Dr. Eszenyei Béla kiküldött megbízatása megfelelőnek és törvényesnek ítéltetett. A Törvényszék indoklásában azt is szemünkre veti: tévesen állítjuk, hogy a megajándékozott alperes nem lett volna jóhiszemű, amikor illetékes szervei útján elfogadta ajándékozási kínálatunkat, hiszen a Crișana Tartományi Néptanács Végrehajtó Bizottsági tagjai nem ismerhették az ajándékozási kínálat előtt történt esetleges erkölcsi és politikai nyomásokat az állam vagy a párt közegeinek részéről.

Jogi képtelenségek a Törvényszék indoklásában.

Sérelmek és alaptalanságok a határozatban

A felülvizsgálati bíróság felsorolt érvelései teljesen alaptalanok. Mi tisztában voltunk perünk megindításakor a 167/1958. Törvényerejű Rendelet azon rendelkezésével, mely szerint abban az esetben, ha az akaratnyilvánítás erőszak gyakorlásával történt meg, akkor a keresetünket három éven belül kellett volna megnyissuk. Ennek a három évnek az elmulasztását rója fel terhünkre a Törvényszék, mondván, hogy a fentebb idézett axióma szerint saját mulasztásunk alapján nem léphetünk fel semmilyen követeléssel. A Törvényszék ezzel igyekszik elkenődni azt a tagadhatatlan tény, hogy mi a keresetünket kezdettől fogva arra a tényállásra támasztottuk, hogy a mi esetünkben az elajándékozott ingatlan tulajdonosa részéről nem létezett akaratnyilvánítás, ami pedig megnyilvánult, az valóban az

erkölcsi és politikai erőszak folytán történt. Ami a megajándékozott alperes jóhiszeműségét illeti, a római jog örökségként hagyta ránk azt az elvet, mely szerint az a szerződő fél, amely a jogügylet létrejöttékor erőszakot gyakorol, nem tekinthető jóhiszeműnek. Ismerve a Törvényszék elnökének személyét, aki indokolta meghozott döntésüket, egy pillanatig sem tartottuk valószínűnek, hogy az 1991. október 22-én kihirdetett törvényszéki határozat egyik percről a másikra születtett volna meg. Maga az a tény, hogy peres ügyünk iratcsomója több mint egy évig nyomta a törvényszék asztalát, és érezhetően a tanácsok azt a benyomást keltették, hogy szívesebben, sőt, mi több, lelkesen igyekeztek valamely halasztási okot találni, mint inkább ügyünket érdemben letárgyalni – akarva, nem akarva –, azt hittük, hogy mint jószándékú jogászok, nagyon is tisztában vannak a mi igazunkkal, de az akkori légkörben el is fogadni és bírói határozatba foglalni egyházunk igazát senki számára nem mutatkozott kényelmes kérdésnek. Még kevésbé volt ez kényelmes kérdés a Törvényszék elnöke számára, aki azonos tényállású perben: az Olaszi Református Egyházközség 648 négyzetméter házhely ügyében 1990. augusztus 17-én megerősítette az elsőfokú bíróság határozatát, mely az állammal kötött ajándékozási szerződést semmissé nyilvánította. A Törvényszék, mint felülvizsgálati bíróság, határozatának indoklásában megállapította, hogy az ajándékozási szerződés ebben az esetben azért semmis, mert az nem a Református Egyház Statútumának előírásai szerint jött létre, pusztán egy kiküldött presbiter ajándékozási nyilatkozata alapján, presbiteri döntés, valamint Egyházmegyei és Egyházkerületi jóváhagyás nélkül. Amennyiben a Törvényszék nem emlékezett volna erre a nagyon is törvényes és igazságos határozatra, mi nyomatékosan emlékeztettük, s nyilvános tárgyalás keretén belül a most felidézett határozatot teljes és hitelesített formában letettük, s idézve lobogtattuk. Ezt a kedvező joggyakorlatot egy év és két hónap eltelte után elnyelte a sír.

Mi lehet ennek a magyarázata?

Ez semmi szín alatt sem jogi indokokban keresendő, hanem inkább politikai okokra vezethető vissza.

– Dr. Margócsy László ügyvéd közlése:

„Az említett elnökök által, a kísérelti ügyben hozott, az egyház számára kedvező ítélet nem azoknak a tulajdonságoknak volt köszönhető, melyeket a szerző, dr. Szatmáry Ferenc feltételezett róluk, ami-

kor a legnagyobb örömmel fedezte fel őket a Törvényszék bírói székében, hanem annak, hogy az említett eset tárgyalására 1990 nyarán került sor, amikor még friss volt az 1989 decemberi események emléke és az elnökök tartózkodtak attól, hogy kimutassák foguk fehéret, illetve valódi színét, hiszen még folyt a politikai helyzetkedés.”

Hogy mást ne említsünk, mint azt a tagadhatatlan valóságot, hogy székházunk nagytermében szinte negyven éven át zajlottak Crisana tartomány pártkabinetjének marxista előadásai, majd menet közben a „Kárpátok géniuszának” nemzeti öntudattól és büszkeségtől átszótt tanításai. Nem lehet közömbös számunkra, hogy a kommunista pártnak ideológiai vonalon nem annyira nyíltan, mint inkább szép szavakba burkoltan kifejtett propagandájának végcélja az volt, hogy az egyént megfossza a nyílt beszédtől, a józan bírálattól és rávezesse, hogy azt mondja, ami nincs és érveléseivel bizonyítsa be annak az ellenkezőjét, ami a napnál is világosabb. Más szavakkal, a cél érdekében valótlanságokat is mondhat, hazudhat. Ami pedig a ceausisza nemzeti propagandát illeti, székházunk nagytermének falai csak úgy visszhangzottak a mesterségesen összerakott egységes szuverén nemzeti állam és a be nem avatkozás vezérgondolatok egyre sűrűbb hangoztatásától. A propagandista aktivisták nem bírták elég sokszor hangsúlyozni, hogy az egységes nemzeti állam gyökerei kétezer évnél is mélyebbre nyúlnak, a geto-dáko-romano időkig. Ennek az államnak érdekeit hazafias büszkeséggel minden párttagnak és polgárnak szent kötelessége védeni. Ez a folyamatos oktatás közvetítette városunk és megyénk nagyjainak találkozásait, alakította egyre fokozódó nemzeti öntudatuk kiteljesedését. Ilyen előzmények után azt elfogadni, hogy székházunk újból a református egyház birtokába, főleg Tőkés László püspök rendelkezésére álljon, ez képtelen megoldásnak mutatkozott.

- Margócsy László közlése:

„Ez a jogerős ítélet vezetett ahhoz a jogi kudarchoz, melyet a szerző székházunk pere nagypéntekének nevez.”

SZÉKHÁZUNK PERÉNEK NAGYPÉNTÉKE

A Bihar Megyei Törvényszék határozata ellen a peres felek Polgári perrendtartásunk szerint (c.pr.civ.) jogorvoslattal már nem élhettek. Ebben a helyzetben a román állam a peres ingatlan végleges és örökös tulajdonosának tekinthette magát.

- Margócsy László ügyvéd közlése:

„Valójában ez volt első, közvetlen hozzájárulásom az ügy sikeréhez, mely nélkül a „főelnök” elutasító, jogerős ítélete a megváltoztathatatlan kudarcot jelentette volna. A bukaresti jogi szakfolyóirat számára számtalan tanulmányt közöltem az évek folyamán. Különféle rendezvények alkalmából megismerkedtem egy fővárosi ügyésszel, aki inspektorként dolgozott a Legfelsőbb Ügyészségen, majd e testületen belül Bihar és egyéb erdélyi megyék részére őt jelölték ki azoknak a kérvényeknek a véleményezésére, amelyeket az akkori perrendtartási szabályok szerint azért adtak be a sértett felek, hogy Románia főügyésze rendkívüli törvényességi óvással támadja meg a Legfelsőbb Törvényszéken a számukra kedvezőtlen, polgári jellegű, jogerős döntéseket. Természetesen ő is, én is, tisztában voltunk azal, hogy bármennyire is jogos a panaszunk és a dr. Szatmáry Ferenc által meggyőzően kifejtett törvényességi kifogások mellett is, a törvényességi óvást csak az ország főügyésze írhatta alá és adhatta be. De beszélgetésünket követően megígérte, és ígérését be is tartotta, hogy az ő hatáskörébe tartozó javaslatot elkészíti és az írásztala fiókjában melegen tartja.”

Kilakoltatásunk veszélyének visszaverése

A Bihar Megyei Tanácsot nem sokáig kellett biztatni, mert rövid időn belül tudomásunkra hozta azon szándékát, hogy székházunk bérlőit, köztük a református egyház ottani egységeit

is, bírói úton kilakoltatja, ha önként nem adják át az általuk elfoglalt és bérelt lakterületeket. Már olyan alternatívákról is hírek terjedtek el, hogy volt székházunkat ortodox teológiai oktatás céljaira bocsátják, majd ezt követően hivatalosan közölték velünk, hogy palotánkat a Nagyváradai Egyetem Orvosi Fakultásának rendelkezésére bocsátották.

A peres ingatlan főbejáratától balra, a magas földszinten, az épület homlokzati részén levő három szobát a Bihar Megyei Esperesi Hivatal használta bérlőként. Tőkés László püspök ebben a kritikus helyzetben, mint olyan, akinek Temesváron már volt része kilakoltatásban, spontán módon akként döntött, hogy az említett három szobát, melyet a Bihari Egyházmegye bérel, ő foglalja el püspöki kabinet céljából. A Megyei Tanács, mielőtt megnyitotta volna kilakoltatási pereit, összehívott tanácsüléséről püspökségünket is értesítette, és tudomásunkra hozta, hogy a kilakoltatási tárgysorozat kérdésében kifejtethetjük álláspontunkat. Egyházkerületünk képviselőjében, mint jogtanácsos, a Megyei Tanács értekezletén személyesen jelentem meg. A Tanács elnöke felkérte a megye titkárát, hogy ismertesse a peres ingatlan jogi helyzetét. A titkár ismertette a jelenlévőkkel, hogy Bihar Megye Törvényszéke legutóbbi döntésében megállapította: az 1962. június 16-án megkötött ajándékozási szerződést érvényesnek nyilvánította, minek következtében a román állam megyei hatóságai az ingatlannal szabadon rendelkeznek. A megyei titkár állítását a magam részéről csak megerősíteni tudtam, de nyomatékosan ismertettem a közgyűléssel, hogy, bár perrendtartásunk szerint, mint pervezteseknek nincs további jogorvoslati jogunk ügyünket Bukarestbe a Legfelsőbb Törvényszék elé juttatni, egy perrendi lehetőség azonban mégis adva van: pannaszal fordulhatunk köztársaságunk legfőbb ügyészehez és kérhetjük, hogy az általunk sérelmezett törvényszéki határozat ellen jelentsen be rendkívüli felülvizsgálati kérelmet (recurs extraordinar în supraveghere), azon oknál fogva, hogy a jelen esetben kifejezetten alaptalan és lényegesen törvénytelen határozattal állunk szemben. Az említett rendkívüli felülvizsgálati kérelmet akkori polgári perrendtartásunk értelmében, a szovjetektől kölcsönzött rendszer szerint, csak a legfőbb ügyész jelenthette be, a sérelmezett kárára kirívóan ténybeli megállapításaiban alaptalan és lényegesen törvénytelen jogerős bírói határozatok ellen, azok meghozatalától számított egyéves záros

határidőn belül. Ismertettem a továbbiakban a közgyűléssel, hogy egyházunk panaszát már benyújtottuk és kértük a legfőbb ügyészt, hogy a Törvényszék sérelmezett határozata ellen jellentsen be rendkívüli felülvizsgálati kérelmet. Egyben ismertettem részletesen letett panaszunk indokait is, kinyilvánítottam azon szilárd meggyőződésünket, hogy a legfőbb ügyész kérelmünket elfogadja és a szorgalmazott rendkívüli felülvizsgálati kérelmet be is nyújtja. Éppen ezért arra kértem a Megyei Tanácsot, hogy a tervezett kilakoltatási perek megnyitásától álljon el és tanúsítson türelmet legalább addig, amíg az egyéves záros határidő le nem jár – kiküszöbölve ez által az előre ki nem számítható és korábbi kilakoltatásokkal okozott káros következményeket.

Annak ellenére, hogy a Megyei Tanács közgyűlésének idevonatkozó határozatát nem kaptuk meg, gyakorlatilag a Tanács elodázta a kilakoltatási perek megnyitását.

A hónapok teltével egyre türelmetlenebbül vártuk a Legfelsőbb Ügyészségtől a panaszunkra adandó választ.

A legfőbb ügyész első, elutasító válasza

Öt hónap eltelte után alkalmilag mentem el székházunk előtt és néztem be Tőkés László püspök kabinetjébe. Éppen munkatársával tanácskozott. Feledhetetlen maradt számomra az a pillanat, mikor véletlen megjelenésemmel megleptem a tanácskozó kollektívát és láttam, hogy a jelenlevő tanácsosok a püspökkel együtt kirívó szomorúsággal az arcukon tekintettek felém, s amikor kezembe nyújtotta a Legfelsőbb Ügyészség negyedíves nagyságú leiratát, melynek tartalmára, első tekintetre, külalakijából ítélve, elolvasása nélkül, előbbi eseteimből már következtettem.

A Legfelsőbb Ügyészség megszokott sztereotip szövegével közölte velünk, hogy a sérelmezett határozat alapos és törvényes, ennél fogva a legfőbb ügyész visszautasította a rendkívüli felülvizsgálati kérelem benyújtását.

A kezemben tartott ügyészi leirat talán nem lepett meg és nem csüggesztett el. Hosszas ügyvédi gyakorlatom során már találkoztam ilyen leirattal és tudtam, hogy az ilyen nemleges értesítés nem foszthat meg bennünket attól, hogy panaszunkat

ne nyújtsuk be még egyszer, ha az egyéves záros határidő még nem járt le. A mi esetünkben akkor a jelzett egy évből csak öt hónap telt el.

Kedvező körülménynek találtam, hogy a közeljövőben Zsinatunk épp Nagyváradon fogja tartani közgyűlését, miért is panaszunkat újból megszövegeztem, Zsinatunk elé terjesztettem és kértem, hogy fogadja el, s mint egyházunk legmagasabb testülete, rendelje el panaszunk újbóli felterjesztését a Legfelsőbb Ügyészséghez. Ezt követően többszöri sürgető beadvánnyal fordultam a Legfelsőbb Ügyészséghez és nyomatékosan mutattam rá a sérelmezett határozat alaptalanságára és törvénytelen ségére, kérve a legfőbb ügyészt, hogy az általunk szorgalmazott rendkívüli felülvizsgálati kérelmet a Legfelsőbb Törvényszékre nyújtsa be.

Újabb hosszú hónapok teltek el dermesztő hallgatással, ami arra ösztönzött bennünket, hogy Tőkés László püspököt felkérjük, keresse fel személyesen a legfőbb ügyészt, és szorgalmazza a rendkívüli felülvizsgálati kérelem haladéktalan beadását, mivel annak záros határideje 1992. október 22-én lejár. Tőkés László 1992. október 4-én személyesen utazott le Bukarestbe és jelent meg a legfőbb ügyész színe előtt, felvázolva a sérelmezett határozat kirívó alaptalanságát és törvénytelen ségét.

- Dr. Margócsy László ügyvéd közlése:

„Amikor a püspök urat az ország főügyésze fogadta, már csak 18 nap volt hátra az egyéves határidőből. A főügyész, aki az 1989 decemberi események idejében is ezt a funkciót töltötte be, úgy érezhette, hogy kockázat nélkül mutatkozhat nagylelkűnek a hiteles forradalom igazi hőse iránt, hiszen még ha látszólag ügyünk mellé állna is, gyakorlatilag már úgy sem lenne idő arra, hogy a kérvényezett óvás jogi indokait az illetékes beosztott áttanulmányozza, véleményezze és a beadványt megszerkessze. Ám amikor az ügycsomót magához kérte, az említett ügyészinspektor azonnal tállalta főnöke elé a kész óvási javaslatot.”

Püspök urunk személyes vizitje alkalmával a legfőbb ügyész magához kérte ügyünk iratcsomóját és megállapította, hogy megbízott ügyésze pozitív javaslatot tett a rendkívül felülvizsgálati kérelem benyújtása iránt. Ebből kifolyólag ígéretet tett arra, hogy a kérelmet záros határidőn belül benyújtja a Legfelsőbb Törvényszékhez (Curtea Supremă de Justiție).

A legfőbb ügyész rendkívüli felülvizsgálati kérelme

Ez a meghatározó esemény 1992. október 20-án be is következett!

Határtalan öröömre személyesen voltam jelen a Legfelsőbb Törvényszék iktatójában, amikor indoklás és dosszié nélkül bár, de a legfőbb ügyész aláírásával a rendkívüli felülvizsgálati kérelem a hivatalba beérkezett.

Ismét hosszú hónapok teltek el, mivel újabb magyarázatokat kértek az ügyben. Mit tehattünk, újból részletesen kifejtettük indokainkat, kimutatva a vitatott ajándékozás valós ténybeli körülményeit, valamint egyházunk Statútumának azon parancsoló jellegű előírásait, melyek tételesen szabályozzák az egyházi ingatlanok elidegenítésének szigorú szabályait, úgyszintén a 31/1954. Törvényerejű Rendelet 34. és 35. szakaszaiban található és a jogi személyekre vonatkozó alapszabályait, végezetül a PTK 948. szakasza 2., 4. pontjában foglalt rendelkezéseit, melyeket a Bihar Megyei Törvényszék általunk megtámadott határozatával durván megsértett.

Ügyünk a Legfelsőbb Törvényszék előtt

A Legfelsőbb Törvényszék ezek után 1993. június 24-én meghozta a maga 1552. számú polgári határozatát, mellyel feloldotta mind a Bihar Megyei Törvényszék kedvezőtlen, mind a Nagyváradai Bíróság számunkra kedvező határozatát!

A Legfelsőbb Törvényszék határozatának indoklásában megállapította, hogy a Bihar Megyei Törvényszék azon jogi következtetése, hogy ha már dr. Eszenyei Béla megbízását maga a püspök (Búthi Sándor), mint a legmagasabb egyházi méltóság személyesen írta alá, úgy a Statútum által előírt, az egyházi ingatlanok megszerzésére vagy elidegenítésére vonatkozó minden egyéb más formalitás felesleges – alapvetően téves. Éppen ezért a Legfelsőbb Törvényszék utasította az alsóbb bíróságokat, hogy a vitatott ajándékozási szerződés érvényességének kérdését a református egyház előírásainak, valamint a jogi személyekre vonatkozó 31/1954. számú Törvényerejű Rendelet rendelkezéseinek fényében vizsgálják meg. A Legfelsőbb Törvényszék ezen utasítása az alsó bíróságok számára kötelező jelleggel bírt.

A továbbiakban ez az utasítás jelentett számunkra biztonságot, hogy előbb-utóbb peres ingatlanunkat vissza kell nyernünk, mert a hivatott törvényes rendelkezéseket a Bihar Megyei Törvényszék mellőzte, durván megsértette.

A Legfelsőbb Törvényszék észlelte továbbá azt a tényt, hogy a dr. Eszenyei Béla által aláírt ajándékozási nyilatkozat 2997/1962. számú, június 16-án kelt hitelesítési végzéséből kitűnik az a körülmény is, hogy a nyilatkozó lelkész a püspöki delegáción kívül letette még a Nagyváradon május 22-én kelt jegyzőkönyvet is, amely magába foglalja a városunk központi részében fekvő négy parókia lelkészeinek nyilatkozatát. Tekintettel arra, hogy a Nagyváradai Bíróság ezt a jegyzőkönyvet elmulasztotta megvizsgálni, hogy netán annak tartalma fedezné-e Statútumunk előírásait –, a Legfelsőbb Törvényszék, mint alaptalant, feloldotta a Nagyváradai Bíróság 1990. szeptember 3-án hozott 3362/1990. számú polgári határozatát is. Ennek következtében peres ügyünk újból a Nagyváradai Bíróság asztalára került.

Meglepetés volt számunkra a Legfelsőbb Törvényszéknek azon utasítása, melyben arra kötelezte az alsó bíróságokat, hogy amennyiben az ajándékozási szerződés nem bizonyulna joghatályosnak, úgy megvizsgálandó a román állam azon védekezése is, hogy nem szerzett-e a román állam egyházunk székházára mégis tulajdonjogot a rövid, tízéves elbirtoklási címen a 115/1938. számú törvény 27. pontja előírásának alapján.

A MÁSODIK MENET

Másodszori nekirugaszkodása alkalmával a Nagyváradai Bíróság első feladata az volt, hogy a vitatott ajándékozás létrejöttének ténykörülményeit minden vonatkozásban felderítse.

Peres ügyünk ismét a Nagyváradai Bíróság előtt

Ezen cél megvalósítása érdekében a bíróság foganatosította a peres felek által felkínált tanúk kihallgatását és megkísérelte beszerezni többszörösen megismételt megkeresésével a telekkönyvből azokat az iratokat, amelyeknek alapján a román állam tulajdonjogát bekebelezte.

A bíróság azon kísérlete, hogy a telekkönyvtől beszerezze az 1354/1962. szám alatt beiktatott tulajdonjog bekebelezési kérelmét, annak összes mellékleteivel, eredménytelen maradt. A telekkönyvi hivatal minden megkeresésre azt válaszolta, hogy az az iratköteg, amely magába foglalja a bíróság által kért iratokat, hiányzik a telekkönyv irattárából.

Az olvasóra bízom, hogy ennek mi lehet az igazi magyarázata.

A per lefolyása

- Bizonyítékaink feltárása -

- Tanúink és az ellenfél tanújának párharca -

A bíróság megpróbálta az iratok hiányát tanúk vallomásával pótolni. Kiderült, hogy a négy lelkész közül, akikre dr. Eszenyei Béla nyilatkozatának hitelesítési végzésében említés történik, csupán ő hallgatható ki tanúként, mert időközben Búthi Sándor püspök és egyszemélyben réti parókus, valamint Kovács Sándor olaszi lelkész már elhunytak, Papp László olaszi lelkész pedig külföldön tartózkodik.

Dr. Eszenyei Béla tanúvallomásából meggyőzően tűnt ki viszont az a körülmény, hogy Búthi Sándor püspök, aki egyben a réti egyházközség lelkésze is volt, azért hívta magához a fentebb említett többi három kollégáját, hogy közölje velük Petre Apetrei, a Vallásügyi Felügyelőség meghatalmazottjának (împuternicit) azon követelését, hogy ajándékként kínálja fel a román államnak püspöki székházunkat és egyúttal kikérje véleményüket is, hogy mit tegyen, miként válaszolja meg az împuternicit Statútum-ellenes kérését.

A tanú azt is állította, hogy Búthi Sándor ezzel a lépésével súlyos felelősségét kívánta megosztani.

Egy dolog félreérthetetlenül világossá vált: a négy lelkész által 1962. május 22-én kelt jegyzőkönyv, melyet mind aláírtak, nem pótolhatta Statútumunknak az egyházi ingatlanok elidegenítésével kapcsolatban előírt kötelező jellegű tételes rendelkezéseit.

A kihallgatott tanúk vallomásából vitán felül tisztázódott az a körülmény is, hogy Búthi püspöktől végeredményben Petre Apetrei követelte ki Statútum-ellenesen dr. Eszenyei Béla kiküldését, hogy az tegye meg az egyház nevében az ajándékozási kínálatot. A püspök megjegyzéseivel szemben, hogy ez kifejezetten törvényellenes, az împuternicit válasza az volt: „minket ez is kielégít”.

A megajándékozott alperes kérésére a bíróság kihallgatta tanúként Emil Cotoit, az akkori Crişana Tartomány Néptanácsának titkárát, aki vallomásával azt igyekezett tanúsítani, hogy a református egyház részéről az ajándékozás önszándékunkból fakadt, mert képtelenek voltunk fedezni az épülettömb karbantartási költségeit.

Indokaink szóbeli fenntartása

A bíróság által foganatosított bizonyítási eljárás hosszú hónapokat vett igénybe, míg végre 1994. október 20-án sor kerülhetett a nagy napra, amikor peres ügyünket Tatay László kollégámmal érdemben letárgyalhattuk.

Ez a nap feledhetetlen maradt számunkra.

Elérkezett a nagy pillanat, amikor végre széles körű bizonyítás után a Nagyváradai Bíróságnak nem csak az ajándéko-

zási szerződés érvényességének kérdésében, hanem a Legfelsőbb Törvényszék utasítása folytán afölött a kérdés fölött kellett döntenie, hogy a 115/1938. számú törvény 27. szakasza szerint az alperes állam szerzett-e vagy nem tulajdonjogot elbirtoklás jogcímen.

Tatay László kollégámmal akként állapotunk meg, hogy az ajándékozási szerződés érvényességi kérdését ő képviseli, míg az említett 27. szakasz tulajdonjogi elbirtoklásának kérdését én tárom a bíróság elé.

A tárgyalóterem zsúfolásig megtelt peres felekkel és érdeklődőkkel.

Miután bejelentett sorrendben szót kaptunk, tiszta és világos perbeszédeink – úgy éreztük – , ritkán megnyilvánult figyelmet váltottak ki mind a bíróság, mind a hallgatóság részéről.

Tatay László kollégám a maga kicsiszolt, ékes jogi nyelvvel részletesen ismertette az ajándékozás körülményeit. Beszédében felszínre hozta az ingatlan igazi tulajdonosa akaratnyilvánításának teljes hiányát, hiszen az egyház illetékes szervei, akik kötelezően részt kellett volna hogy vegyenek az eljárásban, nem-hogy csak a Statútum előírásaival ellentétben kínálták volna fel ajándékként a peres ingatlant, de még csak tudomással sem bírtak a vitatott ajándékról.

Nyomatékosan ismertette, hogy a jelen esetben teljes egészében hiányzott az az ajándékozási készség, amely „animus donandi” formájában minden ingyenes juttatásban jelen kell hogy legyen.

Harmadsorban hangsúlyozta, hogy az ajándékozás megváltoztatta az ingatlan eredeti rendeltetését, mert egyházi célok helyett az ajándékozás után a kommunista állam és párt célkitűzéseit volt hivatva szolgálni, már pedig jogi személyek esetében ezt a törvény kifejezetten tiltja.

A per második vitatott – a peres ingatlan elbirtoklás kérdésében –, felperesi álláspontunkat részletesen írásban fejtettem ki, mind perrendi, mind érdemi szempontból.

Mindenekelőtt hivatkoztam Polgári Perrendtartásunk 130. szakaszának harmadik bekezdésére, amely szerint a bírák arra hivatottak, hogy csakis a bíráskodás tárgyává tett vitatott kérdés fölött döntsenek.

A jelen esetben a megajándékozott alperes román állam képviselői azzal védekeztek, hogy az ajándékozás érvénytelen-

sége esetén az állam a 115/1938. számú törvény 27. szakasza szerint tíz évre rövidített elbirtoklási jogcímen is a peres ingatlan tulajdonosává vált.

Tekintettel arra, hogy ez a kifogás nem egyszerű perrendi hanem érdemi kifogást képez, hiszen a tulajdonjog megszerzésének egy egészen új módozatáról van szó, éppen ezért ezt a kifogást az állam csakis úgy tudta volna értékesíteni, ha időben, még az elsőfokú bíróság előtt viszontkeresetet (acțiune reconvențională) emelt volna, melynek keretén belül igazolhatta volna a hivatott 27. szakaszban felsorolt elbirtoklási feltételeket.

Miután az alperes nem perrendszerűen járt el, mert amint rámutattunk, ez a peres fél első ízben a Bihar Megyei Törvényszéken, mint felülvizsgálati fórum előtt, egyszerű „pontosítási” (precizare) kérelembe foglalva fogalmazta meg ebbéli követelését.

Természetesen a Legfelsőbb Törvényszék erre irányuló utasítását határozatának indoklásában abban a feltevésben szövegezte meg, hogy az érdemi bíróságok ezt a kérdést is csak Polgári Perrendtartás előírásainak tiszteletben tartása függvényében vizsgálják meg.

Mindettől eltekintve, elővigyázatosságból, érdemben is kifejtettük álláspontunkat, rámutatva mindenekelőtt arra a puszta ténykörülményre, hogy tulajdont elbirtokolni csakis tényleges használattal, békés, megszakítatlan, folyamatos birtoklással lehet, amely követelmény a jelen esetben hiányzik. (1847. és következő szakaszok a Polgári Törvénykönyvből.)

Feltéve, hogy az alperes állam gyakorolta volna a birtoklást ténylegesen, a hivatott 27. szakasz csak akkor alkalmazható többek között, ha a bekebelezett tulajdonos jóhiszeműen (cu bună credință) gyakorolta az ingatlan birtoklását.

A jóhiszeműség ezen törvény rendelkezése értelmében akkor állt volna fenn, a Román Polgári Törvénykönyv 1898. szakaszában található meghatározás szerint, ha a birtokos a jogügylet létrejöttének pillanatában arról lett volna meggyőződve, hogy a peres ingatlanra vonatkozó tulajdonjogot az igazi tulajdonostól szerezte, olyan okirat alapján, mely minden szempontból érvényes.

A polgári jog elméletének hazai nagyjai, mint például Traian-Aurelian Ionașcu és Salvator Brădeanu ehhez még hozzáadják, hogy olyan okirat esetében, melyet abszolút semmisség terhel, a jóhiszeműség nem állapítható meg.

Vizsgáljunk meg egy pár olyan ténykörülményt, amelyek igazolják, hogy a megajándékozott alperes állam a szerződés megkötésének pillanatában nemhogy jóhiszemű, hanem inkább kifejezetten rosszhiszemű volt:

a. A per során meggyőzően bebizonyítást nyert az a körülmény, hogy a vitatott ajándékozás a kommunista párt és állam közegei által gyakorolt politikai és erkölcsi nyomás terméke („gyümölcse”). Márpedig az a jogügylet, amely erőszak és kifejezetten parancsoló jellegű törvényelírások megsértésével jött létre, végképp kizárja az erőszakot alkalmazott fél jóhiszeműségét.

b. Az ajándék tárgyát képező ingatlan valós tulajdonosa akaratnyilvánításának hiánya, mint a kétoldalú jogügylet lényeges alkotó eleme (lipsa manifestării de voință) kizárja az ingyenes juttatási szerződés létrejöttét.

A bíróság által foganatosított bizonyításból félreérthetetlenül kitűnt, hogy az ajándékba kínált ingatlan valós tulajdonosa még csak tudomással sem bírt a jelzett 1962. június 16-án közokiratba foglalt ajándékozási kínálatról. Annál inkább ismerték ezt a lényeges ténykörülményt az állam és a párt közegei, hiszen, amint láttuk, éppen az ő ravasz sugallatukkal bírták rá Búthi Sándor püspököt, hogy egyik lelkésze útján ajándékként kínálja fel a román államnak püspöki székhelyünket.

c. Bármely ingyenes juttatás alapját az az őszinte „animus donandi” képezi, mely a megajándékozó részéről abból az elismerésből, szeretetből, netán hálából, vagy egy olyan cél megvalósításából fakad, amelyről a mi esetünkben még csak beszélni sem lehet.

Kétségbevonható tehát, hogy az 1962-es idők társadalmi és politikai, gazdasági körülményeinek közepette található lenne egy olyan jóhiszemű, tárgyilagos ember, aki nyomát találhatná a szigorúan követelt „animus donandi”-nak. Hiszen ebben az esetben azt kellene hinnünk, hogy ingatlanunk elajándékozásával egyházunk püspöke a kommunista vallásellenes és ateista célokat kívánta szolgálni. Márpedig adott körülményeink között, hogy egyházunk nagy áldozatok árán megszerzett és felépített püspöki székházunkat, mint legértékesebb ingatlanunkat, valaki is önkéntes módon ilyen célokra kívánta volna ajándékozni, képtelenségnek tartjuk.

d. Ingatlanunk valós elajándékozása esetén eredeti rendeltetésével szemben homlokegyenesen ellenkező célokat lett volna hivatott szolgálni.

e. Amint láthattuk, az ajándékozás az akkor érvényben levő törvényes előírások megsértésével jött létre (lásd: Statútum, jogi személyekre vonatkozó rendelkezések, Polgári Törvénykönyv idevonatkozó előírásai. Ide sorolható továbbá a 478/1954. számú Törvényerejű Rendelet, mely szerint az ajándékozási jogügylet nem jöhetett volna létre a központi közigazgatósági hatóságok előzetes engedélyezése nélkül).

Megjegyezzük, hogy abban az időben egyházközségeink még a kerítésüket sem javíthatták ki ilyen engedély hiányában, nem-hogy legértékesebb ingatlanuk fölött rendelkezhessenek.

Ilyen körülmények közepette, parancsoló módon egyetlen következtetést vonhatunk le, mégpedig azt, hogy a valóságban az ajándékozási szerződés létre sem jött, legrosszabb esetben pedig abszolút semmisség sújtja; így a megajándékozott jóhízműsége alapját nem képezheti, inkább azt igazolja, hogy a mindennapi gyakorlatban ritkán található kétoldalú jogügyletek esetében oly kirívó a rosszhiszműség, mint amelyet ebben az esetben a megajándékozott alperes közegei és képviselői tanúsítottak.

Másodszor is: győzelem! Az ítélet kihirdetése és indoklása

A hosszúra nyúlt bizonyítási eljárás foganatosítása után a Nagyváradai Bíróság elnöke, az érdemi határozat meghozatala céljából tanácselnökként Csáki Gabriellát bízta meg, aki 1994. október 27-én kihirdette a Nagyváradai Bíróság második érdemi határozatát: a bíróság helyt adott keresetünknek, megállapította, hogy az alperessel kötött ajándékozási szerződés semmis, ennek következtében elrendelte a román állam a Nagyváradai 507. számú tkv. betétben B.15 sorszám alatt bejegyzett tulajdonjogának törlését és a peres ingatlan eredeti telekkönyvi helyzetének visszaállítását.

A bíróság ezt a határozatát a Legfelsőbb Bíróság utasításainak szellemében hozta.

Ez a határozat nyomban felkeltette a helybeli sajtó érdeklődését.

Örömmel jegyezhetjük meg, hogy nem csak Bihari Napló közölte olvasóival örömhír gyanánt ezt az eseményt, hanem a román nyelvű Jurnalul Bihorean napilap is: 1994. november 3-i számának első oldalán részletes és érdemleges cikket közölt székházunk peréről, az épület homlokzatáról készült fénykép kíséretében. A cikk tárgyilagosan tárja fel perünk addig megtett cikcakkos útjait, és igen pozitív hangnemben sugallja olvasói felé azt az üzenetét, hogy a bíróság székházunk perében az igazság szellemében hozta meg határozatát.

Jogi szempontból közben szabálymódosítás történt. Alapvető, hogy időközben törvényhozóink megváltoztatták a szovjet típusú kétfokú bírósági rendszert háromfokúra: mint általános illetékességű érdemi bíróság; törvényszék – mint fellebbezési fórum; ítélőtábla – mint felülvizsgálati bíróság.

E módosítás következtében perünkben a Nagyváradai Bíróság alapfokú határozata ellen az érdekelt felek már nem felülvizsgálati (recurs) kérelem formájában gyakorolhatták jogorvoslatukat, hanem fellebbezés (apel) útján tárhatták fel panaszukat 15 napon belül, a sérelmesnek vélt határozat kézbesítésétől számítván.

Perbeli ellenfeleink fellebbezése a Bihar Megyei Törvényszéken

A megajándékozott alperes román állam képviselői nagy buzgalommal éltek ebben az esetben is törvény adta fellebbezési jogukkal.

A megajándékozott alperes képviselői, a Municípiumi Tanács, Megyei Tanács, Főispáni Hivatal (Prefectura) által benyújtott fellebbezési érveket külön-külön megszerkesztett periratainkban részletesen bírálat alá vettük, s mint alaptalanokat, sorra megcáfoltuk, kérve a fellebbezési törvényszéket, hogy azokat utasítsa el és erősítse meg az elsőfokú Nagyváradai Bíróság határozatát.

Mindezek alapján a Bihar Megyei Törvényszék 1995. október 31-én meghozott 1250/A/ 1995. számú polgári határozatával a megajándékozott alperes fellebbezését, mint alaptalant, elutasította.

A fellebbezési fórum e határozatát az állam képviselői törvényes határidőn belül felülvizsgálati kérelemmel (recurs) támadták meg.

Még egy lépcsőfokkal feljebb: a Nagyváradai Ítéltábla előtt

Nagyváradon az igazságszolgáltatás palotáját, mint városunk egyik legmarkánsabb épülettömbjét hosszú évtizedeken át a kommunista zsarnokság „dicső” pártja, mint igen sokszor Londont a szmog, az ötvenes évek elején szállta meg és osztotta fel vasrácsokkal különböző osztályai között, titkosabbnál titkosabb részekre.

Az igazságszolgáltatás eme hajdani székhelyét a magyar állam milleniumának ünneplése korában emelték, annyi más nagyváradai jellegzetes középülettel, mint a városháza, színház, nemzeti bank, hadapródiskola, görögkatolikus püspökség impozáns épülete és még hosszan sorolhatnánk.

Zárójelben visszaemlékezem arra, hogy ügyvédi gyakorlatomat nagy izgalmak közepette 1935. december első napjaiban az Igazságügyi Palota nekem akkor bonyolultnak tűnő labirintusában kezdtem meg.

Kolozsváron 1935. november 27-én avattak jogi doktorrá. Szülőfalum felé tartva, december 3-án kopogtattam be a Fő utca 13. szám alatt dr. Lőrincz Sándor ügyvédi irodájába és kérdeztem meg ezt az ötven év körüli, igen kellemes benyomást keltő, magabiztos, határozott fellépésű jogászt: nincs-e szüksége véletlenül ügyvédjelöltre? Válasza rövid és tömör volt, attól téve függővé jelenlétem:

- Uram mennyire bírja a román nyelvet?
- Anyanyelvi szinten, a jogi szaknyelvet pedig még magasabb szinten – hangzott a válaszom.

Ez után a párbeszéd után megszületett az a megállapodásunk, hogy egy hónapi próbaidőre felvesz és egyben a következő napra kitűzött hat tárgyalás peres anyagát a kezembe nyomta, s ezzel a gesztusával, amint ezt ilyenkor mondani szokás, a mélyvízbe dobott.

Hogy másnap én miként lubickoltam, meg sem kíséreltem leírni, úgy vélem, felesleges is lenne, hisz mindenki volt kezdő.

Annyit talán mégis el kell mondanom, hogy abban az időben Nagyváradon kétszázhusz ügyvéd fejtette ki tevékenységét.

Az Igazságügyi Palota épületében földszinten, a bejáratától számítva jobb oldalt a városi Járásbíróság, bal oldalt a vidéki Járásbíróság, az első emeleten Ügyészség, Vizsgálóbíró, Gyámhatóság és a Törvényszék iktatója, a második emeleten pedig a Megyei Törvényszék négy szekciója helyezkedett el.

Ebben a bábeli zűrzavarban, s bonyolult elrendezésű épület-tömbben kellett megtalálnom a hat tárgyalás helyszínét, megjelennem és ellátnom ügyvédi teendőimet.

Egy év eltelte után a főnököm azzal a nagylelkű gesztusával lepott meg, hogy ügyvédi táblája alá tegyem ki a saját zománcozott ügyvédi táblámat és rendelkezésemre bocsátotta irodahelyiségét, az iroda gépiró- és telefonszolgálatát, sőt, mi több, igen elegáns úri szobáját is. Mindezt azért az igen szerény szolgálatomért, hogy az ő tárgyalásait a bíróságokon is elláttam.

Az együtt eltöltött szinte öt esztendő feledhetetlen emlékekkel gazdagított, s többek között arra szoktatott, hogy akárhányszor az igazságszolgáltatás szentélye előtt haladtam el, kalapot emeltem még a zsarnokság idején is.

Mindezt azért idéztem fel, hogy a huszadik század végén, íme, a Gondviselés különös kegyelme folytán megérhettem azt a varázslatos pillanatot, hogy az Igazságügyi Palota rendeltetésének visszaállítása folytán, református egyházunk székházának peres ügyét ifjúságom igazságszolgáltatásának palotájában tárgyalhatjuk le Margócsy László kollégámmal együtt.

Azok után, hogy igazságszolgáltatásunkat újból háromfokúvá szervezték át, az Ítéletábrát (Curtea de Apel) – mint felülvizsgálati fórumot – a régi Igazságügyi Palotának második emeletén helyezték el, ami azt jelentette számomra, ott kezdtem és ott is fejeztem be jogász tevékenységemet. Mindezt hálával tartozom a Sorsnak, hogy ezt megérhettem.

A pernek ebben a szakaszában már abban az elképzelésben ringattuk magunkat, hogy az első és másodfokú érdemi bíróságaink – a Legfelsőbb Törvényszék utasításai szerint –, hivatásukhoz méltóan jártak el és hozták meg az igazság és törvényesség szellemében a maguk határozatait. Ezeket a határozata-

tokat a megajándékozott alperes képviselői, különösen a Főispáni Hivatal (Prefectura) jogászai hosszú oldalakon dühösen és éles hangnemben kritizálták, méltatva és idézve Burta Pavel törvényszéki elnök által annak idején megszerkesztett elméletet, hogy Búthi Sándor püspök – mint egyházunk főpapja –, illetékes volt megtenni kiküldöttje útján az általunk vitatott ajándékozási kínálatot.

Mindezt a szemléltetés végett említettem fel, hiszen e véleményük teljesen ellentétes volt a Legfelsőbb Törvényszék utasításaival. Am még az ilyen kötelező felsőfokú bírói utasítás sem tudta feloldani a szűk kommunista és még inkább nacionalista látókörük bilincseiből a volt marxista és ceausisza alapszervi titkárokat és tagokat, akik megszerkesztették az alperesi állam nevében felülvizsgálati kérelmeiket.

A magunk részéről ezekre a fonákságoktól hemzsegő jogorvoslati alperesi állításokra messzemenő figyelmességgel, részletesen, mind a Muncípiumi, mind a Megyei Tanács és főleg a Főispáni Hivatal (Prefectura) beadványaira megfogalmaztuk a magunk tárgyilagos és tételes jogszabályokra támasztott válaszainkat és azokat tanulmányozás céljából időben közöltük az Ítéletáblával.

Szilárd meggyőződéssel a lelkemben úgy hittem, hogy a felülvizsgálati bíróság is – bírói küldetéséhez méltóan –, az igazság és törvényesség szellemében fogja meghozni véghatározatát.

Az Ítéletábla 1996. február 16-ára tűzte ki a várva várt tárgyalási határnapot.

A tanács elnöke perrendszerűen kérdezte meg a jelenlevő peres felek képviselőit, van-e valakinek előzetes kérése, megjegyzése, mert az Ítéletábla hivatalból észleli, hogy az első fokú, tehát a Nagyváradai Bíróság kézzel írott „minutájából” (bírói határozat rövidített foglalata – tartalma) hiányzik az egyik alperes neve.

Éppen ezért ezt a hiányosságot, mint semmisségi okot az Ítéletábla „hivatalból” (din oficiu) hozza fel és teszi vita tárgyává.

A felek részéről a Megyei Tanács képviselőjében a Nagyváradai Jogi Fakultás egyik előadó tanára jelent meg, aki hivatkozott a 31/1990. számú törvényre, amely a párt által használt ingatlanokat állami tulajdonba utalta, mint olyanokat, amelyeket a párt visszaélő hatalmával kerített birtokába. Ennek alap-

ján azt a véleményét hangoztatta, hogy a vitatott peres ingatlan fölött nem a bíróságok hivatottak dönteni, hanem annak visszadása kérdésében a Parlament az illetékes, törvényhozó erejénél fogva. Más szavakkal, várjuk be azt a pillanatot, amikor a törvényhozó megszerkeszti azt a törvényt, amely szabályozni fogja a párt és a kommunista állam által elvett és használt ingatlanok visszajuttatásának kérdését.

A magunk részéről mindkét kifogást alaptalannak tekintettük és kértük azok elutasítását a következő indokok alapján:

Az Ítéletábla által emelt kifogás már annál fogva is alaptalan volt, hogy az általa tárgyalandó per tárgyát kizárólag csakis azok a bíróságok képezhetik, melyek a Törvényszék, mint fellebbezési fórum határozata ellen irányulnak.

Ami pedig a Megyei Tanács részéről emelt kifogást illeti, az ugyancsak alaptalan, hiszen a jelen esetben a peres ingatlan nem törvény vagy kormányzati megfosztó intézkedés során került a román állam tulajdonába, hanem kétoldalú, szerződéses jogügylet alapján.

A mi perünk tárgyát pedig kifejezetten ennek a kétoldalú jogviszonynak érvényessége képezi, mely kérdés fölött a felek konszenzusának hiányában, kizárólag a bíróságok hivatottak dönteni, azoknak a jogszabályoknak az alapján, amelyek a jogügylet létrejöttékor érvényben voltak (*tempus regit actum*).

Hosszú tanácskozás után az Ítéletábla legnagyobb örömmünkre mind a két kifogást elutasította.

Az ügyet biztonságos érzéssel és kiforrott álláspontunk nyomatékos hangsúlyozásával most már érdemben tárgyaltuk, kérve a felülvizsgálati bíróságok elutasítását.

Jellemzőként érdemesnek tartom felidézni, különösen a „beavatkozó” (intervenient) Főispáni Hivatalnak (Prefectura) rosszhiszeműségét, hangulatkeltő kísérletét, mely képes volt azt állítani, hogy mint egyház, politikai szférába emeltük perünket, amennyiben azt állítottuk, hogy az adományozás a volt Román Kommunista Párt erkölcsi-politikai kényszer hatása alatt történt.

A továbbiakban arra is rámutatott: „meglepő az a tény, hogy a Nagyváradai Bíróság és a Bihari Törvényszék döntéseikben éppen a református egyház érveit feltétel nélkül fogadta el, ami alaptalan és törvénytelen döntéshez vezetett”.

Teljes mértékben egyetértettünk a Főispáni Hivatal véleményével és elítéltük bármely polgári ügy politikai síkra terelését.

Ezen álláspontunkat már a Legfelsőbb Törvényszék előtt is nyilvánítottuk, kérve, hogy ügyünket szigorúan a polgári jogszabályok alapján és Statútumunk előírásai szerint bírálják felül.

Legnagyobb meglepedésünkre a dolgok e szerint is történtek. Érthetetlen dolog lett volna, hogy az akkori fázisban éppen mi, egyházi intézmény kíséreltük volna politikai síkra terelni ügyünket, különösen a Főispáni Hivatallal (Prefectura), a kormányzat megyei politikai csúcsszervével szemben. Éppen ezért határozottan tiltakoztunk az ilyen tendenciózus vádaskodással szemben. Ugyanakkor csodálkozásunkat fejeztük ki a Főispáni Hivatal azon állítása miatt, mely szerint az érdemi bíróságok „feltétel nélkül” fogadták el a Református Egyház véleményét, holott ezen igazságügyi fórumok kifejezetten a Legfelsőbb Törvényszék feloldó határozatának és utasításai szellemében jártak el.

A bíráló érvek és azoknak részünkről történt cáfolatainak mérlegre tétele után – ha azokat a bekötött szemű igazságszolgáltatás istennője hallotta volna –, minden jóhiszemű és tárgyilagos ember véleménye szerint a Nagyváradai Ítéltáblának csakis egyetlen lehetősége maradt volna: elutasítani a megajándékozott alperes képviselői által beadott és fenntartott felülvizsgálati kérelmeket.

Az Ítéltábla a késő délutáni órákban közölte velünk, hogy egy hétre elhalasztja meghozandó határozatának kihirdetését.

Meglepődtünk, nem ezt vártuk, hiszen hosszú évek vajúdása gyűrődött fel a hátunk mögött, s kristályosodtak ki fokozatosan a vitatott kérdések, melyek tárgyában a Legfelsőbb Törvényszék kötelező jellegű utasításaiban, gátat vetett minden önkényeskedésnek, érzelmek és érdekek diktálta lehetőségnek.

Ítéltáblai határozat: kezdődjön minden előlről!

Ennél fogva, egy hét eltelte után, mélységes csalódással kellett tudomással vennünk, hogy a Táblabíróság mindkét alapfokú bíróság határozatát 1996. február 23-án a 132/R/1996. számú polgári határozatával feloldotta és újabb határozathozatal végett dagadtra duzzadt peres ügycsomónkat újból – immár harmadszor – a Nagyváradai Bíróság illetékességébe utalta vissza.

Megbotránkozással kérdezhettük egymástól, hogy vajon milyen okok bírták az Ítéltábla hármastanácsát egy ilyen, általunk megmagyarázhatatlan döntésre, hiszen ha időközben újabb pergátló vagy olyan érdemi kifogásokra bukkant volna, amelyeket a felek nem ismertek és nem emeltek fel nyilvános tárgyalás keretén belül – perrendszerűen az Ítéltábla kötelezően meg kellett volna hogy nyissa a tárgyalást, ezért újabb határnap kitűzésével kellett volna hogy megidézze a feleket.

Ezzel szemben, büntudattal vagy anélkül, megsemmisített két olyan érdemi határozatot, amelyet törvényesen csak megerősíteni lehetett volna.

Újabb hosszú hónapoknak kellett eltelnie, hogy megismerhessük az Ítéltábla feloldó határozatának indokait.

1996. november 28-án megjelentünk ismét a Nagyváradai Bíróság előtt és elmondtuk a felülvizsgálati bíróság (Ítéltábla) határozatának indokaira vonatkozó bíráló véleményünket.

Mielőtt azonban ezt a kimondottan szakmai részt aprólékosan ismertetném, nem mulaszthatom el, hogy ne vázoljam fel azt a jelenetet, amely éppen a Nagyváradai Ítéltábla épülete előtt zajlott le, s amelynek én szemtanúja voltam.

Közismert tény, hogy Ady Endre mellszobra azon a talapzaton áll, melyen régen Szűz Mária ércszobra ékeskedett. A talapzatot körkörös, méternyi magas vasrács keríti be, a körbe a rács keleti részén fekvő kis ajtón lehetett belépni.

Néhány nappal a perünkre kitűzött határidőnap előtt, akkor novemberben, késő este, 11 óra körül, ezen a téren vágtam keresztül az ügyvédi kamarából a posta irányába. Az Ady Emlékmúzeum és a költő szobra körül csak két ember tartózkodott – a volt pártszékház előtt egy rendőr figyelte árgus szemekkel azt a polgárt, aki mindkét kezével a szobor rácsának ajtaját fogta és megszakításokkal mélyen meghajolva majd kiegyenesedve emelt fennhangon szólongatta Adyt: – Ady, mond meg nekem, szabad-e sírni a Kárpátok alatt? Újból meghajolt, mintha fohászzkodott volna, s miután felegyenesedett, monológját ekképpen folytatta: – Tudd meg Ady, van miért sírni a Kárpátok alatt!

Egy ilyen szuggesztív jelenetet lehetetlen elfelejteni!

AZ EGYHÁZKERÜLETI SZÉKHÁZ ÜGYE IMMÁR HARMADSZOR – ALAPFOKON

Miután módunk volt megismerni az Ítéltábla határozatának indoklását, Megjegyzések című periratban rámutattam a felülvizsgálati bíróság feloldó indokainak alaptalanságára és arra kértem az alsó bíróságot, hogy mellőzze az Ítéltábla utasításainak teljesítését, hiszen azok széles körű bizonyítást vontak volna maguk után, s értelmetlenül hosszabbították volna meg perünk életét.

Ettől eltekintve, semmilyen vonatkozásban nem kapcsolódnak peres jogviszonyunk tényállásához.

Milyen indokok alapján jutottunk vissza a Nagyváradai Bíróság elé?

Vizsgáljuk meg tehát azokat az indokokat, melyek alapján alaptalannak és törvénytelennek nyilvánította az Ítéltábla az érdemi bíróságok mindkét fokozatának határozatait.

Erre a vizsgálatra kötelezett bennünket az az axióma, mely szerint a jogállam gerincoszlopát az igazságszolgáltatás képezi.

Nem vitás, hogy a peres ingatlan valamely törvény vagy törvény jellegű intézkedés során jutott volna az állam tulajdonába, mert, amint láttuk, a telekkönyv az állam tulajdonjogát ajándék jogcímen – vagyis kétoldalú ingyenes szerződés alapján kebelezte be.

Éppen ezért, keresetünk megnyitásakor, alperesként a román államot neveztük meg, amelyet abban az időben egy ilyen anyagi természetű perben Bihar Megye Pénzügyi Igazgatósága volt hivatva képviselni.

Azt követően, hogy a Minisztertanács 788/1992. számú határozata megjelent (HG), a megyei Pénzügyigazgatóság helyett a bíróság a Muncípiumi és Megyei Tanácsokat hívta be –

mint olyanokat, amelyek a továbbiakban hivatva voltak az alperes államot képviselni és érdekeit fenntartani, megvédeni.

A két tanácson kívül idézendő fél gyanánt szerepelt még a Főispáni Hivatal (Prefectura), amely, amint fentebb pontosítottuk, mint beavatkozó (intervenient) lépett be a perbe, abból a célból, hogy védje az alperes állam érdekeit, mivel helyi szinten a Prefectura képviseli a kormányt.

Nem kétséges, hogy ezek az intézmények hűségesen és lelkesen védtek együttesen és külön-külön az alperes érdekeit, a Legfelsőbb Törvényszék határozata előtt már kialakítva szilárd álláspontjukat, amely mellett kitartottak.

Ilyen körülmények között senki nem emelt kifogást a megajándékozott alperes állam törvényes képviseletének kérdésében.

A fentebb említett intézmények küldték el megbízottaikat az alperes állam képviseleti céljából 1996. február 16-án tartott tárgyalásra is, amikor az Ítéltábla, mint felülvizsgálati bíróság, megadta a peres feleknek azt a lehetőséget, hogy kifogásaikat nyilvános tárgyalás keretén belül érvényesíthessék.

Azon a tárgyaláson emelt kifogásokra vonatkozóan a peres felek megtették a maguk megjegyzéseit, ezt követően az Ítéltábla azokat rendre elvetette és érdemben letárgyaltuk az ügyet.

Éppen ezért elfogadhatatlan maradt az Ítéltáblának az a döntése, mellyel feloldotta mindkét érdemi alsóbbfokú bírói fórum határozatát és visszaküldésre ítélte az ügyet újabb határozathozatal végett a Nagyváradai Bírósághoz – anélkül, hogy a tanácskozási idő alatt (deliberare) felbukkant kifogást a peres felekkel ismertette volna –, megsértve ezáltal a perrendtartás azon alapszabályát, mely szerint az ilyen természetű ügyekben a bíróság köteles mindkét peres fél álláspontját kikérni és előzetesen megismerni.

Vizsgáljuk meg immár konkrétan a feloldozó határozat indokait:

Elsősorban az Ítéltábla azt a megállapítást tette, hogy a Legfelsőbb Törvényszék színe előtt a Pénzügyminisztérium lett egy periratot alperesi minőségben, amelyben rámutatott arra, hogy a Bihar Megyei Pénzügyigazgatóságnak nem volt jogi személyisége. Ennek ellenére az alsó fokú bíróságok nem idézték meg mint alperest a Pénzügyminisztériumot, és nem is hozták meg vele szemben a szükségessé vált bírói döntéseket.

Bírálatunkban felvetődik a kérdés, ki hívta perbe alperesként a Pénzügyminisztériumot, mert mi – felperesi minőségünkben –, nem hívtuk és nem is lett volna okunk erre a perrendi lépésre.

Az Ítéletábla, mint felülvizsgálati bíróság, azt a hibát rója fel a Nagyváradai Bíróságnak, mint elsőfokú bíróságnak, hogy a Megyei Pénzügyigazgatósággal szemben, mint alperes ellen, elmulasztott ítéletet hozni.

Mindebből az Ítéletábla azt a következtetést vonja le, idézhetjük szó szerint: „az alperes bíróság (instanța de fond) nem hirdetett határozatot a Bihar Megyei Pénzügyigazgatóság – mint alperes – ellen, hanem alperesnek tekintette a Muncípiumi Helyi Tanácsot, valamint a Megyei Tanácsot, mint a román állam képviselőit, anélkül, hogy azokat perbe hívta volna”.

Íme, ezek a Nagyvárad Bíróság bűnei, amelyekért határozatot fel kellett oldani és perünket újabb határozathozatal végett vissza kellett küldeni az első fokú alperes bíróság elé.

Ezek során mindenki előtt világossá válhat, hogy az Ítéletábla nem létező perrendi kifogásokra hivatkozik, nyilvánvalóan azért, hogy ne kelljen érdemi döntést hoznia. Ez a magatartás, a Polgári Törvénykönyv előírásai szerint, egyenlő az igazságszolgáltatás megtagadásával.

Utalást teszünk arra, hogy ilyen körülmények között az Ítéletábla zavarosan idézi határozatának indoklásában a Polgári Perrendtartás 66. szakaszát, hiszen kezdettől fogva mindvégig egyedüli alperesként a román államot tekintettük, mint megajándékozottat, s nem rajtunk múlt, hogy menet közben ezen egyedüli alperes képviselőjében a kezdeti Bihar Megyei Pénzügyi Igazgatóság helyett a Kormány 788/1992. számú határozata után a bíróság más helyi intézményeket idézett meg az alperes érdekeinek védelmére és képviselőjére.

Az Ítéletábla mindezek leszögezése után, akként összegzi döntésének indokait, hogy a jelzett mulasztások „közérdekűek lévén”, kénytelen volt mindkét érdemi határozatot feloldani újabb határozathozatal érdekében, az észlelt hibák tisztázása céljából, mivel Nagyvárad Polgármesteri Hivatala, valamint Bihar Megye Pénzügyigazgatósága „határozottan alperesi minőséggel bírnak”.

Az Ítéletábla véleménye szerint ebben a helyzetben a Nagyváradai Bíróságnak kötelessége lett volna ezen alperesekkel szemben bírói határozatot hozni, de mivel ezt elmulasztotta,

ítéletének véleményezésében tehát ennek határozata semminek tekinthető.

Néhai Tatay László és Roșca Liviu kollégák kiesése után perünk utolsó fázisában Margócsy László ügyvédet választottam magam mellé.

– Margócsy László közlése:

„A perrendtartási aberráció, amelyre az Ítéltábla alapozta határozatát, a következő volt: az ellenfél felülvizsgálati kérelmét egy hivatalból felfedezett semmisségi ok alapján – látszólag –, a mi javunkra fogadta el, azzal, hogy bár a kereset beindításánál az állam képviseletében a Pénzügyminisztérium és a Megyei Pénzügyigazgatóság szerepelt alperesként, a bíróság és a törvényszék egyaránt elmulasztották, hogy a számunkra kedvező ítéletüket velük szemben is kimondják.

E feltételezett mulasztásnak azonban mi voltunk a feltételezett károsultjai, tehát kizárólag az egyház kérhette volna orvoslását, mivel az általunk megnyert ítélet végrehajthatóságát csorbította, formailag, az említett intézményekkel szemben. Már pedig mi nem kifogásoltuk a törvényszék döntését.

A fentiekől eltekintve, a per folyamán megjelent új közigazgatási törvény alapján az államot, a megyei jelentőségű ingatlanok esetében a megyei, a helyi jelentőségű ingatlanok esetében pedig a helyi tanács képviseli, ezekkel szemben pedig a bíróság és a törvényszék ítélkezett, tehát nem volt szükségünk az említett pénzügyi intézményekkel pereskedni. (A polgári ügyekben a rendelkezési jog a felperesé, ő határozza meg a per kereteit, tárgyát, és alperesi körét).

Ezen elv érvényesítésének megfelelően azt javasoltam az egyház vezetőségének, hogy írásban mondjon le keresete fenntartásáról az Ítéltáblai döntésben alperesként megjelölt pénzügyi intézményekkel szemben, melyeknek megidézése, főleg a fővárosból, a mi szempontunkból ok és érdek nélkül, csak további huzavonához vezetett volna.

Ezt az írásban hivatalosan megfogalmazott lemondást én tettem le a tárgyalás napján az ügyünket alapfokon harmadszor tárgyaló bírónőnek kezébe, aki ismerve a felperes rendelkezési jogát, az okmányt ad acta tette, a közlést tudomásul véve megállapította, hogy az Ítéltábla utasításai tárgytalanok voltak és még inkább azzá váltak.

A perrendtartási gordiuszi csomó ily módon való átvágása készületlenül találta ellenfeleinket és a bírónőt is, hiszen mindenki halasztásra számított, pontosan a pénzügyi intézmények megidézése céljából.

Így a legkisebb ellenállás körülményei között érdemben szót kaptunk, Szatmáry Ferenc ismertette a kereset általa kidolgozott tételeit, én pedig, az ügy nemzetközi jogi vonatkozásait, az Alkotmány 20-as szakasza (második bekezdés) értelmében belső jogszabállyá vált, és elsődleges alkalmazást élvező állami kötelezettségvállalásokat, az egyházi ingatlanok visszaszolgáltatásáról, az Európai Tanács ajánlásának megfelelően.

Ilyen előzmények után hozott az elfogulatlannak bizonyuló bírónő számunkra ismét kedvező ítéletet, a perben eddig is szereplő felekkel szemben.

Az Ítéletőtblai ítélet méregfogát így sikerült, egyetlen cseles mozdulattal kihúzni!”

Felperesi képviselőként Margócsy László kollégával együtt perbeszédünkben igyekeztünk világos és tárgyilagos képet felvázolni egyfelől az addig megtett hosszúra nyúlt peres útról, másfelől pedig nyíltan kiszűrni a még fennmaradt vitás kérdéseket, rámutatva azok igazságos és törvényes megoldásának lehetőségeire. Az Ítéletőtbla megsemmisítő rendelkezésével szemben egyházunk képviselőjében nem kérhettünk mást, mint azt, hogy a Nagyváradi Bíróság mellőzze az Ítéletőtbla rendelkezését, s tekintse továbbra is a román államot egyedüli és kizárólagos alperesnek.

Bármennyire furcsa és fonák eset, de egy olyan megtörtént valósággal találtuk szembe magunkat, amikor az első fokú alperes bíróság kénytelen volt felülvizsgálni a harmadfokú felső bíróság kötelező utasítását, hogy ne kelljen elkövetnie újabb kirívó törvényteleniséget.

Elfogadta tehát felperesi véleményünket és mellőzve az Ítéletőtbla feloldó határozatának utasításait, minden további nélkül, érdemben (in fond) adta meg a szót a peres felek képviselőinek.

Hogy mindez perrendszerűen és civilizált szívélyes légkörben történhetett meg, tárgyalásunk befejezése után tiszteletünket néma főhajtással fejeztük ki, és megelégedéssel távoztunk a tárgyalóteremből.

Ez alkalommal az ítélet meghozatalára az elsőfokú bíróság nem tűzött ki újabb határidőt, mint ahogy ezt nálunk, a múltban bevett szokás volt, hanem még aznap meghozta határozatát.

Alapbírósági határozat harmadszor: győzelem!

A kihirdetett határozatban a Nagyváradai Bíróság ismét helyt adott keresetünknek.

Elégedettségünk fokozódott, mikor tudomásul vettük, hogy ez az igazságügyi fórum érdemben harmadszor is igazságosan és törvényesen a mi javunkra döntött!

Perbeli ellenfeleink válasza a keresetünknek helyt adó ítéletre a törvényesen megengedett perorvoslati út lefolytatása volt.

Harmadjára járjuk meg a Bihar Megyei Törvényszéket is...

A Nagyváradai Bíróság által 1996. november 28-án meghozott 7226/1996. számú határozata ellen a Nagyvárad Muncipium Helyi Tanácsa, valamint a Megyei Tanács egyaránt éltek fellebbezési jogukkal, s ezáltal peres ügyünk immár harmadszor került a Bihar Megyei Törvényszék elé.

– Margócsy László közlése:

„Mielőtt a törvényszék az említett fellebbezéseket tárgyalta volna, hadicsel alkalmazását javasoltam Tőkés László püspök úrnak:

Ügyünkben a Muncipiumi Helyi Tanács és a Megyei Tanács minden jogorvoslati kérvényét ezen alperesek jogtanácsosai mellett az elnök, illetve a titkár írták alá.

Ezek azonban csupán végrehajtó szervek voltak, a döntés joga a tanácsstagok hatáskörébe tartozott, ezek soraiban pedig szép számmal ott voltak a kormányban résztvevő RMDSZ képviselői, valamint a koalíciós pártok emberei.

Ezek számára, közreműködéssel egy körlevelet szerkesztettünk, melyet a püspök úr írt alá és juttatott el minden olyan városi és megyei tanácsosnak, akiről feltételezhető volt, hogy túlteszi magát a csak nacionalista elfogultsággal magyarázható orgazda hajlamokon és kiáll amellett, hogy az Európai Tanács ajánlatainak megfelelően a nagyváradai reformátusok visszakapják a proletárdiktatúra alatt, ajánlékozás címén elkobzott székházukat.

Annak érdekében, hogy az egyház ne legyen kénytelen az Emberi Jogok Európai Törvényszékéhez fordulni, ami csorbítaná Románia nemzetközi presztízsét, kértük a címzetteket, hogy járuljanak hozzá

peres ügyünk kérésének tanácsi napirendre tűzéséhez és szavazzanak a titkár és jogász által beadott fellebbezés visszavonására.

Körlevelünkben emlékeztettünk arra is, hogy a Vallásügyi Felügyelőség már 1996. augusztus 6-án kiadott 382-es közleményében, Iliescu elnöksége idején, arról tájékoztatta a külföldet, hogy a román állam visszaszolgáltatta a nagyváradi magyar egyházak püspökségi épületeit.

Nagyvárad városi tanácsosainak többsége tanúbizonyságát tette annak, hogy Dávidnak ad igazat Góliáttal szemben.

Így született meg az a határozat, amellyel a Municípiumi Tanács visszavonta a már benyújtott fellebbezését.

Ami az Inगतlankezelő Vállalatot (RAGCL) illeti, ez érdektelenséget bizonyítva, kimaradt a perből.

Egyetlen ellenfelünk a Megyei Tanács maradt, akinek az Iliescu pártjához tartozó elnöke kezdetben szintén kedvezően nyilatkozott kezdeményezésünkről, de utólag kijelentette, hogy ezt kizárólagosan mint magánszemély tette, de hivatalosan ellenkező álláspontot foglal el.

A Megyei Tanács szavazása alkalmával az RMDSZ-kezdeményezés kisebbségben maradt.

Maradék ellenfelünk – a Megyei Tanács – akkori képviselőjének, gyűlölködő hangvételének és inkább atavisztikusan politikai, mint jogi érveken alapuló támadását könnyedén vertük vissza, mint ezt a Törvényszék 213/A. számú, 1998 februári döntése bizonyítja.

A fellebbezési bíróság nyilvános tárgyalásra 1998. február 4-ére tűzött ki határnapot, amikor megállapította, hogy a Nagyváradi Polgármesteri Hivatal (Primăria Oradea) a Nagyváradi Bíróság által 7226 /1996. szám alatt meghozott határozata ellen beadott fellebbezését visszavonta, minek következtében érdemben csupán a Megyei Tanács által bejelentett fellebbezés indokait kellett megvizsgálnia.

A Törvényszék, mint fellebbezési bíróság megállapította, hogy a Megyei Tanács bírálatai alaptalanok, miért is 213/A/1998. szám alatt hozott határozatával a Megyei Tanács fellebbezését elutasította, helybenhagyva így a Nagyváradi Bíróság 1996. november 28-án 7226/1996. számú határozatát.

Az alperes román állam képviseletében a Megyei Tanács újabb perorvoslattal élt, felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a Törvényszék visszautasító határozata ellen.”

Peráthelyezési kérelmünk izgalmas háttére és indokai

Figyelembe véve a Nagyváradi Ítéltábla előzetes határozatainak kirívó alaptalanságát és törvénytelenységét, nem kevésbé a perünkkel szemben megnyilvánult ellenszenves városi hangulatot, felmerült a kérdés, nem lenne-e könnyelműség részünkről elfogadni a Nagyváradi Ítéltábla illetékességét, semmint, hogy kérelmet nyújtsunk be az Igazságszolgáltatás Legmagasabb Ítélszékéhez (Înalta Curte de Casație și Justiție), kérve, hogy Nagyváradi Ítéltábla helyett jelöljön ki egy tárgyilagosabb, azonos fokú igazságszolgáltató Ítéltáblát.

- Margócsy László ügyvéd közlése:

„A maradék ellenfél felülvizsgálati kérelmének elbírálása annak a Nagyváradi Ítéltáblának a hatáskörébe tartozott, amely elfogultságból jelesre vizsgázott előző döntése alkalmából.

Javaslatomat, hogy kérjük a Legfelsőbb Törvényszéktől az ellenfél felülvizsgálati kérelmének áthelyezését egy másik ítéltáblára, az Egyházkerületi Tanács elé terjesztettem, ezzel kettős meggyőző feladatot vállaltam magamra, előbb az egyházkerület tanácsa előtt kellett demonstrálnom, hogy a korszak nincs mit keressen annál a kútnál, ahol egyszer már megrepedt, aztán pedig, javaslatom elfogadása esetén, a fővárosi bírák előtt bizonyítani, hogy alapos okunk van törvényes gyanúra, hogy Nagyváradon nem születhet elfogulatlan ítélet. Am a vélemények megoszlottak. Javaslatom ellenzői azt közölték velem, hogy az ügy mielőbbi letárgyalása célszerű, bízva abban, hogy azt jogszerűen nem lehet elveszteni.

Végül az Egyházkerületi Tanácstól felhatalmazást kaptam az áthelyezési kérvény megszerkesztésére és beadására. E kérvényből csak két mondatot idézek: A Nagyváradi Ítéltábla előző döntése kétségtelessé tette számunkra, hogy a Megyei Tanács elnökét és a bírák egy részét ideológiai közös nevező fűzi össze, hiszen az előbbi ugyanannak a pártnak tagja, amelynek a vezetője, államelnökként, az Ítéltábla létrehozásakor, az utóbbiakat kinevezte és gondos válogatás után biztosította számukra az elmozdíthatatlanságot, amit az alapfokon dolgozó bíráknak akkor még nem adott meg. Mivel ez az Ítéltábla egyszer már megtagadta az igazságtevést, nyilvánvaló, hogy ügyünket nála már azelőtt elveszítenénk, mielőtt a tulajdonképpeni tárgyalásra sor kerülne.

Beadványunkban vállaltuk bármelyik Ítéltábla illetékességének elfogadását, a kolozsvári kivételével.

Szilárd meggyőződésem, hogy a Legfelsőbb Törvényszék kétszer mentett meg minket, először, az ügyész-inspektornak köszönhetően, aki a rendkívüli törvényességi óvás elfogadásával a sírból hozta vissza ügyünket, aztán pedig a per áthelyezésével a Nagyváradai Ítéltábláról a második eltemetését előzte meg.

A Legfelsőbb Törvényszék habozás nélkül elfogadta kérésünket és az ügyet a Ploiești-i Ítéltáblához helyezte át. Ennek a szakasznak taglalásánál említést kell tennem a 13/1998. számú Sürgősségi Kormányrendeletéről (OUG), mely az utolsó, számunkra ismét kedvező törvényszéki ítélet után jelent meg. Ez a jogszabály új sínekre terelte stratégiánkat, ugyanis indoklásában a nagyváradai püspökségi palotával kapcsolatban, jogszabály formájában mondta ki azt, ami kérésünk legfőbb jogalapja volt, nevezetesen hogy az állam kieroszakolt ajándékozás révén jutott az ingatlan birtokába.

A Megyei Tanács dühös jogi képviselője még a Kormányrendelet megjelenése előtt fogalmazta meg és adta le felülvizsgálati kérelmét, amelyben kitartóan ismételte a már többször elutasított állítását, hogy a hajdani püspök hajdani megbízottja önként kínálta fel tálcán az államnak a hívek adományából épült székházat, fülebotját sem mozdítva arra a mindig megismételt hivatkozásunkra, hogy hasonló „önkéntesség” alapján iratkozott be a mezőgazdasági termelőszövetkezetbe a sok milliónyi paraszt, akiknek a tulajdonát mégis törvény állította vissza, elismerve a kollektív erőszak országos méretű alkalmazását...

Ellenfelünkre hideg zuhanyként hatott a Sürgősségi Kormányrendelet, mi több, jogtanácsosának jogtalan tanácsára azt a nevetséges kísérletet is elkövette, hogy a számára megbízhatónak számító Nagyváradai Ítéltáblán alkotmányossági kifogással (...) támadta meg.

Ezen, eleve kudarcra ítélt kísérlet után ellenfelünk köpenyt fordított, sutba vágta eddigi védekezését, és az ügy utolsó tárgyalására új beadványt készített, arra hivatkozva, hogy a Kormányrendelet után tárgyalanná vált a felperes egyház keresete, mert amit bírósági úton akart elérni, azt már megkapta a Kormánytól.

A Ploiești-i Ítéltábla perrendi hiányosságok miatt két előzetes halasztás után végre, 1999. április 16-án érdemben tárgyalta le perünket és hozta meg végső határozatát.

Elsőként szólva a Ploiești-i Ítéltáblán, az volt a feladatom, hogy ezt a merőben új érvelést visszaverjem. Egyrészt arra hívtam fel a

tanácsot alkotó három bírónő figyelmét, hogy egyetlen megmaradt ellenfelünk utolsó beadványával lemondott felülvizsgálati kérelmének határidőben beadott indokairól, már pedig a perrendtartási szabályok szerint a határidőn túl megfogalmazott bírálatok semmisek, nem vehetők figyelembe.

Ugyanakkor azt is kifejtettem, hogy az ajándékozás polgári jogügylet, ennek semmisségét, visszaható erővel (ex tunc) kizárólag a független bírói hatalom állapíthatja meg. Csak egy jogerős ítélet ellen fordulhatunk, szükség esetén, az Emberi Jogok Európai Törvényszékéhez (Strasbourg); és különben is, a Kormányrendelet felfüggesztő feltételekhez köti a végrehajtást és az megtámadható az Alkotmánybírószágon.

Beszédemben kilencéves perünket jogi kálváriának minősítettem, amelynek stációit nyakatekert ítéletek képezték, bizonyítva a kialakulóban levő jogállam igazságszolgáltatásának habozását, amikor a kisebbségi egyházak ingatlanainak visszaadása a tét.

Szavaimat a jogtörténelem egyik eseményének vázolásával zártam. Felemlítettem annak az egyszerű molnárnak esetét, akinek földjére annak idején Frigyes császár vetett szemet, hogy növelje vadászterületét. Amikor a fullajtárok fenyegetésekkel akarták rávenni a molnárt, hogy „önként” mondjon le földjéről, ő ezekkel a szavakkal utasította el őket: – vannak még bírák Berlinben!

Tolmácsoltam ezzel a példával a felperes református egyház meggyőződését, hogy Ploiești-en találtatnak az ügy bírái, és nem kell Strasbourgban keresni őket.”

Margócsy ügyvéd nagyhatású perbeszéde után emelkedtem szólásra, ám amikor bővebben ki szerettem volna fejteni az általam kidolgozott eredeti kereset jogi érveit az „ajándékozás” semmisségéről, az elnöklő bírónő emlékeztetett, hogy ezek már aktualitásukat veszítették a per folyásának hosszú ideje alatt, egyrészt a Kormányrendelet révén, másrészt pedig, mint ahogy Margócsy ügyvédkollégám a tárgyaláson meggyőzően kifejtette, mert ellenfelünk lemondott az ezeket cáfoló bírálatok fenntartásáról.

Nem maradt más hátra, mint az ítélethozatal.

VÉGSŐ GYŐZELEM!

A Ploiești-i Ítéltábla 1999. április 16-án meghozta ügyünkben a végső határozatot: elutasította, mint alaptalant, az egyedül maradt alperes, a Megyei Tanács felülvizsgálati kérelmét, megerősítve ezáltal Bihar Megye Törvényszékének – mint érdemi bíróságnak –, részünkre kedvező határozatát.

A Ploiești-i Ítéltábla a Bihar Megyei Tanács azon érvelését, hogy a 13. számú, 1998-ban hozott Sürgősségi Kormányrendelet következtében keresetünk tárgytalanná és elfogadhatatlanná vált, alaptalannak nyilvánította. Az Ítéltábla szerint a Kormány ezen Sürgősségi Rendelete helyreigazítási szándékból fakadt, mely megerősíti a fellebbezési bíróság kritizált határozatának alaposágát és törvényességét.

A határozat 11. oldalán a következőket olvashatjuk: a 13/1998. Sürgősségi Kormányrendelet (OUG) nem az egyház keresetét teszi tárgytalanná – ellenkezőleg, megerősíti annak aktualitását az által, hogy értelmetlennek tette a panaszos Megyei Tanács felülvizsgálati kérelmének ezen kritikáját.

A perrendi és érdemi szempontból megvizsgált Bihar Megyei Törvényszék harmadik, a 213/A/1998. számú határozatának alaposágát és törvényességét illetően, a Ploiești-i Ítéltábla az alábbi következtetésekre jutott.

Perrendi vonalon:

– mellőzte a Bihar Megyei Törvényszék által hivatalból emelt – keresetünk elévülésére vonatkozó – kifogást. Ezt a perrendi kifogást (exceptie peremptorie – pergátló kifogás) a Törvényszék perünk első menetében hozta fel a 218/1960. és 712/1966. számú Minisztertanácsi Rendelet (HCM) alapján – mondván, hogy keresetünket az ajándékozási szerződés létrejöttétől számított két éven belül kellett volna beadjuk.

A Bihar Megyei Törvényszék szinte egy éven át, csontig rágta ezt a perrendi kérdést, mellyel szemben részletes és ala-

pos védekezésünket periratba foglaltam és a kifejtett álláspontomat szilárd hangsúllyal végig fenntartottam. Végezetül is jó eredménnyel.

Kétségbeesésében a Bihar Megyei Tanács az alperes állam képviselőjében, keresetünk elévülésének ezt a kifogását a Ploiești-i Ítéltábla előtt is felhozta.

Érdemben:

A. A Ploiești-i Ítéltábla megerősítette keresetünk azon ténybeli állítását, hogy a peres ingatlan valós tulajdonosa, mint jogi személy, tudomással sem bírt dr. Eszenyei Béla püspöki kiküldött által 1962. június 16-án adott ajándékozási kínálatáról. Már pedig a tulajdonos akaratnyilvánítása nélkül nem születhetett érvényes ajándékozási szerződés.

Indoklásában a Ploiești-i Ítéltábla kifejezetten elfogadja Ekléziánk képviselőjében felhozott azon érvelésemet is, hogy ha Statútumunk előírásai szerint, egyházi illetékes szerveink: a presbitérium, egyházmegyei és egyházkerületi közgyűléseink, azok Igazgató Tanácsai, szabályosan kínálták volna fel ajándékként peres ingatlanunkat a kommunista román államnak, az ekként létrejött ajándékozási szerződés akkor is érvénytelen lenne, mert a mi esetünkben az adott körülmények között, hiányzott az ingyenes juttatás rugója: az „animus donandi”, az ajándékozás indítéka és készsége.

Elfogadást nyert továbbá az a hivatkozásunk, hogy érvénytelen a vitatott ajándékozási szerződés annál fogva is, hogy a jogi személyek csak olyan jogügyletetek köthetnek, melyek saját statútumukban, alapokmányaikban vagy a törvényben előírt céljaik megvalósítását szolgálják.

A jogi személyekre vonatkozó egyik tételes alapszabály ugyanis kimondja: „minden olyan jogügylet, mely nem kifejezetten a jogi személy céljait szolgálja, semmis”.

B. Az ajándékozási szerződés érvénytelensége esetében, a Legfelsőbb Törvényszék utasítása szerint, vizsgálendő volt az alsó bíróságok részéről az az érdemi kérdés, hogy az alperes román állam nem vált-e a peres ingatlan tulajdonává a 115-ös/1938. törvény 27. szakasza alapján tíz évre rövidített elbirtoklás jogcímén?

A Ploiești-i Ítéltábla ebben a kérdésben egészében elfogadta az általam kidolgozott védekezésünket. Nevezetesen indoklásában cáfolatommal egyezően leszögezi, hogy az alperes ezen

védekezését – mint érdemi kifogást –, csakis viszontkeresettel (cerere/acțiune reconvențională) lehetett volna érvényesíteni. Viszont az alperes ezt a védekezését, mely szerint tízéves birtoklással tulajdonjogot szerzett volna a hivatkozott 27. szakasz alapján, csak másodfokon – felülvizsgálati fórum előtt, álláspontjának úgynevezett „pontosítása” (precizare) címen hozta fel, nem pedig viszontkeresettel, az elsőfokú Nagyváradai Bíróságon.

Egyébként is a 27. szakasz több feltételhez köti a tíz év lerövidített elbirtoklás megállapítását, melyek a tárgyalat esetében mind hiányoztak. Ugyanis a per során foganatosított bizonyítékokból félreérthetetlenül kitűnik, hogy a román állam egy napig sem birtokolta a peres ingatlant, azt kizárólagosan a kommunista párt, mint különálló harmadik személy használta.

Ezen kívül az alperesi állam jóhiszeműsége sem állapítható meg. Ezt a kérdést a Ploiești-i Ítéltábla védekezésünk szerint részletesen vizsgálta meg.

A fenti indoklásból tehát világosan kiderül, hogy a Ploiești-i Ítéltábla mind perrendi, mind érdemi kérdésekben, a keresetünkben foglalt és utóbb meggyőzően bizonyított valós tényállás, valamint a rendszerbe foglalt jogi indoklásaink alapján döntötte el a panaszolt Törvényszéki határozat alaposágát és törvényességét.

A felülvizsgálati bíróság fenti részleteiben bemutatott határozatával kilencéves perünk végleges megoldást nyert, ami annyit jelent, hogy a Nagyváradai Bíróság 7226/1996. számú harmadik, kedvező határozata jogerőre emelkedett, végrehajthatóvá lett.

Ennek alapján kérelmünkre a telekkönyv kitörölte a nagyváradai telekkönyv 507. számú telekkönyvi betétben B.15 sorszám alatt szereplő román állam tulajdonjogát, visszaállítva ezáltal peres ingatlanunk eredeti telekkönyvi állapotát, mely szerint református egyházunk vételjog címen 1931 óta tulajdonos.

Íme, kilencéves perünk vázlatosan leírt cikkcakkos útjának görbéje.

VÉGSZÓ

Most, amikor sikeresen perünk végére értünk, távolról sem azon siránkozunk, hogy az átélt kilenc év tengernyi küzdelmes munkát, álmatlan éjszakát, rengeteg elméleti készülést, tanulmányozást, feszült ideges perceket jelentett mindannyiunk számára, hanem inkább a végső siker öröme tölti el lelkünket. Ahhoz a turistához hasonlítom magunkat, aki Isten segédelmével eléri célkitűzését és ujjongva kiáltja, hogy a hágó megérte a fáradságos mászást, mert zengő a tető, messzire nyílik a kilátás, és amit elért: győzelem, győzelem!

Victor Hugo szerint a csillogó gyémántot a föld sötétségének mélységében, az igazságot pedig az ember józan gondolkodásának mélységeiben találjuk meg.

Nicolae Iorga örökségként hagyta ránk: „nem nehéz megtalálni az igazságot, nehéz a készséget kiváltani, hogy azt meg is találd”.

Nem mulaszthatom el, hogy Ioan Slavici klasszikus román író is idézzem, aki *A világ, melyben éltem* című könyvében kutatta, hogy Konfuciusz miért tekinthető a filozófusok filozófusának. Az emberiség e nagy gondolkodójának mondanivalóját ekként jellemezte: „szeresd az igazságot, légy igazságos, őszinte és jószándékú embertársaiddal szemben.”

Romlott erkölcsű világunkban, amint ez az áttekintés is bizonyítja, nem e fennkölt gondolatok uralták és uralják a bírói talárt viselő valamennyi bírát.

Jelen perünk története is azt igazolja, hogy a hátunk mögött hagyott évszázad terhes öröksége nem csak felmérhetetlen anyagi pusztításokat, hanem azoknál is súlyosabb erkölcsi károkat okozott.

Nagy elégtétellel mondjuk ki: győzött az igazság és törvényesség, hisz e fogalmaknak jegyében nyitottuk meg ingatlanunk visszaszerzésének perét.

Elkerülhetetlen az a kérdés, hogy egy ilyen világos ügyben miért volt szükség kilenc esztendőre ahhoz, hogy az igazságszolgáltatás – mely minden demokratikus állam gerincoszlopát kellene HOGY képezze –, ilyen küzdelmes munkával végre igazságunkat jogerős bírói határozatban szentesítse?

Az olvasó elé tárt per szövevényes történetén keresztül lehet eljutni a megfelelő következtetésekhez.

Küzdelmünk nem volt hiábavaló

Nemzetünk és egyházunk dokumentációs érdekeit szem előtt tartva, ez az összefoglaló munka szükségszerű és hasznos.

A kézirat bemutatása alkalmával a sajtó a következő jellemzéssel illette a kiadásra szánt készülő művet: „Az 1989 utáni posztkommunista Románia valóságos kordokumentuma. (Idézet a Partiumi Közlöny május 12-i 5. számából, Eseménynaptár rovat – 2000. április 26.) Az óriási terjedelmű és rendkívül bonyolult peranyag magyar nyelvű kivonata olvasmányos jelleggel felruházva a népszerűsítő-ismertető szerepét hivatott betölteni.

Tolulnak az újabb események és eltűnnek a régi szemtanúk.

Múltunk, küzdelmes harcaink megörökítése és továbbadása szigorú és állandó *kötelességünk!*

Szívből kívánom, hogy mai internetes – híráradatos világunkban a visszaszerzett szép épületben tanerőink sikeresen plántálják be diákjaik lelkébe a szépség, tisztaság, igazság csíráját, a könyv és olvasás szeretetét, a szakmai újdonságok megismerésének szomjúságérzetét, az emberi tisztességnek azt a zsinórmértékét, hogy a jót nem kikövetelni, hanem becsületes munkával és feddhetetlen életmóddal kell kiérdemelni.

FÜGGELÉK

Jogi képviselők névsora

DR. DARÓK SZ. GÁBOR

1939-ben született Nagyszalontán. Középiskoláinak elvégzése után felvételt nyert a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Jogi Karára. 1960-ban végzett.

Nagyszalontára neveztek ki a rajoni bíróságra, majd 1968-ban Nagyváradra helyezték, bírói beosztásban. Utóbb kilépett a bíróság kötelékéből, jogtanácsos, később ügyvédként tevékenykedett. A rendszerváltás után Szatmáry Ferenc Egyházkerületi főgondnok mellett jogtanácsosi tisztet töltött be rövid ideig a Kerületnél. E minőségében járult hozzá a református egyház ingatlanai visszaszerzési folyamatának beindításánál.

Tárgyalási stílusát a mindenkori kivételes replikakészség határozta meg. Kiváló felkészültség, nagy szakmai tudás, alapos munka és nagyfokú lelkiismeretesség jellemezték tevékenységét. Nagy terjedelmű otthoni szakkönyvtárral, szakirodalommal rendelkezett, melynek naprakész tanulmányozása állandó foglalatossága volt.

1992-ben áttelepült családjával Magyarországra, Tatabányán jogászfeleségével együtt ügyvédként tevékenykedtek, később a bírói testület tagja lett.

TATAY LÁSZLÓ

Dr. Szatmáry Ferenc ezekkel a szavakkal emlékezik meg róla: „Akinek emléke főhajtást és őszinte elismerést érdemel az nem más, mint Tatay László önzetlen, lelkiismeretes, szolgálatkész, magas felkészültségű jogász, művelt és jellemes, karizmatikus ember, igaz barát.

Vele élvezet volt előkészíteni a tárgyalásokat, megosztani a szerepeket, elkészíteni válasz-periratainkat és azokat kölcsönösen leellenőrizni és kicserélni.

Feledhetetlenek maradnak számomra azok az izgalmas órák, amelyeket egymás mellett éltünk át a Legfelsőbb Törvényszék tárgyalótermében, s főleg annak a szakmai győzelemnek az öröme, mely eltöltötte a lelkünket, amikor megtudtuk, hogy a legfelsőbb bírói fórum feloldotta az alsó bíróság határozatát és újabb határozathozatal végett peres ügyünket a Nagyváradai Bíróság elé küldötte vissza.

Ezt az örömünket több mint másfél év izgalmas várakozás előzte meg. A Bihar Megyei Törvényszék, mint felülvizsgálati bíróság 1991. október 22-én hirdette ki gyalázatos határozatát, mely érvényesnek nyilvánította a vitatott ajándékozási szerződést.

E jogerős határozat ellen csak panaszjogunk volt a Legfelsőbb Ügyészhez, aki személyes aláírásával jelenthette be egy éven belül, kíván-e vagy sem rendkívüli felülvizsgálati kérelemmel élni a Legfelsőbb Törvényszékhez.”

Tatay László Nagyváradon született 1950-ben. Az Alexandru Moghioroş (ma Ady Endre, volt Orsolya) középiskola elvégzése után felvételt nyert a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Jogi Karára. Államvizsgája után a Nagyváradai Ügyvédi Kamara tagja lett.

Hatásos, szuggesztív erejű szónok, remek fizikai megjelenés, nagy szakmai tudás, pereiben a bátor fellépés, szilárd kiállás jellemezték. Magánéletét a harsány derű, örök optimizmus vezérelték.

Nem sokkal megrendítő erejű és lenyűgöző hatású perbeszéde után, melyet éppen a Királyhágómelléki Református Egyházkerület híres Székház-ügyében mondott el nagyszámú hallgatóság előtt, 44 éves korában tragikus hirtelenséggel eltávozott az élők sorából. Halála mindenkit mélyen megrendített, hiánya ma is pótolhatatlan.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Igazgatótanácsa – post mortem – Pro Partium-díjjal tüntette ki 1994-ben.

ROŞCA LIVIU

Nagyváradai születésű (1946–1996), kiváló tanulmányi eredményekkel érettségiző, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Jogi Karának eminens hallgatója, évekig a Kar Diák-tanácsának elnöke.

Diplomázása után a Nagyváradi Ügyvédi Kamarába kerül. Dr. Szatmáry Ferenc gyakornoka, majd munkatársa lesz, utóbb jól menő ügyvédi irodát működtet.

Nagyszerű felkészültségű, több nyelvet beszélő, rendkívüli meggyőző erővel előadó, pereit nagy körültekintéssel előkészítő és vezető szakember. Tárgyalási módját higgadt megfontoltság, a megingathatatlan türelem jellemezte. Ügyfeleivel mindig türelmes, mindenkivel udvarias, előzékeny. A hazai és külföldi szakirodalom naprakész gyűjtője és jogi esetekben pontos alkalmazója.

Nagyműveltségű, óriási olvasottsággal rendelkező, minden tekintetben példának állítható, arisztokratikus viselkedésű úriember.

Egykori főnökével, dr. Szatmáry Ferencsel sokat barangoltak a bihari hegyek varázsos tájain. Szenvedélyes utazó. Nagy csodálója volt a technikai sportoknak: repüléstechnikának, műrepülésnek, autóversenyzésnek is.

Még nem töltötte be 50. évét, szívroham áldozata lett. Segítő-kész magatartása, széles körű tájékozottsága, talpraesett tanácsai, összegyűjtött tudása máig hiányoznak. Szeretett felesége, Enikő, avatott munkatársa volt ügyvédi praxisában.

DR. MARGÓCSY LÁSZLÓ

Jogászcsaládból származott, édesapja ügyvéd volt, akit a második világháborút követő osztályharcos tisztogatások eltávolítottak az Aradi Ügyvédi Kamarából.

Két fia: Margócsy Géza és Margócsy László, édesapjuk nagy elégtételére, mégis jogászi karriert valósítottak meg a népi demokratikus Romániában. Margócsy Géza ügyvédként kezdte jogi pályafutását, majd Margittán volt a város közismert és nagytekintélyű jogtanácsosa.

Margócsy László a bírói pályán (1952–1992) komoly eredményekkel büszkélkedhetett.

Először vidéki, rajoni és helyi bíróságokon munkálkodott, a megyésítést követően törvényszéki bíró lett a Bihar Megyei Törvényszéken.

Rendkívül jól felkészült jogász volt, az országos szaklapok (Justiția Nouă, Revista Română de Drept, Dreptul stb.) számos tanulmányát közölték.

A rendszerváltás után égetően szarkasztikus könyvében: Molnárként a kommunizmus malmaiban (Convex Kiadó, 1993) kegyetlen gúnnyal, kíméletlenül ostromozta a népi demokratikus és szocialista igazságszolgáltatás fonákságait.

Két lánya szintén a jogi pályát választotta: Anna-Mária a Nagyváradi Bíróság bírójaként, majd mint ügyvéd praktizál mind a mai napig, kisebbik lánya, Ildikó, szintén ügyvédnő.

MÁTHÉ EDIT

Kolozsváron végezte a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Jogi Karát, a forradalom után lelkész férjével került Nagyváradra.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület jogi irodájának vezetője, jogtanácsos, az egyházi tulajdonok visszaszolgáltatási pereinek szakértője. Rengeteg visszaszolgáltatási perben bátor előadója az egyházi érdekeknek. Munkajogi viszályok sikeres megoldásai is fűződnek nevéhez.

DR. VARGA ATTILA

Szatmárnémetiben született 1963-ban, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Jogi Fakultásán abszolvált. A jogtudományok doktora.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület tisztségviselőjeként az Egyházkerület választott jogtanácsosa, a jogi bizottság elnöke, 2010-től annak főgondnoka.

Szakmai tevékenysége: a rendszerváltás előtt ipari cégeknél jogtanácsos, 1989 után parlamenti képviselő, frakcióvezető. Alkotmányjogász, írásai A Hét című hetilapban, s a Korunkban jelentek meg.

A Sapientia Tudományegyetem oktatója, kiváló, magyar nyelven írott tanulmányok szerzője, Alkotmányjogi és államszervezési alapismeretek című kötete referencia mű.

MELLÉKLETEK

SULYOK ISTVÁN

a Királyhágómelléki
Református Egyházkerület
első püspöke

Az első világháború után, 1921. augusztus 16-án alakult meg a Királyhágómelléki Református Egyházkerület abból a 183 egyházközségből, amely a történeti változások következtében leszakadt a Tiszántúli Református Egyházkerület testéből. Az új egyházkerület első püspöke **SULYOK ISTVÁN** lett, a nagyváradi-újvárosi egyházközség lelképásztora, a Bihar megye egyházgyűlésének elnöke.

Sulyok István 1859. december 15-én született a Bihar megyei Komádi községben. Középiszkolai és teológiai tanulmányait Debrecenben végezte. Két évig a Debreceni Kollegiumban latin, magyar nyelvet és irodalmat tanított. Egy évig Edinburghban egyetemi tanulmányokat végezt, hazatért 1886. június 2-ai kezdve segédlelkészi szolgálatokat végzett a szegedi református egyházközségben. 1888. október 28-án választották meg a Nagyvárad-újvárosi gyülekezet lelképásztorává.

Kortársai feljegyezték, hogy már zseni ifjúágában tele volt lelkesedéssel, és fűtötte a tenni akarás ügye. Úgy jött Váradra, azzal a szent elhatározással, hogy alkotni, építeni fog és a gyülekezetek felvirágoztatását fogja munkádni. Hosszú pályafutása idején minden alkalommal, minden lehetőséget felhasznál arra, hogy terveit megvalósíthassa. Több mint félévszázados szolgálata idején egymás után épültek egyházi épületeink, szervezettek iskoláink és egyházi közintézményeink.

Már 1898-ban leányintérműtést létesített városunkban, ahol a Szentírás és hitvallásaink szellemében folyt a nevelés. 1905-ben megnyílt a református tanítónépző, amely elismert névelő intézet volt. Ugyancsak Sulyok püspöki intenciói alapján jött létre a Nagyvárad Protestáns Jótékony Egyesület, az 1909-ben megalakult Református Kőr. Ebben az évben épült meg a Nagyvárad-újvárosi parókiai épület három lakosrállyal, imateremmel és az alsórsi szolgálati lakással és melléképülettel. Ez az épület a püspöki hivatal székhelye is volt egészen 1935-ig. A második világháború után ímet

ebben az épületben működött egészen napjainkig. Ugyancsak ebben az időben épült az Arany János utca 4 szám alatti egyemeletes épület egyházi alkalmazottak és nyugdíjas lelképásztorok lakása céljából.

A Sulyok István püspök nevéhez fűződik a volt Teleki utcai (Sálán utca) egyházkerületi központ, püspöki palota megépítése. A püspök javaslatára vásárolták meg az Újvárosi templommal szemben lévő telket 1933-ban, amelyre megépült a püspöki hivatal modern épülete. Ugyancsak itt innovált is létesült, amely a második világháborúig működött. A püspöki hivatal épülete 1936-ban elkészült, és ez év végén már meg is indult benne az élet. Az első egyházkerületi közgyűlés 1936. november 24–25-én volt, amikor 26 új lelképásztort szenteltek fel.

A két világháború között nehéz történeti időben, a kisebbségre nehezedő, egyre súlyosabb terhek viselésének idején, Sulyok István elszántan, minden akadálytalán szembeézgélve küzd az egyházközségek zavartalan működése, az iskolahálózat kiterjesztése és az ott folyó anyanyelvi oktatás megmaradása érdekében. Biztosította a belmissziói munka széleskörű kiterjesztését, az egyházi sajtó működését: énekeskönyv, valóságos traktátusok, egyéb nyomtatványok,

gyülekezeti lap és könyvnapló kiadását. Nagy gondot fordított a lelképásztorok képzésére, a kellő szám biztosítására, a gyülekezetekben végzendő elmélyült lelki munka végzésére. Ezért az új lelképásztorok egy részét külföldi tanulmányútra küldte, gondoskodott a kántorképzésről, a tanítók kiképzéséről, a belmissziói munkásköről. Különös agorkortali érzékel is rendelkezett. Az egyház zavartalan működéséhez szükséges anyagi bázist nem külföldi segélyekkel, hanem mindig belföldi fedezettel oldotta meg. Ha kellett, az akkori hatóságokkal is szembehelyezkedett, hogy egyházi iskoláink fentmaradhasanak és a gyülekezeti munka zavartalanul folyhassék.

A második Bécsi Döntés értelmében ez a terület is visszatért a Tiszántúli Egyházkerülethez, ahonnan leszakadt. Erzel a Királyhágómelléki Református Egyházkerület 1941. december 31-én megszűnt. Sulyok István püspök ugyancsak ezen a napon előrehaladott korára való tekintettel, püspöki címe meghagyásával nyugatomba vonult.

Sulyok István 1944 őszén Budapesten halt meg, ott temették el a Farkasréti temetőben. A '60-as években exhumálták, hamvasztották. Urnáját hazai földre helyezték el a Rulikovszky temetőben. Itt nyugszik a család sírban.

Étetésről és munkásságáról 1944 után nyomatlatában semmielőtt néltatás nem jelenhetett meg.

Dr. ESZENYEI BÉLA

SEGÍTENI AKARUNK

A TELEFONOS LELKIGONDOZÓI SZOLGÁLATTAL MINDEN HÉTTON ES KEDDEN

18–21 óra között
a 3-28-37 telefonszámon
Nagyváradon

Dr. Eszenyei Béla: *Sulyok István, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület első püspöke* – életrajz, Harangszó, 1990. október 21.

OFICIUL EPISCOPAL REFORMAT
REFORMATUS PÜSPÖKI HIVATAL
ORADEA

No. 51 / 1937 sz. eln.

Tiszteletes

Dr. Benedek Lajos lelkész urnak

Oravica.

Tiszteletes Segédlelkész Ur !

Bár ugy hallottam, hogy a szelárdi lelkészi állásra való pályázását megkísérelte. Helyes. Tekintettel azonban az esélyekre, amely Önre nézve lehet eredménytelen is, a legjobb indulattal ajánlom fel a nagyváradi reformatus Iparos Otthonban a felügyelő lelkészi állást. Azért főképen, hogy Nagyváradra kerülvén, itt mellettém segédlelkésznek is kirendeltem, hogy a központi szolgálat következtében mégis kedvezőbb kilátásokat nyújthassak.

Rövidesen tájékoztatom is a reá várakozó teendők felől:

Az Otthonban az egész épület külső és belső rendjére a legmesszebbmenő ellenőrzési felügyeletet kell gyakorolnia, úgy a helyiségeket, mint az alkalmazottakat illetőleg is. Egyébként e vonatkozásban most készülő szabályzat teljes tájékoztatást fog nyújtani.

Ezen kívül az otthonban elhelyezett növendékek ~~széles~~ vallásérkölcsem életének vezetése irányítása, ellenőrzése szintén a felügyelő lelkész kötelessége.

Mind ezeknek a feladatoknak rekompenzációjául szolgáló bent az intézetben egy 3 szobás lakás, amelynek beutórozása a Tiszteletes Ur kötelessége. Szabad fűtés, világítás és étkezés az otthonban lévő tanulókkal együtt. S végül ezeken kívül havi 3-4.000 lei készpénzfizetés, amit ezidő szerint fix összegben nem tudok megállapítani, de e körül mozoghat.

Kérem, nem szívesen vonom el az oravicaiktól, de ha magára nézve értéket talál a fentiekben, akkor a lehető legsürgősebben kérem választát, mert az állás a legrövidebb időn belül elfoglalandó.

Oradea-Nagyvárad, 1937. Febr. 20.

Atyafiságos szeretettel:

püspök.

OFICIUL EPISCOPAL REFORMAT
ORADEA
REFORMÁTUS PÜSPÖKI HIVATAL
NAGYVÁRAD

No. ad 51/1937/eln. sz.

Tiszteletes dr. RENEDEK IMRE segédlelkész urnak

ORAVITA.

Gyors értesítését köszönöm. Annak a kérésének azonban, hogy még a március hónapot Oravicán tölthesse, nem tehetek eleget. Annára fontos, hogy a felügyelő lelkész a több, mint félesztendő óta magára hagyott ifjuság meletti helyét elfoglalhassa, hogy a kellemetlenségeket, melyek a felügyelet hiányából származnak, egyedül azzal tudom lehetetlenné tenni, hogy a felügyelő lelkész a lehető legrövidebb idő alatt foglalja el állását.

Felhívom tehát Tiszteletes Urat, hogy mindezek figyelembe vételével döntse el jövetelének kérdését és erről engemet forduló postával értesítsen.

Oradea, 1937. február 24.

Atyafiságos szeretettel:

püspök.

Sulyok István püspök levelezése az Iparostanonc Otthon
felügyeletére - 51, ad. 51 /1937. február 20. és 24.

Date cu privire la edificiul solicitat de către

Episcopia Reformată din Oradea

- Edificiul a fost construit din contribuția credincioșilor aparținând cultului Reformat Calvinist, Terminat în anul 1937.
- Arhitectul Jelkan este auturul întregului edificiu, care consultat fiind fiind asupra temei de proiectare a susținut că destinația edificiului a fost pentru activitate cultural-religioasă. Dialogul avusese loc între subsemnatul și arhitectul care ajunsese între timp angajatul Sfatului popular municipal.
- Scenele cu cortina și instalațiile prinse în ziduri și azi se văd destinația lor pentru decorații necesare diferitelor piese de teatru.
- Între anii 1945-1989 nu s-au ținut spectacole de nici un gen.
- Între anii 1937-1940 a fost folosit în scopul descris mai sus.
- Reședința de Episcopie nu a fost, cu toate că așa susțin cei din conducerea Cultului Reformat
- Între anii 1940-43 edificiul a fost ocupat de Comandamentul Armatei Hitleriste. Dacă ar fi fost reședința de Episcopie evacuarea ei ar fi aparținut Armatei Hitleriste care a deținut-o în anii regimului Horthy
- În 1945...până la desființarea U.P.M.-ului a fost folosită ca reședință al Uniunii Populare Maghiare. După desființarea U.P.M.-ului a devenit disponibilă. Episcopia Reformată nu dispunea în acei ani de după război de mijloace financiare necesare pentru redarea destinației ei inițiale. Astfel a renunțat la edificiu oferindu-l ca donație Statului Român.
- Ca unul din oficialitățile anilor 1950 care am cunoscut operațiunea de donație dintre Episcopie și Sfatul popular orășenesc Oradea, nouă oficialităților oferta nu ne-a suris nu ne-a încântat! Motivele:
  - In acei ani erau edificii numeroase ale Cultelor care renunțaseră la ele, astfel:
    - Palatul Episcopiei fost Greco-Catolic devenită liberă după fuziunea cu Cultul Ortodox.
    - Seminarul teologic Greco-Catolic care și-a sistat activitatea în urma fuziunii cu Cultul Ortodox. Edificiul spațios a devenit liber...Ajuns:Centru școlar profesional.
    - Palatul Romano-Catolic Barea azi Muzeul Țării Crișurilor a rămas liber neutilizat reducându-și activitatea. Aici au fost cazați ani în șir populația grecilor care s-au refugiat din Grecia, fie partizani fie populație evacuat
- Statul nu avea nevoie de spații a căror întreținere însemna o povară bugetară care depășea posibilitățile Sfatului popular local. Pentru aceste motive nu putea fi vorba de presiunii exercitate spre Cultul Reformat pentru donarea edificiului către stat.
- În aceste condiții era o ușurare pentru bugetul ~~xxx~~ Sfatului Popular să renunțe la edificiul în favoarea Partidului Comunist Român ca Cabint Cabinetar Județean de partid.
  - Partidul Comunist a investit milioane de lei pentru mobilarea mobilarea și dotarea sălilor cu scaune pliante etc.

- 2 -

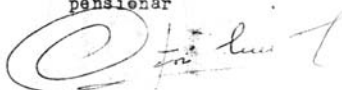
Date suplimentare scrise puteți găsi la Prefectura județului la resortul juridic. Se află pe rol în Justiție litigiul dintre cele două organe: Prefectura și Episcopia Reformată.

Datele de mai sus care au fost enunțate le cunosc din activitatea personală desfășurată în cele patru decenii la organul Administrație de stat din Județul Bihor și Regiunea Crișana în calitate de secretar al Comitetului executiv.

În măsura necesară voi putea oferi și alte date pentru a elucida litigiul pe care în mod fals îl prezintă reprezentanții Eparhiei Calviniste din Oradea.

Emil Cotoi
pensionar

Oradea 25/III-993

Date cu privire la edificiul solicitat de către Episcopia Reformată din Oradea - note de Emil Cotoi, fost secretar al Consiliului Popular Județean Crișana din 25/III-993

Tájékoztató a Püspöki Palota helyzetéről

A közelmúlthban a Külügyminisztérium szóvivője, — Mircea Geoană, helyi sajtóértékelésén megemlítette ezen ingatlanunkat is, mondván, hogy az „sohasem állt a református egyház tulajdonában, hanem azt mindig a román állam birtokolta”.

Mi volt és mi lehet ennek az ingatlanunk mai jogi helyzete?

Az említett sajtóértékelési tájékoztató díbberetesen téves.

Közismert tény, hogy a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Trilanon után szerveződött, s mióta székházal nem rendelkezik, „deklarációsan” elfoglalta az Újvárosi Református Egyházközség lelkesének emeleti lakását. Ezt követően 1931-ben, — az akkori gazdasági világválságban, — hívtől összegyűjtött pénzen megvásárolta a Mareșal I. Antonescu u. 27. sz. alatti ingatlant. Mivel a megvásárolt épület elavult volt és beosztásánál fogva alkalmatlan, le kellett bontani és helyébe óriási aldosatok árán épült fel a harmincas évek végére a jelenlegi épületünk.

Ahhoz ezt nemcsak tagadhatatlan írásbeli bizonyítékokra támaszkodva, hanem személynél emlékeim felidézésével is, mint aki részt vettem székházunk lényegi felavartásán, majd főbbszőr jegyzőkönyvet vezettem a benne megtartott egyházi szervek értekezletén. Alighogy székházunk felépült, kitért a második világháború.

De mi történt utána?

Amikor 1947 őszén szibériai fogságomból hazaférfem, székházunk emeleti részét már a Magyar Népi Szövetség foglalta el.

Azt hittem, kisebbségi életünknek ez a politikai szerve össze kívánja hangolni és fűzni további tevékenységét az egyház célkitűzéseivel.

Rövid idő elteltével meggyőződtem arról, hogy a M.N.S.z. nem más, mint a kommunista párt liókja, — előszóbjaja, — vezetői pedig konspiratív kommunisták, s miát ilyennek, kizárólagosan pártjuk politikáját támogatják és szolgátták.

A következő években a kommunista párt kíméletlenül felszámolta a demokratikus erüket és azok intézményeit, — bezárta a M.N.S.z. kapuit is, — és 1952-ben szarnoki hatalmánál fogva önkényesen birtokba vette az egész épületet. Attól kezdve 1989. december 22-ig a párt megyei kabinete liította fel fohászálását az épületben és irányította propagandaiszloziáját. Az itt kifejteti propaganda fő célkitűzése az volt, hogy ideológiail átnevelésel leszoktassa az embereket a szabad gondolkodásról, a józan bírálatról, hogy rábírja hallgatóságát arra, hogy azt lássa, ami nincs, s bizonyítsa be annak ellenkezőjét, ami a napnál is világosabb: egyszóval, változtassa át az embert manipulálható eszközzé.

Mi sem lett volna természetesebb, mint az, hogy 1989. december 22-én, amikor az

emberi tartást megcsúfoló „műhely” bezárta kapuit, megzárni a párt és az épület felszabadult: az ingatlan visszanyerje eredeti rendeltetését és ezzel újból egyházunk birtokába jusson.

Am kédeült, hogy ez az ingatlan már nem az egyházunké, hanem az államé. A kommunista párt gondoskodott arról, hogy 1982-ben a tulajdonjog is a kommunista állam nevére kebeleztesse le.

Akkor volt divatban igazából a kommunizmus ferentelte „önkéntesség” élvo. Százczerek, sőt milliók kínálták fel „önkéntesen” anélkül törvölt termékdíjkeket, a hozzátartozó gazdasági felszerelésüket, állataikkal együtt, csakhogy végre megvalósulni láthassák a régi „megátmodott” és sóvárgott szocializmust.

Bizonyára ennek az „önkéntességnek” a jegyében szolgálták fel egyházkerületünk akkori püspöket, hogy a párt által birtokolt székházunkat „ajándékozza” a kommunista államnak.

Ezen létkérdésben mit is kellett törödni a Statutum és a polgári törvénykönyv által lefelkeltet jogszabályaitval, amikor a párt rendelkezésére állt a totálitárs rendszer ismert alapelve: a hatalom, a jog, nem pedig fordítottja: a hatalom!

Dr. SZATMÁRI FERENC
(Folytatjuk)

Dr. Szatmáry Ferenc: *Tájékoztató a Püspöki Palota helyzetéről.*
Harangszó, 1993. május 30.

Nyilatkozat

Nomen est omen. Nagyváradi püspökségünk Maresal Antonescu utcai székháza vegeszélybe került. A jogfosztó diktatórikus önkény kilakoltatási eljárást indított egyházunk ellen.

A '30-as években a hívek vérén-veriteken épült püspökségünket, a kommunista diktatúra annak-idején megyei pártkabineté alakította. És ime, három évvel az eltérített forradalom után, az Iliescu-rezsim immár másodszer akar kisemmizni jogos tulajdonunkból, megalázó helyzetbe – albérltetbe – kényszerítve a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatalát és Igazgatótanácsát.

A hatalom az önkényesen alkalmazott törvény és a félremagyarázott paragrafusok mögé bújva munkálja – ezúton is – a kommunista visszarendeződést. A Bihar megyei Prefektúra által támogatott „elnöki ordonánkra“ apelláló eljárás nem csupán egyházkerületünket, de ideiglenesen az épületben működő több más szervezetet és intézményt is kilakoltatással fenyeget, úgymint: a Bihari Református Egyházmegye Észperesi Hivatalát, a Harangszó és a Közlöny Szerkesztőségét, a Sulyok István Református Főiskolát, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a Magyar Demokrata Ifjúsági Szövetség megyei szervezeteit, valamint a Romániai Német Demokrata Fórumot és a Tulipán Kft-t.

A törvényes látszatok ellenére, egyházunk tisztában van a kilakoltatási eljárás politikai hátterével – és az 1989-es romániai forradalom, a demokrácia, a jogállami törvényesség, a vallásszabadság és a nemzeti kisebbségeket megillető jogok szellemében tiltakozik ellene, és követeli annak beszüntetését, valamint törvényes tulajdonjoga maradéktalan helyreállítását.

Nagyvárad, 1993. március 10.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület
Püspöki Hivatala nevében

TÖKÉS LÁSZLÓ
püspök

A fenti Nyilatkozat az önkényes kilakoltatási kísérlet idején keletkezett.

Nyilatkozat – Tőkés László püspök,
1993. március 10. Partiumi Közlöny,
1999. október 2.

A Királyhágó-melléki Református Egyházkerület

Nyilatkozata

Nagyvárad **püspökségünk székháza** a '30-as évek végén, a hívek önkéntes adományaiból épült. A kommunista rendszerváltás idején a hatalom önkényes módon **elkobozta** egyházunktól, és a Román Kommunista Párt tulajdonába juttatta. Azóta egyházkerületünk egy albérleti apartement-ban kénytelen meg-húzódni.

Az 1989-es fordulat után elkezdődött a harc **az épület visszaszerzése érdekében**. Pert indítottunk jogos tulajdonunkért.

A kommunista visszarendeződés útjára lépett új hatalom rendre elgáncsolta jogos követelésünk érvényesülését. A vele összefonódott régi-új bírói hatalom nem adott helyt keresetünknek. Három évi esélytelen küzdelem nyomán ügyünk az ország **Legfelső Törvényszéke** elé került. A következő - sokad-szori - tárgyalásra június 4-én kerül sor, Bukarestben.

Folyó év március 31-én, a **Román Külügyminisztérium** sajtóértekezletén **Mircea Geoană** szóvivő - elébe menve a várható törvényszéki határozatnak - kijelentette, hogy épületünk „soha-sem állt a református egyház tulajdonában, hanem azt mindig is a román állam birtokolta”.

Tudomásunkra jutott, hogy - többek között - Románia svájci és hollandiai nagykövetei, bizonyos **dr. Ion M. Anghel** és **Nicolae Iordache** urak szintén a Külügyminisztérium hamis elő-ítélete értelmében vezetik félre állomáshelyeik politikai-egyházi közvéleményét.

Legutóbbi amerikai útja alkalmával nem kisebb méltóság, mint az ország elnöke, **Ion Iliescu** nyilatkozott hamisan a romániai kisebbségek ingatlan-visszatérítési ügyeiről, köztük a mi püspökségünk jogtalanul elidegenített székházának vonatkozásában.

Történik mindez a holnapután sorra kerülő legfelső törvényszéki tárgyalást közvetlenül megelőző időszakban, nyilvánvaló összhangban a nacionál-kommunista hatalom és szélsőséges szövetségei kisebbség-, illetve magyarelleses propagandájával.

A külügy és az elnöki hivatal vonatkozó megnyilatkozásait egyházkerületünk a **bíráskodás befolyásolására irányuló politikai nyomásgyakorlás** kétségbevonhatatlan eseteiként értéke-li, s mint ilyeneket, elutasítja. Ezen gyakorlat összeférhetetlen a **szabad demokratikus jogállamiság** követelményeivel és normáival, melyeket Románia magáénak vall.

A Királyhágó-melléki Református Egyház, mint az 1989-es romániai forradalom - a temesvári események - cselekvő részese, követeli az önálló és pártatlan törvényesség tiszteletben tartását, elkobzott tulajdonának - nagyvárad **püspöki palotájának** - a jogszerű visszaszolgáltatását.

1993. VI. 2.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Nyilatkozata.
Kelet-Nyugat, 1993. június

Az egyház szerepe a kultúra terjesztésében és ápolásában – közismert történelmi tény. Az egyházi javak jóvedelméből épültek első iskolák, egyetemeink, a kolostorokból indult el latin, majd magyar nyelvű írásbeliségünk; mozgódt fel az a ma már felbecsülhetetlen érték, amellyel egykori mecénásoknak köszönhetően első múzeumaink büszkélkedhettek. A birtokok hasznából és bőkezű adományokból épültek a templomok és katedrálisok, híres mesterek, ötvösművészek kez munkáját dicsérfő kegytárgyak, festmények, szobrok jeleztek a marandóság értékeinek megbecsülését.

Ez a múlt, a XX. századig fvelő egyháztörténelem egyik nagy fejezete. A felénk vezető évtizedek dokumentumait érdemes, sőt tanulságos pontosabban megismerni. Az egyik legrégebbi, a szellemi és művelődési életben, valamint a gazdasági fejlődésben élenjáró megye, Bihar adatai korszakjellemzőek e tekintetben is. A felülvizsgálat hozott bekevéek, a századforduló idején hivatalos kimutatók szerint a földbirtokosok Bihar megyében 1 626 469 katasztrális holdat tettek ki. A gazdaságok több mint fele (5 holdig) kisbirtokosoké volt (47 841), de 6k mindössze 92 323 holddal rendelkeztek, 5,67 százalékát alig többel. A kis- és középgazdák földterülete, a statisztikák szerinti 521 ezer, valamint 180 ezer holdnyi birtok nem jelentette a megyei kataszteri holdak felét sem! Bihar megyében a nagybirtok dominált: Almássyak, Bathányiak, Zichyek és Tiszák kezében volt a föld nagyobb része, de a leggazdagabb birtokosok az egyházak voltak: a váradi latin szertartású püspökségnek Bihar megyében 145 620 holdja, a görög katolikus püspöknek 138 765, a latin szertartású káptalannak 61 600, a premontréi rendjének 3850 holdas birtoka volt. E latifundiumok mellett eltörtült más felekezetek földvagyonra, például az a 11 929 holdnyi szántó, kaszáló, szőlő, gyümölcsös, erdő és legelő, amelyről az 1944-ig készített református egyházkerületi kimutatók szólnak.

INDIG OTTÓ

Az egyházi javak helyzete Bihar megyében

Az egyházi vagyon másik, közkeletos szolgáló hányadát az iskolák jelentették. Nagyváradon kiemelkedő szerepet töltek be az oktatásban a nfi szerzetesrendek. Közük első helyen az Orsolya rend állott. Az Orsolyák az erdélyi iskolától a tanfőképzőig terjedő hálózatot rendelkeztek. Három utcát öleltek át ingatanak. Ezek rendelkeztek, a lakterek és az üzlethelyiségek bérletű díjajai pótolták az ingyen-iskolázások költségeit. Iskoláikat rendelkeztek a Szent Vince-apácák is. Hagyományokat ápoló gimnáziuma a jászvári premontréi rendjének volt. Mellétük működött a katolikus jogakadémia. Nagyváradon ekkor a külkerületekben alig három-négy állami elemi iskolában tanítottak. Főgimnáziumai csak az egyházaknak voltak: az Orsolyáké, a premontréié és a görög katolikusoké Belényesen. Még az állami tankerületi főigazgató is premontréi pap volt, Nátáfalussy Kornél személyében.

Tekintélyes számú bentlakása, óvodája, iskolája volt a református egyházkerületnek is. A már említett nyilvántartás szerint 192 ilyen intézményben oktatott, tanítottak lékészek, tanítók és kántorok. Az unitáriusok pedig 1907-ben építettek és adták át a belvárosi iskolát.

A teljesség igénye nélkül szólnunk még egyéb fontosabb egyházi oktatási intézményekről: az immaculáták rendházában is tanítottak, a Szent József intézetben, a Nogall utcai intézetben, továbbá a megyében még közel 60 plébániai iskolában.

Az egyházak és a felekezetek saját kórházakat is fenntartottak. A Szent József kórház (ma belgyógyászat) és a mizeriek kórháza (a mai váradi fül-, orr-, gégeészet épülete) a katolikusoké. A későbbiek során a zsidókórház (a mai szülészet- és nőgyógyászat) az izraelita felekezet tulajdonában szolgálta az arra rászorulókat. Karitatív intézményeket is létrehozott és eltartott ekkor a klérus: agmennházat, gyermekmenhelyet, árvaházat.

Az említett egyházi tulajdonok és feladatvállalások a XX. századi világegés két drámája, az világháborúk között is fennmaradtak, a lehetőségekhez képest prosperáltak, hagyományokat vállalva és ápolva léteztek. Helyzetükben gyökeres változás, leépülés, 1945 után, a proletárdiktatúra éveiben kezdődött, majd teljesedett be.

Az Isten adta, az állam elvette...

Az egyházakat szorító intézkedések Bihar megyében is, – akárcsak országsszerte – a rendszerváltás után azonnal megkezdődtek, de radikális méreteket csak később, az államosítás pillanatában öltöttek. Az évszázadok során gyűjtött és a köz javára is kamatoztatott egyházi vagyon, az ingatlanok (földek, házak, iskolák, rendházak, intézmények) minden ellenszolgáltatás nélkül kerültek az állam tulajdonába. A szerzetes- és apácarendeket pedig feloszlatták, kápolnákat és templomokat vettek el és használták más célra. Az államosítást a

EGYHÁZI DOKUMENTUMOK SZERINT AZ ELSŐ ERDÉLYI ISKOLÁK

Magyar nyelvűek:	Schola Rivulin, Nagybánya, 1337 Csíkszereda, XIV. sz. Református Kollégium, Marosvásárhely, 1557 Református Kollégium, Várad, 1560
Német nyelvűek:	Schola Coronensis, Brassó, 1544 Szeben, 1545 Temesvár, 1720
Román nyelvűek:	Hátszeg, 1640 Abrudbánya, 1680 Balázsfalva, 1724

KELEP-NYUGAT
DOSSZIÉ

**AZ ERDÉLYI ISKOLÁK HÁLÓZATA
1915-BEN***

Római nyelvű: 2820	- 1536 ortodox - 1119 görög katolikus - 165 községi, állami
Magyar nyelvűek: 3036	- római katolikus 474 - református 501 - lutheránus 276 - unitárius 29 - izraelita 43 - állami 1369 - községi 311 - magán 76

* *Onisifor Ghîbu: Viața și organizarea bisericească din Transilvania, București, 1915*

hírhedt 176/1948-as számú törvény tette jogilag lehetővé, majd tervszerűen és szisztematikusan folytatódott az egyházak további kifosztása.

A földekkel kapcsolatban precedensre hivatkoztak a hatóságok: 1918 után is megették elődeik azt a bizonyos lépést, amivel elkobozták volt a magyar egyházak birtokainak egy részét. 1948-ban aztán kivétel nélkül minden talpalatnyi egyházi föld elvételre. Csak Bihar megyében valamivel több mint 300 ezer kataszteri holdat államosítottak, osztottak részben szét, vagy állami gazdaságok tulajdonába adtak. Ezzel az egyházakat legfőbb jövedelmi forrásaiktól fosztották meg s ezt a szabad rablást tétezték a további jogpró intézkedések: a kegytárgyak elvétele, az egyházi könyvtárak és levéltárak elvitele (1962-ig minden levezélt!), székhelyek "ajándékozásai" történő kisajátítása stb.

1948-BAN 1593 ERDÉLYI FELEKEZETI ISKOLÁT ÁLLAMOSÍTOTTAK:

közülük	468 római katolikus 531 református 266 evangélikus - luteránus 35 unitárius oktatási intézményt

Festmények "örökös használatra"

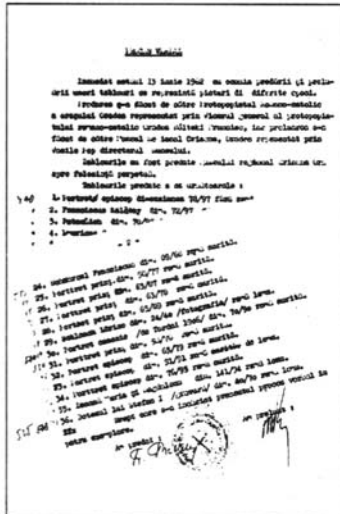
A nagyváradi katolikus püspökség értékes képtárának gyűjteménye két fokozatban jutott a Bihar megyei múzeum leltárába. A legértékesebb darabokat (egy Máttyást ábrázoló Koroknyai festményt és Benczúr egy művét) 1953. július 30-án vették át a múzeum képviselői (Vlad Spoială és Galamb László) Bélyky Ferenc plébánosától "megőrzés, konzerválás és kiállítás" céljából. S bár az átadási jegyzőkönyv szerint a jelzett festmények továbbra is egyházi tulajdonban maradtak, azokat többszöri kérés után sem, mind a mai napig nem adták vissza. A második fokozatban, 1962. június 13-án újabb 36 értékes festményt fosztották meg a katolikus egyházat: a jeles egyházközpont, püspököket és kanonokat ábrázoló vásznakat (ismert és ismeretlen XVI.-XVIII. századi mesterek alkotásait) ismét Bélyky Ferenc adta át (valószínűleg kényszerítésnek engedve) a múzeumnak. Ezeket később abba a Barokk-palotába – az egykori püspöki székhelyre – költöztették, amelyet szintén "ajándékozás" címe alatt szerezett meg a hatalom.

A Bélyky-féle "elajándékozásokról" a püspökségen Msgr. Fodor József általános helynökkel beszélgettünk.

Elmondotta: az adott helyzetben a Barokk-palota ügyében feltételezhető, hogy Bélyky szívesen szabadult a romos és elhanyagolt állapotban lévő műemléktől, talán nem is kellett sok "rabszélés" az aláírásért, de ugyanezt a festmények tekintetében már megmagyarázhatatlannak véli. A procedúra azonban szokott recept szerint alakult Erdély-szerte mindenütt: előbb a Szekuritáté illetékesei léptek akcióba és félemlítették meg az egyházakat, kihallgatások, molesztálások: részben be is váltott fenyegetések előzték meg az "adományozást", majd megjelentek a múzeológusok és ők már könnyen szereztek meg a megpuhítottaktól a pro forma ajándékok listáját.

Ehhez azonban további rendeletek, dekrétumok keltek, amit sorozatban gyártott a hatalom. Többek között 1970. március 20-án elhatározták a Muzeul de Istorie Națională létrehozását. Ekkor, hogy feltöltsek tálóit a templomokban és plébániákban meg maradt értékesebb kegytárgyakat, festményeket is begyűjtöttek, a legkisebb faluból is. Megyei református parókiákból, például a XVI. századi ezüstkupát vették a Fenesről, hasonlóan a Selend Boldizsárné által 1620-ban adományozott serleghez. Bevészt szövege szerint az ajándékozó azt kívánja, hogy legyen "átközölt az ki magának tulajdonjoga" el poharát! Katolikus plébániákról begyűjtöttek minden festményt, levéltárakból minden iratot, az összes régi könyveket.

Ez a szabadrablás három éven át intenzíven folytatódott: 1971-ben a 472. számú dekrétum 1972-ben a 20. számú törvény segítségével, jogi alátámasztása útján. A kereszténység erdélyi kilenc évszázada alatt teremtett értékek java része e három év alatt az állam, a román állam tulajdonává lett.

Egy 1962. június 13-ai keltével kiállított jegyzőkönyv, amely szerint 36 értékes képművészeti alkotást vett birtokába a Kirós tartományi múzeum a katolikus egyháztól.

P R O C E S S - T R A N S .

Incheput, pezi 20 septembrie 1939 In cadrul procesului reformator din localitatea 1041/1924 de ----- comuna Magyarlak de ----- județul M. M. B. S. S. a fost conștientizat - prin intermediul documentelor de interes - arhivistului și istoricului în studierea sa Document nr. 472/1978.

In prezenta - prezenta sa prezenta pe prezenta din partea procesului peștel 1041/1924 de ----- SA prezenta: din partea Filialei Arhivelor Statului SRIJ și Ionel Popa, directorul Filialei și ----- arhivist, pe prezenta, pe fost prezenta din partea: Președintelui reformei din județul SRIJ, protopopul paroh Vergh Paul și din partea Departamentului cultelor religioase, Inspectorul Ion Popa.

Sumarul cu obiect de analiză și prezenta - prezenta documentelor prezenta în prezentul proces.

Drapt pentru care a fost încheiat prezentul proces-verbal.

Am prezent din partea procesului: ----- arhivist, ----- arhivist, ----- arhivist.

Am prezentat: -----

Vergh Paul, din partea Președintelui reformei SRIJ, și Ion Popa, din partea Departamentului cultelor religioase SRIJ.

nftatott államvallással (ami egyes képviselőik szerint: nagylelkűség), továbbra is birtokában tartja a görög katolikusoktól elfoglalt templomokat és más ingatlanokat. Kiszolgálója a vezetéknek. A románásg másik nagyműtől engembe, a görög katolikus egyház, bár a "forradalom" után ismét visszanyerte legitimitását, csak az állam által akkor birtokba vett tulajdonait kapta vissza. Ezt külön törvény, a 126/90. számú törvényrendelet és az 577/90-es határozat tette lehetővé. Bihar megyében például egykori rezidenciáját, a mai megyei könyvtárat, iskoláját, a tanítóképzőt és több házát vehette ismét birtokába. Belényesen utcásokok kerültek vissza tulajdonába. Összesen 42 vagyont ért ingatlan. Így tulajdonképpen kivételzetnek is tekinthető, hiszen sem a katolikusok, sem a reformátusok eddig mozszányit sem kaptak vissza jussukból. Sőt, kilakoltatással fenyegetik a várad református püspökséget és az RMDSZ szerveit abból a székházból, amelyet annak idején a református hívők pénzéből és keze munkájával emeltek Isten dicsőségére.

☉ Ez az újabb botrányos így már a mai várad és a Bihar megyei vezeték "érdeme". S az RMDSZ-nek és Tőkés Lászlónak szoló figyelmeztetésük is értelmezhető. A katolikus püspöki palotánál jelzett módszerekkel, annak idején Buthi püspökötől kényszerítették ki ezen szék-

Szilágyfalusi jegyzőkönyv egyházi levéltári dokumentumok átadásáról.

A könyvek sem úszták meg

A könyvtárak is hasonló sorsra jutottak. Az Ipolyi Arnold és Schlauch Lőrinc hagyatékából itt maradt ösnyomatványok, könyvritkaságok megszámolás és mindenfajta letár nélkül (!), ömszerte vándoroltak a városi néptanács pincéjébe, majd onnan jobbik esetben a könyvtárba, vagy élelmesek birtokába. Rosszabb esetben - tűzre! Nyugdíjas tanárok emlékeznek arra, hogy nekik kellett "szortozniuk" és osztályozzák a könyvhalmozokat, s tehetetlenül néztek a barbár könyvégetést.

Csak Váradról, a székesegyházhoz tartozó tékákból több mint 30 ezer könyv veszett így el. Átvészelték a tatár- és töröküldést, a két világháborút, de nem tudtak megmenekülni a kommunista "műveltség" területhódítása elől.

Folytatódó retorziók

1989 decembere után az egyházak is azt remélték, hogy végre fordul a kocka. A vallás megszűnt tabu téma lenni. Az egyházi ünnepekben, főleg az ortodoxia piros betűs napjain, a televízió is jelen volt kamerával, s az egykori pártfunkcionáriusokból lett mai vezetők szaporán vetették a keresztet a ceremóniákon. Ígéretek is elhangzottak. De minden maradt a régiiben, vagy alig változott. Az ortodoxia, bár nem nyílvá-

ARHIVUL DE ISTICHI AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMANIA
Estrada, Calea Victoriei, nr. 12
Bucuresti 130138

No. 5496 16.XII.1985

82. 24. 118

Către: PAROHIA REFORMATA HOGOS

In conformitate cu termenul în vigoare, vă aducem la cunoștință că obiectele preluate de la Dn. cu P.T. nr. 1339 din 16.12.1978 se găsesc în custodia la nivelul nostru sub nr. 0-20

SECRETOR, ----- CONTABIL -----
Gheorghe Colajică Niculina Lăcrăș

KELET-NYUGAT DOSSZILÉ

házi elajándékozási nyilatkozatát s az RKP pártkabinetje költöztet oda. A vélt reorganizálás után az RMDSZ szerzett bérleti jogot, majd amikor a tulajdonost (a református püspökséget) felszólították a bérlemény elhagyására, Tökés László is áttette ide hivatalát. Az ügy a Legfelső Bíróság elé került, s még nem zárult le.

1992-ben is történt, az egyházi tulajdonjogot sértő adminisztratív intézkedés. Többek között a municípium a maga nevére telekönnyeztetete azt az Independenței (volt Kossuth) utcai telket is, ahol parkoló épült, mely az evangélikusok birtoka. A rajta álló épületet "városrendezési elvekre" való hivatkozással 1984-ben bontották le annak utána, hogy 1960-ban már "ajándékként" megszerezték. Hasonló példák hosszú listáját sorolhatnánk, de a közös nevező ugyanaz: a kommunista és posztkommunista hatalom sem az alkotmány, sem a nemzetközi egyezményekre vonatkozó szabályokat nem tartja be.

Figyelman kívül hagyják Románia alkotmányának 20. paragrafusát (az 1. és 2. bekezdéseket), valamint az I. cikkely 5. bekezdését, mely Románia, mint jogállam számára kötelezővé teszi a nemzetközi egyezmények vonatkozó paragrafusainak respektálását. Így az ENSZ 1985. évi Nyilatkozatát sem tartják tisztelben – pedig Románia is aláírta –, mely szerint "az ENSZ tagállamai törvénykezésükbe kell iktassák azokat a normákat, amelyekkel jövőtehetik a hatalmi visszaféléseket és kártérítésben részesítik a visszaélések áldozatait." Ugyancsak itt szerepel "a javak visszaadásának kötelezettsége", a kártérítések és kárpótlások eszközése. Az illetékesek továbbra is figyelmen kívül hagyják az ENSZ Közgyűlése 1992. decemberében hozott 47/135. számú határozatát is, mely "a nemzetiségű kisebbségekhez tartozó személyekre, etnikumokra, vallási vagy nyelvi közösségekre" vonatkozik.

A mértek kifejtésére terjedelem hiányában itt és most nem vállalkozhatunk. De az egyik körkórozott meg kell nevezni: ígértek ellenére sem készült el a kultusz-törvény.

A nagyváradi püspöki palota ügyében megkérdeztük Filip Petru nagyváradi polgármestert. Nem zárkozott el a kérdés elől. Mindenképpen a konstruktív, békés megoldások híve, bár azt is közölte, hogy „nem eléggé tájékozott” ebben a témában. Szerinte a Református Püspöki Palota ügye a megyei prefektúra hatáskörébe tartozik.

Törvénytervezet, a visszarendezés jegyében

Halaszgatásának okai áttetszőek: először azt mondták, hogy készüljön el hamarabb az alkotmány, s majd annak paragrafusait gyakorlatba ültetve fogják megtárgyalni a kultusz-törvény tervezetét. Ellenéreket nem vett tekintetbe a parlament és ezután minden ment a maga útján. Elkészült az alkotmány és ekkor az egyházak ismét kérték a kormányt, hogy tartsa be elődje ígérteit. Az előkészületek meg is kezdődtek: mindkét fél – a felekezetek és egyházak reprezentánsai külön-külön, majd együtt megszövegezték a törvénytervezetet, s ugyanazt megtette (a tárcák véleményének kikérése után) az egyháziügyi hivatal is. Majd az egyeztetések után közös állam-egyház indítványozta formába öntötték a tervezetet, s ezt véleményezték a minisztériumok. Ez év áprilisának végén pedig ismét összeültek az egyezkedő felek. Volt miért: a hatalom által követelt változtatások lényegi kérdéseiben utasítottak el minden egyházi követelést. A tervezet eddigi 28 hónapos huzavonája és többszöri sürgetés, nyolc egyházi panaszlevél után, a hivatal 16 olyan paragrafust utasított el a törvénytervezet szövegéből, mellyel a legfontosabb követeléseket kerüli ki. Ezek sorából a három leglényegesebb a következő: a 45. számú cikkely, mely egyházi iskolák, felekezeti oktatás minden szinten lehetséges létrejöttét írja elő; az államosított egyházi iskolák visszaadását iktatja törvénybe. A 48-as cikkely, melyben az egyházi oktatásban alkalmazottak számára állami költségvetésből történő fizetést követelnek az egyházak. A harmadik, a 75. pedig, amely az összes egyházi javak, az ingó és ingatlan értékek, az államosított, szövetkezetséftett, vagy erővel elvett, kényszerítésekkel el tulajdonított javak visszaadásáról rendelkezik.

Ezeket a cikkelyeket a tiltakozást aldró összes tisztségviselő (a tiltakozók, az evangélikus-lutheránus, valamint az unitáriánus résztvevők) elengedhetetlennek tartják, nem tekintik alkó tárgyának.

E pillanatban itt tartunk: az Egyháziügyi Államtitkárság válassza az esedékes. S a hogyan tovább útja az erdélyi magyar egyházak kitartásán múlik, no meg azon, hogy a hatalom valóban óhajja – és milyen módon – a belépést abba a bizonyos Közös Európa. Mert ameddig nincs európai mércéknek megfelelő kultusz-törvény, addig az európai integrálódás folyamata ellenmondásos és felemás.

Prin luarea de posesie, a Conducătorilor de Culte, a rezultat al act. prezantii conținând modificarea articolului din categoria III-a, ca o încălcare flagrantă a drepturilor și autonomiei libericilor, care de fapt este în contradicție cu libertatea religioasă.

Reprezentanții libericilor Maghiare din România au declarat că, în nici un caz nu pot să se supună nici o modificare a articolului din proiectul Legii „Cultelor și Libertății Religioase” grupate de noi în categoria III, „cultelor și libertății religioase” întrucât acesta este în totală contradicție cu libertatea religioasă și cu principiile de bază, practic ar paraliza activitatea libericilor și credincioșilor ortodocși.

Întrucât articolul de lege, practic ar paraliza activitatea libericilor, iar la ea ar deveni un act juridic de violență și încălcare a libertății religioase, întrucât este în contradicție cu principiile de bază, practic ar paraliza activitatea libericilor și credincioșilor ortodocși.

În acest caz, noi în calitate de reprezentanți ai libericilor din România, în vederea respectării drepturilor și libertății religioase, în vederea grupării de noi în categoria III, „cultelor și libertății religioase”, întrucât acesta este în totală contradicție cu libertatea religioasă și cu principiile de bază, practic ar paraliza activitatea libericilor și credincioșilor ortodocși.

Conducătorii libericilor din România, în vederea respectării drepturilor și libertății religioase, întrucât este în contradicție cu libertatea religioasă și cu principiile de bază, practic ar paraliza activitatea libericilor și credincioșilor ortodocși.

Alba Iulia, la 10 mai 1993.

Consiliul Consultativ a Libericilor Maghiare din România.

A Romániai Magyar Egyházak Konzultatív Tanácsának nyilatkozata az Egyháziügyi Államtitkárság vezetésével folytatott tárgyalásokról.

Indig Ottó: Az egyházi javak helyzete Bihar megyében. Kelet-Nyugat, 1993. június

Dr. SZATMÁRY FERENC
ügyvéd, tiszteletbeli főgondnok

1910. július 22-én született Köröstárkányban.

Köröstárkányból magyar ékesszólást örökölt, a görög katolikus Belényes iskolájából pedig a kisebbség fennmaradásához kellő szorgalom- és ismeret-többletet hozott magával. A Boldog Várad jogakadémiája Vele élte végnap-jait, hogy aztán a Kincses Város kitüntetéssel minősített doktori oklevéllel honorálja tudását. A Részek két világháború közötti pünkösdi királysága ide-jén hamar befutott ügyvéd lett Nagyváradon. Városunk egységes református presbitériuma első jegyzőjének választotta az új székházban.

Fútása frontba torkollott, majd az orosz fogság két és fél évi embertelen-ségét győzte le hitével és társait is felemelő keresztyén erkölcsével. Szaba-dulását követően, 1948–55 között bíróként szolgált, ezután pedig az Ügyvédi Kamara köztiszteletben álló tagja lett. 1952-től a református egyházkerület jogtanácsosa, Papp László uralkodásának kezdetéig.

A legújabb kor tisztújításának idején a Királyhágómelléki Egyházkerület főgondnokává választotta. Tudásával és szellemi frissességével igazi hivatá-sának tekintette és tekinti ma is az egyház szolgálatát. A jogtalanságok fej-és útvesztőjében a tiszta jog erejével és klasszikussá érett jogász szakértel-mével képviseli egyházunk érdekeit világi bíróságok és állami hatalmas-ságok előtt. Könyörtelen igazságérzete és kitartó reménysége nem hagyja pi-henni. Hegyek, fák, füvek, patakok társaságában, a természet látható harmó-niájának világában gyűjti erejét.

Ékesszólása által Ady Endre, Tompa Mihály, Áprily Lajos és szellemi rokonaik fakadnak versre mindannyiunk gyönyörűségére.

Egyházunk s magyarságunk élvonalbeli, hithű harcosát tiszteli benne, és Isten szeretetébe s kegyelmébe ajánlja életét és Pro Partium-díjjal tünteti ki.

Nagyvárad, 1994. január 2.

TÖKÉS LÁSZLÓ
püspök

SZILÁGYI ALADÁR
főgondnok

ÁLLÁSFOGLALÁS

az elkobzott egyházi ingatlanok visszaszolgáltatása tárgyában

A Romániában elismert felekezetek képviselői már 1990-ben közösen megszövegeztek egy kultusztörvény-tervezetet, a vallásszabadság biztosítása, valamint az egyházak és a társadalom viszonyának szabályozása céljából. Ezzel a tervezettel a román kormányzatot képviselő Vallásügyi Államtitkárság is egyetértett. A törvénytervezet – egyebek mellett – rendelkezett az államosított vagy a kommunista zsarnokság által bármilyen más módon elidegenített egyházi javak és ingatlanok jog szerinti tulajdonosaik számára való visszaszolgáltatása tárgyában.

A vallásügyi törvénytervezetet az illetékes kormányzati szervek két évig elfektették, majd 1993-ban a véleményezésre felkért Tanügy-, Hadügy- és Belügyminisztériumok javaslatára szövegéből törölték mind a felekezeti iskolák visszaállítására, mind az egyházi ingó és ingatlan javak visszaszármaztatására vonatkozó előírásokat, azzal az indoklással, hogy ezen kérdéseket önálló törvények fogják szabályozni.

Az állambarát Román Ortodox Egyház kivételével valamennyi felekezet a leghatározottabban tiltakozott a tervezet közösen megállapított szövegének az egyoldalú megváltoztatása ellen. Tiltakozásunkban az Európa Tanács 176-os számú Véleményezésének azon kifejezett ajánlására hivatkoztunk, mely Romániának a Tanácsba való felvételekor meghagyta, hogy maradéktalanul szolgáltassa vissza a törvénytelenül elkobzott egyházi ingatlanokat és biztosítsa az egyházi iskolák alapítását, törvényes működését.

Az oktatási törvény tárgyában és ezen belül az egyházi iskolák vonatkozásában a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) önálló törvényjavaslatot terjesztett elő, melyet azonban mindmáig elmulasztottak a román parlament napirendjére tűzni.

Időközben a Parlament mindkét háza által elfogadott új tanügyi törvény szövege, kisebbség- és egyházellenes jellegének megfelelően kimondja, hogy a Tanügyminisztérium vagyoni alapját azok az ingatlanok képezik, amelyeket a minisztérium jelenleg is birtokol – azaz a jogtalanul elbirtokolt, volt egyházi iskolák is részét képezik. Következésképpen a kommunizmus ideológiáját nyilvánosan megtagadó, magát demokratikusnak feltüntető román hatalom továbbra is haszonélvezője kíván maradni a diktatúra idején összerabolt egyházi javaknak, semmibe véve a polgári társadalom és jogállam magántulajdon iránti tiszteletét.

Egyházaink és évszázados egyházi oktatásunk a múltban természetes hordozói voltak nemzeti közösségeik társadalmi értékeinek. Ezekre az

intézményekre a jövőben is jelentős szerep hárulna híveik és közösségeik vallási és nemzeti identitásának megőrzésében és fejlesztésében, a polgári társadalom és pluralizmus kiépítésében, s ugyanakkor a posztkommunista társadalom megújulása és erkölcsi megtisztulása terén is meghatározó szerepet vállalhatnak. Megfelelő jogi, társadalmi és anyagi feltételek híján azonban egyházaink nem képesek betölteni ezen hivatásukat.

A kommunista-ateista rezsim iskoláink és közintézményeink államosításával tudatosan igyekezett eltorzítani egyházaink társadalmi szerepét. Az 1989-es változások és maga az új hatalom rövid időre felcsillantották bennünk a reményt, hogy a román kormányzat egy türelmes és következetesen demokratikus politikával kezelni fogja a múlt sérelmeit és rehabilitálja a jogfosztott egyházakat – annak minden jogi-politikai konzekvenciájával egyetemben –, elősegítve ezáltal a teljes történelmi, társadalmi, nemzeti és vallási megbékélés létrejöttét. A kommunista restauráció gátlástalan kurzusát folytató román politika azonban rendre valamennyi jogos elvárásunkat és reményünket szertefoszlatta.

Egyházkerületünk Közgyűlése a leghatározottabban tiltakozik a vallási törvény öt éve tartó tudatos elszabotálása ellen.

Tiltakozunk a román törvényhozás kommunista restaurációs törekvései ellen. Követeljük, hogy az Európa Tanács kifejezett meghagyásainak értelmében, az állami hatóságok maradéktalanul szolgáltatassák vissza elkobzott egyházi tulajdonainkat, és egyben biztosítsák az egyházi iskolák működtetéséhez szükséges valamennyi feltételt.

Nagyvárad, 1995. június 20.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlése

Állásfoglalás az elkobzott egyházi ingatlanok visszaszolgáltatása tárgyában – 1995. június 20., *Részünk és jogunk* című kötet, kiadja a Királyhágómelléki Református Egyházkerület, 1997.

PARTIUMI KÖZLÖNY

Román álláspont az egyházi vagyonról Reménytelen, hogy visszakapják

Ilie Fonta román vallásügyi államtitkár a bukaresti rádióban kifejtette álláspontját a romániai erdélyi magyar egyházaktól elkobzott telkek, ingatlanok, egyéb javak visszaszolgáltatásának “bonyolult kérdéséről”. Az államtitkár kerülgetések nélkül leszögezte, hogy szó sem lehet “annyi” egyházi vagyon visszaszolgáltatásáról, mint amennyit a romániai magyarok követelnek. Fonta szavai erősen kérdésessé teszik a Meleșcanu-level “ígéreteit”.

Ilie Fonta szerint a román ortodox egyház vagyonának egy részét már a múlt századtól kezdődően kisajátította az államhatalom, míg az erdélyi magyar egyházakat csak 1945-től kezdődően érintette ez a folyamat, így ez utóbbiak valójában kiváltságot élveztek az ortodox egyházhoz viszonyítva. Fonta leszögezte, hogy az egyházi vagyon kisajátítása - készakarva nem használt elkobzást vagy államosítást - összeurópai folyamat volt, és korántsem csupán az erdélyi magyarokat sújtotta.

Ilie Fonta történelmi jellegű érvekkel igyekezett nyomatékosítani, hogy az egyházi vagyon visszaszolgáltatására irányuló mai magyar követelések túlzotnak. Az államtitkár leszögezte: 1918 után, Trianont követően a magyar állam összes erdélyi vagyonának a román állam tulajdonába kellett volna kerülnie, és a román állam “jogos tulajdonosként” újból kiosztotta volna, egy részt az iskoláknak, bizonyos részt - talán - a magyar egyházaknak. Ezzel szemben - panaszolja az államtitkár - a

magyar egyházak diplomáciai úton és bizonyos külföldi egyházi és politikai körök “politikai manipulációja” révén elérték azt, hogy “igazságtalanul és csalárd módon” a birtokukban maradtak az 1918 előtti magyar javak.

Szerinte “a történelem ismétlődik”, és a mai erdélyi magyar egyházak ugyanazt akarják, amit a két világháború között tettek. Az államtitkár kifejezte reményét, hogy a jelenlegi vagy az általános választások utáni új román kormány az 1930-as Iorga-kormányéhoz hasonló szakbizottságot állít fel a kérdés tisztázására, és a visszaszolgáltatások ügyét - egy külön törvény révén - “a történelmi valóság tükrében oldják meg, vagyis a magyar egyházaknak nincs joguk teljes egészében követelni azokat a javakat, amelyekkel 1918 előtt rendelkeztek.

Ilie Fonta a túl sok jóval nem kecsegtető, és a Meleșcanu-level ígéreteit erősen kérdésessé tevő fejtegetései végén megállapította, hogy számos erdélyi településen, ahol magyar a polgármester és magyar többségűek a helyi tanácsok, a magyar egyházak már visszaszerezték vagyonuk egy részét. Fonta aggasztónak véli, hogy számos magyarlakta település esetében a bíróságok a magyar egyházak javára ítélték, fenntartva “annak a veszélyét”, hogy a magyar egyházak idővel mind-mind visszazszerzik a vagyonukat.

BOTOS LÁSZLÓ

(Új Magyarország, 1996. szeptember 30.)

Botos László: *Reménytelen, hogy visszakapják.* Új Magyarország, 1996. szeptember 30. (Közli a Partiumi Közlöny, 1996. október 30.)

ÁLLÁSFOGLALÁS

A Romániai Magyar Keresztény Egyházak 1996. szeptember 17-én Kolozsvár ülésekor állandó értekezlete, egy nappal a román-magyar államközi Alapszerződés temesvári aláírása után megdöbbenéssel állapítja meg, hogy egyházaink híveinek, a romániai magyar közösséghez tartozó mintegy két millió állampolgárnak sem a saját országa Románia, sem anyorrszág, Magyarország kormánya nem vette figyelembe sem a Romániai Magyar Történelmi Egyházak közös álláspontját, sem a Romániai Magyar Demokrata Szövetség véleményét az alapszerződés tárgyában.

A román és a magyar nép közötti meg-békülés, az európai biztonság és stabilitás, az országainkban kívánatos demokratikus átala-kulás, végső soron pedig az európai integrá-ció alapvető érdekeit szem előtt tartva, érthetően és megengedhetően tartjuk azt az ignoranciát és antidemokratikus magatartást, melyet a két ország kormánya az ügyben leginkább érdekelt kisebbségi magyar nemzeti közösségünk legitím érdek-vedelmi és közérvelési szervezetével, valamint egyházainkkal szemben tanúsított. Különösképpen fájaljuk és elítéljük azt, ahogyan a Szerződő Felek, az ügyben érdekelt Magyar Történelmi Egyházak rovására a román kommunista állam által törvény-ellenesen elkobzott és továbbra is onkényesen visszatartott egyházi javak és ingatlanok tekintetében eljárta. Egyházaink augusztus 27-én kifejezett egyetemes állásfoglalása, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség és a magyarországi ellenzéki pártok, a Magyarok Világszövetsége, valamint más egyházak, társadalmi és politikai szervezetek és tesztu-letek, illetve manifestációk kifejezett támo-gatása és közbenjárása ellenére a magyar és a román kormány nem volt hajlandó a szerződés tartalmán változtatni és az eredeti szövegtervezeteknek megfelelően, a magyar közösségi és egyházi ingatlanok vissza-zolgáltatására vonatkozó 15/6.b. cikkelyt az alapdokumentumba visszaiktatni.

Erre vonatkozó jogos követeléseinket messzemenően alátámasztja a Románia Európai Tanácsba történő felvételekor kiboc-sátott 176/1993. sz. dokumentum, amely a román kormánynak kifejezetten kötelezővé teszi az egyházi ingatlanok eredeti tulajdo-

nosaik birtokába való visszajuttatását. Egy-házaink nem kívántak többet és mást, mint - a bevelt gyakorlat szerint - ezen, a román fel-által elfogadott európai dokumentumnak az alapszerződésbe való beemelését és ezáltal történő megerősítését. A Románia Parla-mente által ratifikált 176/1993-as véleményezés nem-zeleki szerződés, amely az Alkotmány érte-lemében erősebb mint a helyf. jog. Megítélésünk szerint vihatatlanul jogalapot képez.

Követeléseinket külön is indokolta teszi az a körülmény, hogy a posztkommunista román kormányzat több rendben is kötelezte magát a kommunizmusban kárvallott egyházak iránti igazságtételre. Másfelől 1990-ben az összes elismert romániai vallásfelekezetekkel közösen megalkotott, a kezdetben az illetékes román hatóságok által is támogatott vallásügyi tör-vénytervezetünk külön is rendelkezett az államosított vagy a diktatúra idején bármilyen más módon elidegenített egyházi javak és ingatlanok jog szerinti tulajdonsaik száma ra vissza szolgáltatása tárgyában.

Mindezek ismeretében, hat éve tartó, mindezeig hiábavalónak bizonyult erőszá-téseink tudatában kétes értékűnek tartjuk Teodor Melecanu külügyminiszternek az alapszerződés "margójára" irt hivatalos kötele-zettségvállalását, amely az elkobzott egyházi javak kérdésének kedvező elbírlására vonat-kozik. Egy alapszerződésbeli törvényerejű rendelkezést megítélésünk szerint semmi-képpen sem helyettesíthet egy kormányközi levelvaltas. Eddigi tapasztalataink szerint egy-pótslekvésszámba menő hasonló ígéret, melyet ráadásul egy kormány külügyminis-tere tesz semmiféle biztosítékot nem jelent évek óta félrevezetett és többször becsapott egyházaink számára. Nem szeretnénk újból egy, a román hatóságok részéről megszokott megtevésztő akciónak az áldozataivá válni.

Jogos fennmaradásaink és kétélyveleink még inkább megerősít a Vallásügyi Allam-tikárság ez év augusztus 26-án kibocsátott rendhagyó közleménye, melynek egész tartal-ma és hangneme szögesen ellentmond a Román Külügyminisztérium ígéréteinek. A vallásügyi kormányhivatal (!) - egyebek mellett - még a kommunizmus idején elkobzott javak iránti elemi jogunkat is elvitatja és az Európa Tanács ezekre vonatkozó meghagyásainak a pusztá meglétét is tagadja.

A Romániai Magyar Keresztény Egyházak Állandó Értekezlete, az Alapszerződés nyomán kialakult kényszerelvezett tudomásl véve, ismételen megerősíti, hogy változatlannul ígért tart a több éves halogatás és vita tárgyát képező elkobzott javai és ingatlana-i maradátkalan visszazolgáltatására. Jogkövetelésének kifejezésére nézve a törvé-nyben elismert 15 romániai vallásfelekezet által közösen elkészített és 1990-ben Románia Parlamentjéhez benyújtott vallásügyi törvény-tervezet 77.cikkelyét tartja irányadónak, amely tételesen kimondja:

"Jelen törvény előírásai az egyházak ingó, ingatlan és kulturális javai, amelyet államo-sítottak, szövetkezettek bevontak, kényszer nyomán átadtak és amelyeket az egyházaktól törvénytelen, onkényesen 1945-től kezdő-dően elvettek, visszazolgáltatának tulajdono-saiknak vagy jogutódaink.

Abban az esetben, ha ezek a javak termé-szetben már nem szolgáltatathatók vissza, mert már nem léteznek, a bíráló szervezet egy felteless egyenértékű kártalanítást biztosít, az eltűnt javak napi értéke szerint".

Egyházaink ugyanakkor szükségteellenek tartják azt, hogy a Nemzeti Kisebbségi Tanács az egyházi javak ügyeinek rendezésére külön törvénytervezetet készítsen, hiszen az Európa Tanács Románia Parla-mente által ratifikált és törvényerejűre emelt 176/1993. számú Véleményezés az ország alkotmánya érte-lemében költő és kötelező jogalapot teremt ezen javak és ingatlanok visszazolgáltatására. Ennek megfelelően Egyházaink ezúton is szorgalmaznak az Európa Tanács vonatkozó meghagyásaink (176.8. pont) a maradétkalan végrehajtását.

A Romániai Magyar Keresztény Egyházak Állandó Értekezlete körvetlenül Ion Iliescu államelnököt fordul, hogy a román-magyar alapszerződés szellemében a román kormány által vállalt kötelezettségek teljesítését haladékl nélkül elérje. Hasonló megkereséssel fordul ugyanakkor a Magyar Köztársaság Kormányához, hogy a Szerződő fél jogán az európai előírások, illetve a román vállalkások életelbepítését elősegítse.

Római Katolikus Érsekség
Gyulafehérvár
Dr. CZIRJÁK ÁRPÁD
érseki helynök

Római Katolikus Püspökség
Nagyvárad
TEMPFLI JÓZSEF
püspök

Római Katolikus Püspökség
Sztamárnémeti
AMMA ZOLTÁN
püspöki helynök

Erdélyi Református Egyházkerület
Kolozsvár
Dr. CSIHA KÁLMÁN
püspök

Királyhágómelléki Református Egyházkerület
Nagyvárad
TÓKÉS LÁSZLÓ
püspök

Unitárius Egyház
Kolozsvár
Dr. SZABÓ ÁRPÁD
püspök-helyettes

Evangelikus-Lutheránus Egyház
Kolozsvár
MÓZES ÁRPÁD
püspök

Evangelikus-Lutheránus Egyház
Kolozsvár
Dr. PODHRADSKY LÁSZLÓ
fogadnök

Állásfoglalás a Romániai Magyar Keresztény Egyházak állandó értekezletén, 1996. szeptember 17., Partiumi Közlöny, 1996. október 30.

TULAJDONUNK JOGÁN

A jogtalanul elkobzott egyházi ingatlanok visszaszolgáltatása olyan alapvető kérdés, amely a jogállamiság léteéhez, a társadalmi igazságosság érvényesíthetőségéhez szervesen kötődik.

Nem lehet jogállamiságról, demokráciáról, társadalmi békéről beszélni, ha a korábbi évtizedek jogtalan, igazságtalan, önkényes intézkedései révén jogcím vagy kártérítés nélkül elvett, eltulajdonított egyházi, közösségi vagy egyéni javakat, ingó vagy ingatlan vagyontárgyakat vissza nem szolgáltatják jogszerű tulajdonosainak, illetve megfelelő kártérítést nem adnak. A szabad polgári világnak – mely nem ismerte a kommunista rendszer jogon, igazságosságon, törvényességen és végső sorban történelmen kívüliségének állapotát –, a tulajdon és annak sérthetlensége az egyik legalapvetőbb értéke.

Az 1989 utáni romániai politikai hatalom, a törvényhozás és a végrehajtás nem tudott (vagy nem akart) foglalkozni e kérdéssel, még elvi döntést sem fogalmazott meg, annak ellenére, hogy e vonatkozásban az Európa Tanács több ízben is felhívta a román állam figyelmét.

A jelenlegi kormányzat sem volt képes e kérdéssel szembenézni, bár elvben elismeri ennek jogosságát, a korábbi jogtalan intézkedések hatásának megszüntetését. Lényeges, hogy olyan törvény szülessék meg, mely a volt tulajdonos számára különösebb eljárásbeli nehézségek és bürokratikus követelmények nélkül juttassa vissza ingatlanait, vagyontárgyaikat. Amennyiben ez költségekkel jár, úgy az az államot kell hogy terhelje, hiszen a jogtalanságot is az állam követte el.

Az Európa Tanács a következő főbb, Romániára vonatkozó dokumentumaiban utalt e kérdésre:

● Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 176/1993-as Véleményezése Romániának az Európa Tanácsba való felvételi kérelmét illetően.

8. pont: „A Közgyűlés felkéri a romániai kormányt, hogy szolgáltassa vissza az egyházi tulajdonokat és biztosítsák egyházi iskolák alapítását és működtetését, különös tekintettel a kisebbségekhez tartozó gyermekek anyanyelvi oktatására”.

● Gunnar Jansson, Romániával foglalkozó európa tanácsi raportőr jelentése 1997 áprilisából.

Külön foglalkozik a református egyház elkobzott vagyontárgyainak visszaszolgáltatásával, és megállapítja: „A Református Egyház hívei mind magyar kisebbséghez tartozó személyek. 1989 után ők is ismételtlen panaszkodtak arra, hogy az elkobzott vagyontételeket nem szolgáltatták

vissza. Ezek a tételek: templomok, ingatlanok, valamint iskolaépületek, nem szabad kihagyni a könyvtárakat és a műalkotásokat sem. 1996. december 12-én a katolikus és a romániai magyar református egyházak képviselői, Tókécs László és Tempfli József püspökök, az Európa Tanács Közgyűlése Jogi és Emberi Jogi Bizottságának titkárával találkoztak. Megerősítették azt, hogy visszakapták templomaikat, kivételt képez a nagyváradi Püspöki Palota, amit a Görög Katolikus Egyház, és nem a Református Egyház kapott vissza. Az Egyház pénzügyi források teljes hiányában szenved és jórészt nyugati egyházak adományaiból él. Az állami költségvetésből származó pénzügyi támogatás állítólag nem osztható el arányosan a különböző felekezetek között. Az egyházak harmadik követelése az 1948-ban elkobzott 1593 magyar iskola visszaszolgáltatására vonatkozik, melyek közül 531 a Református Egyház tulajdonát képezte”.

● Románia monitorizálását megszüntető 1123/1997-es Határozat. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 14-es pontjának IV. bekezdése kimondja:

„A Közgyűlés ezért nyomatékosan felkéri a román hatóságokat, hogy: módosítsák olyan értelemben az elkobzott és államosított javak visszaszolgáltatására vonatkozó törvényeket, az 1991/18. és az 1995/112. számú törvényeket, hogy azok a javak in integrum visszaszolgáltatását vagy ehelyett méltányos kárpótlást biztosítsanak.”

Lenni Fischer, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének elnöke és Daniel Tarschys, az Európa Tanács főtitkára 1997. május 26-27-i bukaresti tartózkodásuk alkalmával (az ET Parlamenti Közgyűlésének ülésén) kiemelten foglalkoztak a jogtalanul elkobzott javak visszaszolgáltatásának kérdésével és a megoldást sürgették.

Európa nem fogadja el azokat a törvényeket, melyek tulajdonuktól fosztották meg egyházakat, közösségeket vagy egyéneket, ezért határozottan felkéri Romániát: egy éven belül oldják meg törvényes úton a jóvátételt, mégpedig oly módon, hogy az elkobzott ingatlanokat juttassák vissza jogos tulajdonosaiknak (függetlenül attól, hogy hol élnek, ha természetes személyekről van szó). Amennyiben ez nem lehetséges, megfelelő anyagi kártérítésben kell részesíteni az érintetteket. Ellenkező esetben az ET, melynek Románia teljes jogú tagja, megfontolás tárgyává teszi a monitorizálás újrafelvételét.

Dr. Varga Attila
parlamenti képviselő

Tulajdonunk jogán – dr. Varga Attila parlamenti képviselő,
Részünk és jogunk c. kötet, kiadja a Királyhágómelléki
Református Egyházkerület, 1997

ÁLLÁSFOGLALÁS

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület a III. Magyar Református Világtalálkozó eseményeinek befejezéseképpen és fennállásának 75. évfordulója alkalmából, augusztus 30-31-én napjain rendkívüli ünnepi közgyűlést tartott Nagyváradon.

A Közgyűlés megrökönyödéssel szerzett tudomást arról, hogy a román és a magyar kormány az ügyben közvetlenül érdekelt és hátrányosan érintett romániai magyar nemzeti közösség érdekvédelmi és képviselési szervezetének, a Romániai Magyar Demokrata Szövetségnek a megkerülésével, illetve kifejezett álláspontjának a figyelmen kívül hagyásával és közvetlenül a romániai országos választások előtt - indokolatlan sürgősséggel - kívánja megkötni az évek óta halasztódó államközi alapszerződést.

Közgyűlés ennél is érthetetlenebbnek és rendkívül aggasztónak tartja, hogy a felek által megmagyarázhatatlan gyorsasággal véglegesített alapszerződés szövegéből végül is teljességgel kimaradt a romániai magyar egyházaktól a kommunizmus által elkobzott javak és ingatlanok törvényes visszaszolgáltatására vonatkozó cikkely. Egyházi tulajdonaink iránti jogos igényünk figyelmen kívül hagyását még különösebbnek ítéljük annak ismeretében, hogy az Európa Tanács Románia felvételéről szóló, kötelező jellegű 176/1993. Véleményezése konkrét formában rendelkezik törvényellenesen kisajátított javaink visszaadásáról.

A román-magyar alapszerződéssel kapcsolatos fejleményekkel egyidőben Közgyűlés megdöbbenéssel szerzett tudomást a román Vallásügyi Államtitkárság augusztus 26-án kibocsátott Közleményéről, mely - egyebek mellett - elvitatja a kommunizmus idején elkobzott javaink iránti elemi jogunkat, és az Európa Tanács erre vonatkozó meghagyásainak pusztá meglétét is tagadja.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlése, jogellenesen elorzott és mind a mai napig önkényesen visszatartott javai és ingatlanai iránti törvényes követelése nyomatékos kifejezésekképpen, augusztus 31-én zárandoklatot szervezett két olyan ingatlanához, melyeket részben vagy egészben a román állam továbbra is jogtalanul a birtokában tart.

A volt Lorántffy Zsuzsanna Református Leányiskolánál, majd az Egyházkerület Székházánál tett zárandoklatunk nyomán, mi, az Egyházkerületi Közgyűlés, valamint a jelképes akció több száz résztvevője együttesen felemeljük szavunkat az elkobzott egyházi és közösségi javak jog szerinti tulajdonosaiknak történő, törvényes visszaszolgáltatása, illetve

az Európa Tanács vonatkozó meghagyásainak maradéktalan végrehajtása mellett.

Ugyanakkor nyomatékosan kérjük a román és a magyar kormányt, hogy az alapszerződés eredeti szövegtervezete szerint kössenek megállapodást ezen javak visszajuttatása, illetve - indokolt esetben - az értük fizetendő méltányos kárpótlás tárgyában.

Közgyűlés és a zárandoklat résztvevői egyöntetűen támogatják a Romániai Magyar Demokrata Szövetségnek a román-magyar alapszerződés tárgyában elfoglalt álláspontját, és teljes mértékben egyetértenek a Romániai Magyar Keresztény Egyházak Elöljáróinak Állandó Értekezlete által augusztus 27-én elfogadott Állásfoglalással.

Kérik az alapszerződésben részes feleket, hogy a hivatkozott álláspontokat, illetve romániai magyar nemzeti közösségünk és egyházaink jogos kívánságait és követeléseit figyelembe véve alakítsák át az alapszerződést, aláírását pedig halasszák a romániai országos választások utáni időpontra.

Ezen Állásfoglalásra a népünk és országaink iránti felelősség, valamint a hitbeli népszolgálat szelleme indít. Meggyőződésünk, hogy nyilatkozatunkkal a román és a magyar nép megbékélését szolgáljuk a demokrácia és az integráció útján járó európai népek közösségében.

Nagyvárad, 1996. augusztus 31.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlése

Állásfoglalás - 1996. augusztus 31. -
Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlése,
Részünk és jogunk c. kötet, 1997

szolgálata mellett. Ezek felmutatását tűzték ki célul azok az estek, melyek keretében a vallási neprajzi időszéri kérdéseiről hallhattak előadást dr. Molnár Ambrus nyugalmazott esperestől. Fazakas László margittai, Zsikus János belényesi, Müller Dezso vámfalui és Farkas Antal nagyvárad-velencei lelképászorok személyében bemutatkoztak lelkész-költőink, illetve Orth István lelképászor-képzőművész egyéni kiállítását is megtekinthették. A reformációi nagyhét minden napján fiatal lelképászorok szolgáltak, jeleként annak, hogy az ifjúsági szolgálatban különös hivatás vár az ifjú lelkésznevezdekre. Minden napnak külön házigazdái voltak, elsősorban a helyi gyülekezet lelképásztorai, továbbá azok, akik az adott témakörben járatosak.

A hét betetőzését az a keresztyén ifjúsági ösztálkozó jelentette, mely közösségbe vonta Egyházkerületünk Kolozsváron tanuló teológusait, a Sulyok István Református Főiskola diákjait és az egyházkerületi IKE tagjait.

OKTÓBER 31-én Reformációi Gyülekezeti Napot tartottak a nagyváradai Sportcsarnokban. Igét hirdetett: Csoma László, a Felvidéki Református Keresztyén Egyház püspök-helyettese. A Partium Enekkar és Zenekar ihletet műsora nyomán Tökés László püspök mondott köszöntő beszédet. Ezt követően Tolcsay Béla előadóművész A világosságot szolgálom ezen a világban címmel mutatta be alkalomhoz illő műsorát. A Gyülekezeti Nap Úrvacsoraszántással - melynek keretében Pálfi József főiskolai lelképásztor agendázott - és a nagyváradai gyülekezetek egyesített kórusának szolgálatával zárult.

NOVEMBER 1-jén, a halottak napján emlék-istentiszteletet tartottak a Rulikovszki temető városi ravatalozójánál. Az első ízben sorra került istentiszteleti szolgálatot Tökés László püspök végezte. Ezt követően a jelenlevők megkoszorúzták Sulyok István püspök sírját.

NOVEMBER 2-án első ízben tartották meg Egyházkerületünk valamennyi gyülekezetében a magyar hősök, áldozatok és mártírok emléknapját. Nagyváradon az egyházkerületi székház dísztermében került sor a megemlékezésre, melynek keretében az a Don mentén elesett magyar katonákra emlékezünk. Idevágó előadást tartott Szilágyi Aladár főigazgató. Az eseményt a Szilgietti Társulat színeszínének műsora tette teljessé.

NOVEMBER 2-án ünnepi műsor keretében avatták fel Hegyközülakon a Partiumi Népfőiskolát, melynek megalapításában élvülhetetlen érdemeket szerzett Orbán Zoltán helybeli református lelképásztor. Az ünnepi alkalmat megtisztelte jelenlétével Tempfli József római katolikus és Tökés László református püspök, Borzasi Gyula és Tolnay István előadótanácsos, dr. Csapó József szenátor, Pintér István, a Bihar megyei RMDSZ szervezetének ügyvezető elnöke, továbbá dr. Kis Boz, a Magyar Népfőiskolai Collegium elnöke. Az eseményen részt vettek a környező falvak lelképásztorai, továbbá a magyarországi God városának küldöttsége. Papp György polgármester vezetésével. Az eseményt ünneplés-ségét emelte a Varadinum-vonósnégyes és a Nagyvárad-réti gyülekezet Sztrájer Mihály enékkarának műsora.

NOVEMBER 3-án megbeszélést folytattak a nagyváradai polgármesteri hivatalban egyházkerületünk képviselői és Mihai Sturza

polgármester, Kapy István alpolgármester, valamint Modok Gusztáv alprefektus részvételével egyházkerületünk székházának jogi stáusa és Máté Edit egyházkerületi jogtanácsos. A megbeszélésnek nyomán, valamint Gheorghe F. Anghelescu vallásügyi államtitkár közbenjárását követően a város vezetői elvi ígéretet tettek arra, hogy a székházunk vissza-szerzése érdekében immáron hét esztendeje tartó perben ezúttal nem élnek majd a fellebbezés jogával.

Délután az egyházkerület székházának dísztermében főiskolai fórumra került sor az Egyházkerület, a Sulyok István Főiskola vezetőinek, illetve a diákság képviselőinek részvételével a néhány nappal azelőtt kibontakozott sztrájk ügyében. Az illetékesek miután meghallgatták a diákság panaszait, melyek zöme jogosnak bizonyult, határozott ígéretet tettek arra nézve, hogy ezeket alaposan kivizsgálják s a felvetett kérdéseket igyekeznek mihamarabb orvosolni. A megbeszélések során kiderült, hogy a panaszok zöme mindenképp azon áldatlan körülményekből fakadnak, amelyek elsősorban székházunk mindmáig tisztázatlan tulajdonjogi helyzetéből, egyháznak jogfosztottságából, javából történt kisseredményességéből következnek.

NOVEMBER 4-én a Budapesti Szent László Alapítvány kuratóriumának ülésére került sor dr. Killner György elnökletével. Tempfli József és Tökés László nagyváradai püspökök az elmúlt év munkáját értékelték hozzászólásaikkal.

Délután a Magyarok Házában osztották ki az idei Bethlen-, illetve Tamási-díjakat.

NOVEMBER 7-9-én Bereklófürdőn rendezték meg az I. Kárpát-medencei Médiakonferenciát a Magyar Reformátusok Világszövetsége szervezésében. (Az esemény dokumentumait a Partiumi Közlöny 14. számában olvashatják.) Az esemény november 8-án sajtóértekezlettel, majd vasárnap délutón ünnepi istentisztelettel zárult a helybeli református templomban, melynek keretében dr. Bolcskei Gusztáv püspök, a Magyarországi Református Egyházak Zsinatának elnöke hirdette Isten igjét.

NOVEMBER 9-én templomszentelés volt Biharpüspökiben. Igét hirdetett Tökés László püspök. Szekeres Sándor lelképásztor meleg szavakkal köszöntötte a jelenlevőket, többek között Borsi Zsigmond esperest. Török Gyula vallásánár vezetésével alkalmi műsort mutattak be az IKE tagjai. Az esemény szeretetvendégséggel zárult.

NOVEMBER 11-én Bukarestben ülészt az Operatív Tanács. Ez alkalommal megvitatták a módosított tanügyi törvény tárgyában felmerült kérdéseket, különös tekintettel a földrajz és a történelem anyanyelven történő oktatásának ügyét. Tökés László püspök ezen az ülésen felvetette annak gondolatát, hogy az RMDSZ fontolja meg Tokay György kisebbségvédelmi miniszter visszahívását. A földrajz és a történelem oktatási nyelve tárgyában - sajnos - a kompromisszumnak nevezett jogfeladás elve kerekedett felül, mely szerint a történelem anyanyelven való oktatásáról le kell mondanunk. Ilyen értelemben Tökés László püspök és Dézsi Zoltán, az SZKT elnöke egyértelműen fogalmazott: további engedményeket már nem tehetünk.

Eseménynaptár - 1997. november 3-án,
Partiumi Közlöny, 1997. december 18.

Nagyvárad, 1998 V 21.

Kedves Feri barátom!

Örömmel vettem leveled, mint annak bizonyítékát, hogy a legnagyobb gyász sem tántorit el attól, hogy a baráti kapcsolatokat változatlanul műveld. Biztos lehetsz benne, hogy ami engem illet, nem szűnök meg ama öröm forrásának lenni a számodra, amelyet Ciceró a barátságban jelölt meg s amely akkor kell leginkább támaszt nyújtson, amikor a legégetőbb a szükség. A magam, immár 3 éves tragédiájának az elviseléséhez sokszor éppen a te hősiességed a példakép, mert belátom, hogy a természetben nem csupán én vagyok az a vesztes, akinek lábom lehet és kell maradni. Így a lelki szimbiozis kölcsönös, nem is beszélve számos, egyéb közös elvekről és ideálokról, melyek ugyanazon szellemi kovászból szakadtak mikkéttönkbe.

A meglátogatásod szándéka bennem éppen olyan komoly ~~bizonyosság~~, mint a te meghívásod, melyet szívből köszönök. Éppen úgy fogjuk nyélbe ütni ahogy te tanácsolod, csupán csak a dátum bizonytalan. Ugy néz ki, hogy Ildikó július elején részt vesz az Eötvös Loránt tudományegyetem jogi karának egy hetes nyári kollegiumán s ez jó alkalom lenne téged is meglátogatni. Időben felhívlak telefonon, hogy egyeztessünk.

Az a bizonyos Beke István, aki már egyszer volt nálad, ismét meg fog látogatni, hogy majd alkalom adtán eljuttassál hozzám 150 dollárt, amelyet átad neked, ahogy vele telefonon megbeszéltem. Amennyiben szerepel terveid között egy váradi út, akkor légy szives ved el tőle kézbesítés céljából.

A megyei tanács a terminus utolsó napján mégiscsak fellebezett, így még egy fordulóra került sor. Ha rám hallgatnak, okvetlenül kérnünk kell az ügy áthelyezését. Egyébként, a váradi sajtó lele van, már hetek óta, a helyi bírák és ügyészek nyilvánosan táltalt korupcios ügyeivel, melyekkel elsősorban ők támadják egymást, politikai és parvenü indításokból.

Kivánom, hogy az a tárkányi fa, melyből faragtak, továbbra is keménynek bizonyuljon.

Ildikó sok szeretettel üdvözl, én pedig öllelek:

Laci

KÖZLEMÉNY

Az idei Varadinum-ünnepségek nyitónapján tartott hálalado nagygyűlésen a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Igazgatótanácsa örömmel hozta a közvélemény tudomására, hogy április 16-án a Ploiești-i Ítéletőzla a Bihar Megyei Tanács joglalap nélküli, illetéktelen fellebbezési keresetét elutasította, és ezáltal jogerőre emelte a Nagyváradi Bíróság Székházunk visszaadására vonatkozó határozatát.

Ezen híradás kapcsán elégtétellel közöljük, hogy folyó év szeptember 1-jén a Nagyváradi Bíróság végrehajtási pecséttel látta el 1996-os alapfokú ítéletét, és szeptember 3-án a Királyhágómelléki Református Egyházkerület nevére bekebelezték a Teleki (Antonescu) utca 27. szám alatti Székházat.

Ezzel az aktussal egy kilencéves, már-már kilátástalannak tűnő pereskedés ért véget, melynek nyomán Egyházkerületünk végérvényesen sajátjának tudhatja jogtalanul elkobzott épületét.

A Partiumi Keresztény Egyetem ügyében meghirdetett szeptember 11-i nagygyűlés keretében Egyházkerületünk ünnepélyes formában fogja birtokba venni a hányattatott sorsú Székházat, mely egyházkerületi funkciói mellett az egyetem székhelyéül is fog szolgálni.

1999. szeptember 6.

A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS
EGYHÁZKERÜLET IGAZGATÓTANÁCSA

Közlemény – Királyhágómelléki
Református Egyházkerület Igazgatótanácsa,
1999. szeptember 6.,
Partiumi Közlöny, Egyetemi Különszám,
1999. október 2.

A NAGYGYŰLÉSEN ELHANGZOTT FELSZÓLALÁSOKBÓL

A Partiumi Keresztény Egyetem megnyitása jelentse az elindulást az önálló erdélyi magyar felsőoktatás megteremtése felé

Bevezető az előző tíz évvel történetek, az a tízezer évfolyamos elővennőm fel, amikor a birtolai fátörőit, amikor a magyar hatázarat lebontották. Akkor hangzott el először a kétségbeesett kérdés: "Mi meg csak itt tartunk!", s azóta nagyon sokszor, nagyon sokak kerdezik kerdezik ezt. Akkor ugyan meg csak ott tartottunk, de tíz évvel előtti, a határon túl történt, fordulópontot jelentő események hatására kezdtek el mi is bontani a belső falakat, a tartósan magába zárt lélek és gondolat palánk-gyűrűjét. És ami akkor elkezdődött, az feltartoz-hatatlannal halad tovább.

Ezzel rimmel az az 1993-ban kelt nyilatkozata a Királyhágomlelki Református Egyházkerületnek, amelyben végveszélybe került székházunkért emel-tünk szót, amikor - három évvel az elcsirít forradalom után - püspökségünk székházait, ezt az épületet az Iliescu-eresim másodsor is meg akarta kaparni, s ki akart lakoltalni otthonunkból. Akkor is falakba ütöttünk. S azóta még hány falat kellett lebontanunk!

De ma ünnepélyesen újra birtokunkba vehet-jük püspökségünk székházait. Sokan nem is hitték, hogy küdelünk eredményre vezet. Most mégis örömmel adhatom hírül, hogy miénk az épület. Tapodjuk meg azokat, akik arra érdemesek, mindazokat, akik kivették részüket ebben a jogi küzdelemben; felhívásainkra időről időre megjelentek az e célból megrendezett népes gyűléseken, fel-vonulások, és ha kellett, agáltak.

Sok a közös küdelim idejéből ismerős arcot látok most is a teremben. Itt van például dr. Szatmári Ferenc, közel a 90. évekre. Vegig részt vett a visszatéréséért vívott harcban. És emlékeznünk egyperces eseménddel Taty László ügyvédre is, aki - korai haláláig - minden tudását, tehetségét latta vette, ügyeinknek mellettünk, ügyünk mellett állt. És támogatta küdelimünket Margócsy László ügyvéd, Varga Attila parlamenti képviselő, és jogtanácsosunk, Miháé Edu. Mindannyian megeredemlik a tapost, és megeredemlik mindazok, akik névtelenül ugyan, de végig segítettek: jelenléttükkel erősítették, támogatják küdelimünket.

Ezennel örömmel jelentem ki, hogy ünnepélye-sen birtokba vesszük az épületet. Testvéreim, ti vagytok az első vendégek. Isen hozott betemetek! És köszönet a testvérgyűháznak is a támogatásért.

Ezúttal kérem Tempfli József római katolikus megyés püspököt, hogy egyháza nagyváradi püspöki palojának átveteli ünnepejére mielőbb hívjon meg bennünket.

Most pedig, a mai nap másik fontos eseményére átvéve, a Partiumi Keresztény Egyetem szimbolikus zászlóbitásáról szólva, az ideig vezető út előzményeit összefoglalva, Máé Evangéliumát idézem (13,31-32):

„Hasonlatos a mennyeknek országa a mustár-maghoz, a melyt vévén az ember, elvette az ő mezejében; A mely kisebb ugyan minden magnál; de amikor feltő, nagyobb a veteményeknél, és fává lesz, annyira, hogy réá szállanak az égi madarak, és fészket raknak ágain.”

A Sulyok István Református Főiskola ilyen mustárnagynak tekintetű. 1990. május 24-én don-totte el létrehozását a Királyhágomlelki Református Egyházkerület Igazgatótanácsa, amikor láttuk, hogy nincs esély a Bolyai Tudományegyetem vissza-látására, sem más magyar egyetem indítására Romániában. Ekkor alapítottuk meg a Sulyok István Református Főiskolát.

Nem is titkolni remeltük, hogy ez lehet egyszer a majdani önálló erdélyi magyar egyetemhez vezető úton a kiskapu. Most a Királyhágomlelki Református Egyházkerület Igazgatótanácsa így latta, hogy elérkezett az idő, amikor ezen a bizonyos kiskapun átérphetünk. Közönet mindazoknak, akik 1990-től mindmáig segítettek bennünket, hogy ideig eljut-hassunk.

Nem sorolhatok fel mindenkit, igen szor-lekiven enlitem csak a neveket: dr. Mester Zsolt rektor, dr. Eszenyiné Széles Mária tanár, Andras Agoston nyugdíjas tanár, Sarkadi Pál nehai előadotanoson, dr. Egređ Alberti, aki mindig írtapodja volt ügyünknek, dr. Kovács Béla rektor, aki Temesvárról igazik Nagyváradra, és meg igen hosszú lenne a felsorolásra eredmények listája.

Mint mondtam, a Királyhágomlelki Reforma-tus Egyházkerület Közgyűlése és Igazgatótanácsa úgy vette, hogy elérkezett az idő; a jelenlegi politikai helyzetben, s a mindmáig korlátolt törvényes keretek között csakis az egyházaknak van esélyük megteremteni az önálló erdélyi magyar egyetemi oktatást.

A szükséges határozatok megszülettek, a szüksé-ges intézkedések megtörténtek, a Partiumi Keresz-

tény Egyetem háttéréül szolgáló Pro Universitate Partium Alapítvány bejegyzésebe kuszoban áll, s ha nem utközök politikai akadályba, rövidesen meg is történik, így idén őszel beindulhat a Partiumi Keresztény Egyetem.

Köszönet érte minden támogatónak, adozóknak, s külön a magyar kormánynak, az Orbán-kormány ugyanis az eddigiekhez képest minőegyelég elérő lépésre szánta el a pénzt, s felajánlta az erdélyi magyar felsőoktatás eljára kétszázmillió forintot. Persze, az ellenséges erdélyi hazai román és magyar, illetve külföldi sajtó sajátos módon rögrön olyan híresztelésekbe bocsátkozott, mintha Nagyvárad ki akarná sajátítani ezt a pénzt, s mintha ezért Kolozsvárnak, Marosvásárhelynek, vagy a Székely-földnek haragadnia kellene. Vissza kell! stasztionunk minden olyan kíséretet, amely arra irányul, hogy összezgrassza a magyart a magyarral, az egyházat az egyházzal, a Partiumot Erdéllyel.

Ez ellen egyetlen dolgot tehetünk: ezennel felhívom az egész magyarságot, hogy celtudatos összefogással harcoljon a partiumi, illetve az erdélyi magyar egyetemért. Téves beállítás, hogy ke-de-ményezsünk alternatívájá, néin konkurrenciája lenne az állami magyar felsőoktatásnak. Semmiképp sem fogja azt alázlatolni, vagy keresztelni. Mi a kiegyezésés elvét tartjuk szem előtt: közös tervvel, közös stratégiával.

A Partiumi Keresztény Egyetem senki ellen nem irányul. Ellenkezzel: általa egy közös - oktatási központokat, könyvtárakat, kutatóintézeteket, labora-tóriumokat, diákzallásokat, tanári lakásokat stb. - magába foglaló intézményrendszer kiépítése a cél, amely együttesen egy közös intézményrendszer létrehozását eredményezné, s szolgálná az erdélyi magyar felsőoktatás ügyét. A jelenlegi irányvétel miatt csak ez az egyetlen lehetőség arra, hogy mindarra, amit létrehozni kívánunk, a hatalom ne telhesse rá a kezét.

Igy hát most elmondhatjuk, hogy növekedésnek indult a mustárnag, sőt szárá is szökött már, s remelhetőleg tíz esztendő múlva madarak fészkelhetnek lombjai között. Ez a fá az élet, a folytatás fajánként jelenik meg előttünk.

Jelentse ez a nap a többi egyházi, nemzeti ingatlanunk visszaszerzésébe vezető hűnkét, a Partiumi Keresztény Egyetem megnyitása pedig jelentse az elindulást az önálló erdélyi magyar felsőoktatás megteremtése felé.

TÖKÉS LÁSZLÓ
püspök

Nagygyűlés a Partiumi Keresztény Egyetemért és épületéért - Tökés László beszéde, Partiumi Közlöny, Egyetemi Különszám, 1999. október 2.

NYILATKOZAT

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlése, közel tíz éve tartó, következetes, jogharc és céltudatos intézményépítési egyenes folytatásképpen, a módosított Tanügyi Törvény által véglegesült, szűkre szabott romániai törvényes kereteket és lehetőségeket tudomásul véve, és év tavaszán a Partiumi Keresztény Egyetem létrehozását határozta el.

Ugyannyira ideig tartó, viszontagságos jogi küzdelem és a román hatóságokkal folytatott, a posztkommunista politikai akadályoztatás ellenében zajló, kitartó pereskedés nyomán és év áprilisában Egyházkerületünk tulajdonába került vissza a kommunista hatalom által elkobzott és évtizedekig bitorolt nagyváradi Székháza.

Szeptember 3-án egy közel egy évtizedig tartó, szinte kilátástalannak tűnő jogos küzdelem jutott sikerre a Székház bekebelezésével.

A mai napon, a Sulyok István Református Főiskola természetes jogutódjaként létrejövő Partiumi Keresztény Egyetem kuszabón álló beindulása, valamint az - egyebek mellett - annak hajlékaiul szolgáló Egyházkerületi Székház annapélyes birtokbavétele celjából Nagyváradon összevont alászt tartotta az Egyházkerület Igazgatótanácsa, valamint Esperesi és Gondnokai Kollégiuma.

A Királyhágómelléki Egyházkerület vezetői testületi és a közös tanácskozásokat követően sorra került, rendkívüli egyházi és polgári nagygyűlés sok száz résztvevő, Isten iránti hálával járó vetted tudomásul a Református Egyház Székházának - nagyváradi és partiumi magyar nemzeti közsegünk eme nagy értékű ingatlanának - a vissza-szerzését. A hozzájuk csatlakozó meghívottakkal, reprezentatív egyházi és közeleti képviselővel együtt, egyházaink és nemzeti közsegünk további

jogos követeléseire és tulajdonvisszaigényléseire néve is beigazolóva látták az Evangélium ama tanítását, mely szerint: "aki kér, mind kap; és aki keres, talál; és a zörgőnek megnyitjuk" (Mt. 7, 8).

A rendkívüli, ökömenikus jellegű nagygyűlés, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség eredeti Programjának és álláspontjának megfelelően, valamint az Európa Tanács vonatkozó határozataival és dokumentumaival összhangban - melyeket magára néve Románia is kötelezőnek fogadott el -, ez alkalommal is hitet tett a "restitutio in integrum" demokratikus európai elvnek érvényesítése mellett, és állást foglalt az egyházainkól, valamint nemzeti közösségünköl jogtalanul elkobzott valamennyi ingó és ingatlan vagyton maradéktalan visszaszerzése mellett.

A nagygyűlés hasonló módon, szívbéli háladással és elégtétellel üdvözölte az egyházi háttérű partiumi magyar egyetem közeli megalakulását. Az elkobzott egyházi tanintézetekre vonatkozó tulajdonjogi követelésekkel szorosban összefüggő magyar egyetem kérdésében további halogatásnak és politikai taktikázásnak nincs helye. Ebben az ügyben egyházainknak és nemzeti közösségünknek, az adotti körülmények messzemenő kihasználásával, azonnal cselekedniük kell. Az egybegyűlték ebbe az irányba tett, meghatározó lépések tartják a nagyváradi magyar egyetem megalakulását, mely - Isten segédével - kezdetét jelentheti az egyházi háttérű erdélyi magyar egyetem, illetve felsőoktatási intézményhálózat kiépítésének.

Egyházkerületünk és a nagygyűlés résztvevői ugyanakkor természetesen tartják, hogy a partiumi és a remélhetőleg létrejövő erdélyi magyar egyetem nem a magyar nyelvi állami oktatás ellenében szerveződik, hanem - az összes lehetőséget kihasználva - éppen annak a kiegészítéseképpen jön

létre: az egységes romániai magyar felsőoktatás kiépítésének remélt távtáblában.

Nagygyűlés hálával megüdvözli az Orbán Viktor vezette magyar kormány azon - előtérny nélküli - szándékát, hogy az erdélyi-partiumi-szekelyföldi magyar egyetem létrehozása celjából nagy összegű költségvetési támogatást irányozz elő. Ugyanakkor hasonló támogatás iránti kérelmet fordult a Radu Vasile vezette és az RMDSZ részvételével működő demokratikus román kormányhoz.

Az Igazgatótanács és az Esperesek, valamint a Gondnokok Kollégiumának előterjesztése alapján a Nagygyűlés saját adományával is hathatósan támogatni kívánja a Partiumi Egyetem létrehozatalát, és főépületének - az Egyházkerület Székházának - rendbetételét. Ugyanakkor felhívással fordult királyhágómelléki-partiumi magyarszolgálok, hogy különleges adományával és a ma beinduló téglajegy-akció felkarolásával vegye ki részét a nemzetünk számára létfontosságú magyar egyetem megteremtéséből. Végezetre a nagygyűlés résztvevői köszönetüket és elismerésüket fejezik ki mindazonnak, akik a Székház visszaszerzésében részt vállaltak, és Isten segítségét kéri a romániai önálló magyar nyelvi oktatás helyreállításához.

Nagyvárad, 1999. szeptember 11.

A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
IGAZGÁTOJTANÁCSA

A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
ESPERESI KOLLÉGIUMA

A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
GONDNOKI KOLLÉGIUMA
A NAGYGYŰLÉS RÉSZTVEVŐI

Nyilatkozat - a Nagygyűlés résztvevői, 1999. szeptember 11,
Partiumi Közlöny, Egyetemi Különszám, 1999. október 2.

„Buzgón leomlom színed előtt Dicső”

Hölgyeim és uraim!
Tisztelt Miniszterelnök úr!

Ebben a magasztos ünnepi pillanatban, amikor székházunkat új emelettel kibővívte, felújítva, Anyaszentgyházunk és az Universitas céljaira felavatjuk, hálátel szívvel – Berzsényi Dániel szavaival – köszönöm meg a teremtőnek ezt a kegyes ajándékát: „Buzgón leomlom színed előtt Dicső”.

Tekintsük át röviden a történetet.

Ingatlanunkat 1931-ben, a gazdasági világválság közepette vettük meg, elavult épületével, melyeknek lebontása után, híveink áldozatos hozzájárulásával, felépítettük emeletes székházunkat. Alighogy befejeztük az utolsó simitásokat, kitört a második világháború.

A jaltali egyezmény során ránk borult a kommunizmus rémséges újszakájának sötétsége. A szovjet fegyveres megszállás árnyékában a román kommunista pártja felszámolta a demokrácia intézményeit, a polgári társadalom alapját, a magántulajdont. Egy kévtönással államosították iskolánkat, kulturális intézményeinket, melyek évszázadokon át anyanyelvünk és egyetlen magyar kultúránk fellegvárai voltak. Egyházainkat besorozták templomaink falai közé.

Ezek a megfosztó, drasztikus intézkedések kezdetben székházunkat nem érintették. 1952-ben azonban, amikor a román kommunista pártja kizárólagos irtósként uralta az egész állam-gépezetet, mint zsarnokság eszköztárát, vallásellenes, ateista céljaira önkényesen elorozta székházunkat, és azt a pártpropaganda iskolájává avatta, és falai közt a marxizmus-leninizmus hamis tanait oktatta, a „Kárpátok géniuszána” egységes nemzetállam nacionalista elméletével fűszerezve.

Végre, szinte négy évtized múltán tisztító légtörésként, a szabadság fuvallatáknak robbanának be a temesvári események: 1989. december 22-én, Tihás László főtisztelendő urunk áttette a haláltás falát, megrendítve ezúttal a Ceausescu-zsarnokság uralmát. A kommunista rezsim összeomlása után,

annak tudatában, hogy székházunk nem volt államosítva, haladéktalanul azt birtokba kívántuk venni. A helybeli hatóságok azonban teleshírvilleg igazolták, hogy székházunk a román állam tulajdonát képezi. Mégpedig – horribile dictu! – ajándékozási jogcimen. Ezek után derült ki, hogy 1962-ben, a frissen beiktatott Buthi Sándor püspököt politikai és erkölcsi nyomással arra kényszerítették, hogy székházunkat „ajándékként” kínálja fel a román államnak. A püspök kirívóan törvénytelen nyilatkozatát az illetékes állami hatóságok haladéktalanul el is fogadják. Így jött létre 1962. június 16-án az a látszatajándékozási szerződés, mely valóságban nem volt más, mint a zsarnokság cinizmusának abszurduma, hiszen az ingatlan valós tulajdonosa, mint jogi személy nem is ismerte a püspök illetéktelen ajándékkínálatát.

A rendszerváltás után joggal reménykedtünk, hogy állami hatóságaink jóváteszik az elkövetett törvénytelenéseket, és visszaszolgáltatják jogos tulajdonunkat. Sajnos nem így történt.

Arra kényszerítették, hogy pert indítsunk a látszat ajándékozási szerződés érvénytelenségének megállapítása, valamint a román állam tulajdonjogának törzése és az eredeti teleshírnyvi állapot helyreállítása végett. A mi ténybeli és jogi álláspontunk korrekt és világos volt, megdönthetetlennek bizonyult, hiszen hiányzott az ingatlan valós tulajdonosa részéről az akaratnyilvánítás, az ajándékozási készség – animus donandi – ráadásul a jogi személyekre vonatkozó 31/1954-es dekretum parancsokan tiltotta meg minden olyan jogügylet megkötését, amely nem a jogi személy céljának és érdekének megvalósítása érdekében jött létre.

Ennek ellenére kilenc évre volt szükség ahhoz, hogy a napnál is világosabb igazságunkat érvényre juttassuk. A bírák, akik éretlenül maguk is világot láttak az igazságot, mindent elkövettek, hogy azt különböző perrendi és érdemi kifogásokkal elgáncsolják.

Nicolae Iorga, a bölcs államferfi mondotta annakidején, hogy a peres ügyekben nem az anyagi

igazság és törvényesség megállapítása nehez, hanem a bíró lelkiéből kiváltani azt a készséget, hogy mondja is ki az igazságot. A mi esetünkben – különösen, a Bihar megyei törvényszék és (ítélőtábla, mint felülvizsgálati fórum tudatában továbbélt a totalitárius rendszer téves elmélete – Die macht ist recht – a hatalom jelenti a jogot, nem annak fordítottja – Die recht ist macht – a jog képezi az erőt. Ami tulajdonképpen a demokrácia alapját képezi. Nem is szóva a bírák nacionalista érzelmeiről és az állami tulajdon szentségéről.

Székházunk újjászerveletét és megozópült. Mától kezdve szolgálja Anyaszentgyházunkat és felszólítástai intézetként az egyetemes magyar kultúrát.

Végezetül szeretettel üdvözölöm a Partiumi Keresztény Egyetem tanári karát, és szívvel kívánom, hogy sikeresen tudják beültetni diákjaink lelkebe a „szépség, tisztaság, igazság” eszűit, a könyv és a mindennapi olvasás szeretetét, ami nélkül a diplomás intellektuél olyan, mint az ember lélek nélkül. Kívánom tovább, hogy életre szóloan építsék be diákjaink lelkebe szakmai újdonságok elsajátításának szomjúságát, s nem kevésbé habitusuk és emberi tisztességük azon színörmeiték, mely szerint a jót nem annyira kikövetelni, mint tudással, becsülettel, szorgalmas munkával kiérdemelni illik. És hadd kívánjam végzés diákjainknak, hogy egyszer majd úgy emlékezzen vissza egyetemi éveikre, mint Ady Endre zilahi gimnáziumára.

„En iskolám, köszönöm most neked,
Hogy az eljött élet-caaták között
Volt mindig hozzám vig üzeneted.

Táplálatod tovább bennem az erőt,
Szeretted az embert és küzdeni
S hún állni meg Isten s ember előtt.”

Dr. SZATMÁRY FERENC
fb. figonndok

Buzgón leomlom színed előtt... – Dr. Szatmáry Ferenc ünnepi beszéde a Partiumi Keresztény Egyetem Székházának felavatásán – Partiumi Közölny, 2001. október 4.

Elhunyt dr. Szatmáry Ferenc

SZILÁGYI ALADÁR

Közel egy évszázadot, 94 évet adatott meg élnie. Szűkebb pátriájától, szeretett városától távol szülte magához a Teremtő. Élete, pályája, sorsa, sokszori hányattása, megannyi sikere előszámlálására többkötetes spácium kellene. Háború, hadifogság, az ötvenes-hatvanashetvenes esztendőök küzdelmei után a nagy tudományú jogász az egyház szolgálatába állott. 1990-ben választották meg a Királyhágómelléki Református Egyházkerület főgondnokának. Látása rohamos romlása miatt két év múltán felmentését kellett kérnie, de szakértelmével továbbra is a köz szolgálatában maradt. Egyik fő bajnoka volt a restitúciós küzdelmeknek, s az egyház ünnepi rendezvényeinek kiváló szónoka. A rendkívül művelt férfiú a magyar költészet eleven tárháza volt, alkalmas és alkalmatlan időben csak úgy dőlt belőle a vers, hallgatósága nagy gyönyörűségére. Ügyvédi perbeszédei is a maguk módján idézetekkel ékesített irodalmi remekművek voltak. Kemény, büszke, nagy akaratúval megáldott ember volt, de érzelemgazdag és esendő is, aki nem szégyellte a férfikönyveket. Emlékező ereje mit se kopott kilenc és fél évtized alatt; megérdemli, hogy jó emlékezetünkben megőrizzük őt.

Szilágyi Aladár
búcsúztató méltatása
dr. Szatmáry Ferencről –
Bihari Napló, 2004

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS	7
Jogi harcunk kezdete	9
„AZ IGAZSÁG ÉS TÖRVÉNYESSÉG NEVÉBEN”	13
Keresetünk tárgya és indokai	16
Az első ítélet: győztünk!	22
A felülvizsgálati bíróság előtt	22
Új erővel erősít az ellenfél – a Prefektúra perbe lépése	25
Védekezésünk indokai	25
Jogi képtelenségek a Törvényszék indoklásában. Sérelmek és alaptalanságok a határozatban	27
SZÉKHÁZUNK PERÉNEK NAGYPÉNTEKE	30
Kilakoltatásunk veszélyének visszaverése	30
A legfőbb ügyész első, elutasító válasza	32
A legfőbb ügyész rendkívüli felülvizsgálati kérelme	34
Ügünk a Legfelsőbb Törvényszék előtt	34
A MÁSODIK MENET	36
Peres ügünk ismét a Nagyváradai Bíróság előtt	36
A per lefolyása	36
Indokaink szóbeli fenntartása	37
Másodszor is: győzelem! Az ítélet kihirdetése és indoklása .	41
Perbeli ellenfeleink fellebbezése a Bihar Megyei Törvényszéken	42
Még egy lépcsőfokkal feljebb: a Nagyváradai Ítéltábla előtt ...	43
Ítéltáblai határozat: kezdődjön minden előlről!	47

AZ EGYHÁZKERÜLETI SZÉKHÁZ ÜGYE IMMÁR	
HARMADSZOR - ALAPFOKON	49
Alapbírósági határozat harmadszor: győzelem!	54
Harmadjára járjuk meg a Bihar Megyei Törvényszéket is....	54
Peráthelyezési kérelmünk izgalmas háttere és indokai	56
VÉGSŐ GYŐZELEM!	59
VÉGSZÓ	62
Küzdelmünk nem volt hiábavaló	63
FÜGGELÉK	65
Jogi képviselők névsora	65
MELLÉKLETEK	69

**A Partiumi füzetek kiskönyv-sorozatában
eddig megjelent munkák:**

1. Borbély Gábor – Csernák Béla: *Bihar*
2. Kordics Imre: *Sírok, sírjelek a Várad-Olaszi temetőben*
3. Péter I. Zoltán: *Félicsfürdő*
4. Dánielisz Endre: *Nagyszalonta – városismertető*
5. Benedek Zoltán: *Nagykároly – református templom*
6. Bessenyei István: *Sarmaság* (kismonográfia)
7. *Hol sírjaink domborulnak – partiumi temetők* (gyűjteményes kötet)
8. Major Miklós: *Szilágyság – tájak, műemlékek, emlékhelyek*
9. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: *Püspökfürdő*
10. Dánielisz Endre: *„Csonkatorony nyúlik a felhőbe...”*
11. Bunyitay Vince – Fodor József: *Székesegyházi Bazilika – Nagyvárad*
12. Alexandru Pop: *Varadinum – a vizek határolta város és vár*
13. *A szabadságharc zászlaja alatt* (gyűjteményes kötet)
14. Jancsó Árpád: *Rajtuk taposunk – A Bánság útjai a 19. században*
15. Kupán Árpád: *Mezőtelegd iskola-története*
16. Csilik József: *István király Szent Jobbja és Szentjobb község története*
17. Emődi János: *Erdélyi barlangfeliratok a 16–20. századból*
18. Szabó István: *Ottomány* (kismonográfia)
19. Csorba Mihály: *Érsemjén* (kismonográfia)
20. *Turulmadaras emlékműveink* (gyűjteményes kötet).
Összeállította: Dukrét Géza
21. Dr. Mózes Károly: *A nagyváradi egészségügyi oktatás történetéből*
22. Rév, Erdély sziklakapuja
23. *A műemlékvédelem fölöttébb szükséges voltáról.* Évkönyv.
Összeállította: Dukrét Géza
24. Nánási Zoltán: *Dr. Andrásy Ernő az Érmellék utolsó polihisztorja*
25. *Nagyvárad tudós püspökei*
26. György Irén: *Szalacs* (kismonográfia)
27. Antal Béla: *Biharpüspöki* (kismonográfia)

28. Balláné Bakó Erzsébet – Török Ferenc: *Albis* (kismonográfia)
29. Pásztai Ottó: „*Aki fényt hagyott maga után...*”
30. Péter I. Zoltán: *Nagyvárad római katolikus székesegyházai*
31. Kiss Kálmán: *Egri község* (kismonográfia)
32. Dr. Mózes Teréz: *A révi fazekasság monográfiája*
33. Emődi János – Varga Árpád: *Telegdi sírkövek, emléktáblák*
34. Jósza Piroska: *Ezüstös gépmadarak szárnyán érkezett a halál*
35. Dukrét Géza: *Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*
36. Anzik Albert: *Livada – Sárközújlak*
37. Bozsóky Krestyán Ilona: *A temesvári iparoktatás kezdeteiről*
38. Dukrét Géza: *Hegyköz* (történeti monográfia)
39. Kormányos László: *Városfejlesztés Nagyváradon a 20. század elején*
40. Dukrét Géza: *A bihari turizmus története*
41. Velcsov Margit: *Bartók Béla és Nagyszentmiklós*
42. Szilágyi József: *Tóti község monográfiája*
43. Kovács Rozália: *Érmihályfalvi temetők*
44. Dukrét Géza – Péter I. Zoltán: *Nagyvárad városismertető*
45. Kupán Árpád – Dukrét Géza: *1956 emlékezete Biharban*
46. *Bartók Nagyváradon a helyi sajtó tükrében. Összeállította: Thurzó Sándor*
47. Kupán Árpád: *A mozi évszázada Nagyváradon*
48. Gavallér Lajos: *Micske a helynevek tükrében*
49. Péter I. Zoltán: *Nagyvárad műemlék épületei*
50. *Nagyvárad ipartörténete* (gyűjteményes kötet)
51. Jósza Piroska: *Bihari sorsok, a változó időben*
52. Ujj János: *Arad építészeti emlékei*
53. Pávai Gyula: *Mesélő aradi házak*
54. Dukrét Géza: *Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében*
55. *Épített örökségünk, a helytörténeti kutatás tükrében. Összeállította: Dukrét Géza*
56. Orosz Otília Valéria: *Műemlék orgonák az Érmelléki Református Egyházmegyében*
57. Borbély Gábor: *Szőlő és bor az Érmelléken*
58. *A Bölcsőtől a Síríg – 250 éve született Kazinczy Ferenc*
59. Kiss Kálmán: *Túrterebes egyház- és iskolatörténete*
60. Szentjóby Szabó Andor: *Ottomány születője, Kufstein halottja*

61. S. Németh Katalin: *Vigyázó kövek*
62. Kupán Árpád: *Párhuzamos életrajzok*
63. Papp Attila: *Az én Margittám. Érzelmes városmonográfia*
64. Ványai Mária: *Hidak a viharlámpa fényében*
65. Szilágyi István: *Csillagváros visszavárta katona fiát*
66. Péter I. Zoltán: *Szecessziós építészet Nagyváradon*
67. Péter I. Zoltán: *Nagyvárad városháza*
68. *Római katolikus intézetek Nagyváradon*
69. Borzási Gyula, Dani Zoltán, Nagy Miklós: *Szalárd és vidéke, tegnap és ma*
70. Kupán Árpád: *Nagyvárad nagy változásainak vezéregyéniségei. A városépítő Rimler Károly – a városmentő dr. Soós István polgármester*

